

KOLEDAR
CANKARJEVE
DRUŽBE
1937

V založbi „Cankarjeve družbe“

dobe člani sledeče knjige po znižani ceni

Jack London: Železna peta. Socialni roman. 2 knjigi. Prevod Iv. Vuka	15.—
Karl Marx: Kapital. Vezana knjiga	40.—
Ivan Vuk: V znamenju Halleyeve repatice. Vezana knjiga	10.—
Mihail Zoščenko: Tako se Rusija smeje. Prevod Iv. Vuka	10.—
Ivan Vuk: Po valovih Donave široke. 19 slik	10.—
Janez Samojov: Zlato tele	10.—
Neverov: Taškent, kruha bogato mesto. Prevod Iv. Vuka	10.—
Lavrenjev: Edeninštirideseti. Roman. Prevedel IV. Vuk	10.—
Koledar »Cankarjeve družbe« 1933	3.—
Koledar »Cankarjeve družbe« 1934	3.—
Koledar »Cankarjeve družbe« 1935	3.—
Koledar »Cankarjeve družbe« 1936	3.—
Nizovoj: Pod severnim nebom	5.—
Iv. Molek: Veliko mravlišče	5.—
Sigma: Naš svetovni nazor	5.—
Hermynia zur Mühlen: Včeraj je bilo	3.—
Beer: II. knjiga	5.—
Beer: III. knjiga	5.—
Beer: IV. knjiga	5.—
Bratko Kreft: Med potniki in mornarji	6.—
Tone Seliškar: Hiša brez oken	6.—

»PRODUKTA«

tvornica za kis, d. z. o. z.

Ljubljana, Dunajska cesta

Telefon 21-61 / Pred 135

nudi po najnižjih cenah in najugodnejših pogojih **K I S**
Natura kis (iz špirta), **vin-**
nal-kis (iz vina), **Natural-**
Estragon kis za vlaganje
 kumaric in sočivja

DELAVSKE POLITIČNI LIST

„DELAVSKA POLITIKA“

stane mesečno 10.— Din.

Izhaja vsako sredo in soboto

Vsak delovni človek naj bo naročnik

„LJUDSKI GLAS“

glasilo delovnega ljudstva

stane na leto 10.— Din.

Izhaja mesečno enkrat

Postanite naročniki!

Gospodarska organizacija je hrbenica delavskega gibanja!

Splošna gospodarska in konzumna zadruga za Gorenjsko ^{L.I.I.} na Jesenicah ^{D.I.}

vabi v svojo sredo vse zavedne delavce in nameščence, male kmete in obrtnike, sploh vse delovno ljudstvo gornje-savske doline.

Pristopi lahko vsak! Delež Din 300.—, vpisnina Din 5.—.

Zadruga ima: sedem prodajalnih in to na Savi, Jesenicah, Borovljah, Koroški Bell, Dobravi ter v Gorjah in Mojstrani; dve zadržni gostilni: na Jesenicah (Delavski dom, nasproti tovarne) in na Javorniku (pri Konjčcu, nasproti postaji); zvočni kino Radio na Savi nasproti tovarne poleg Delavskega doma, lastna Delavska domova na Savi in v Gorjah, delavski park in delavski sportni stadion

Svoji K svojim! V združenju je moč!

Konzumno društvo za Meziško dolino

r. z. z. o. z. v Prevaljah

Poštni predal št. 3
Telefon interurb. št. 5

Poštni ček. račun 12.048
Brzjav: Kodes Prevalje

**Osrednja pisarna in cen-
tralno skladišče v Prevaljah**

Podružnice:

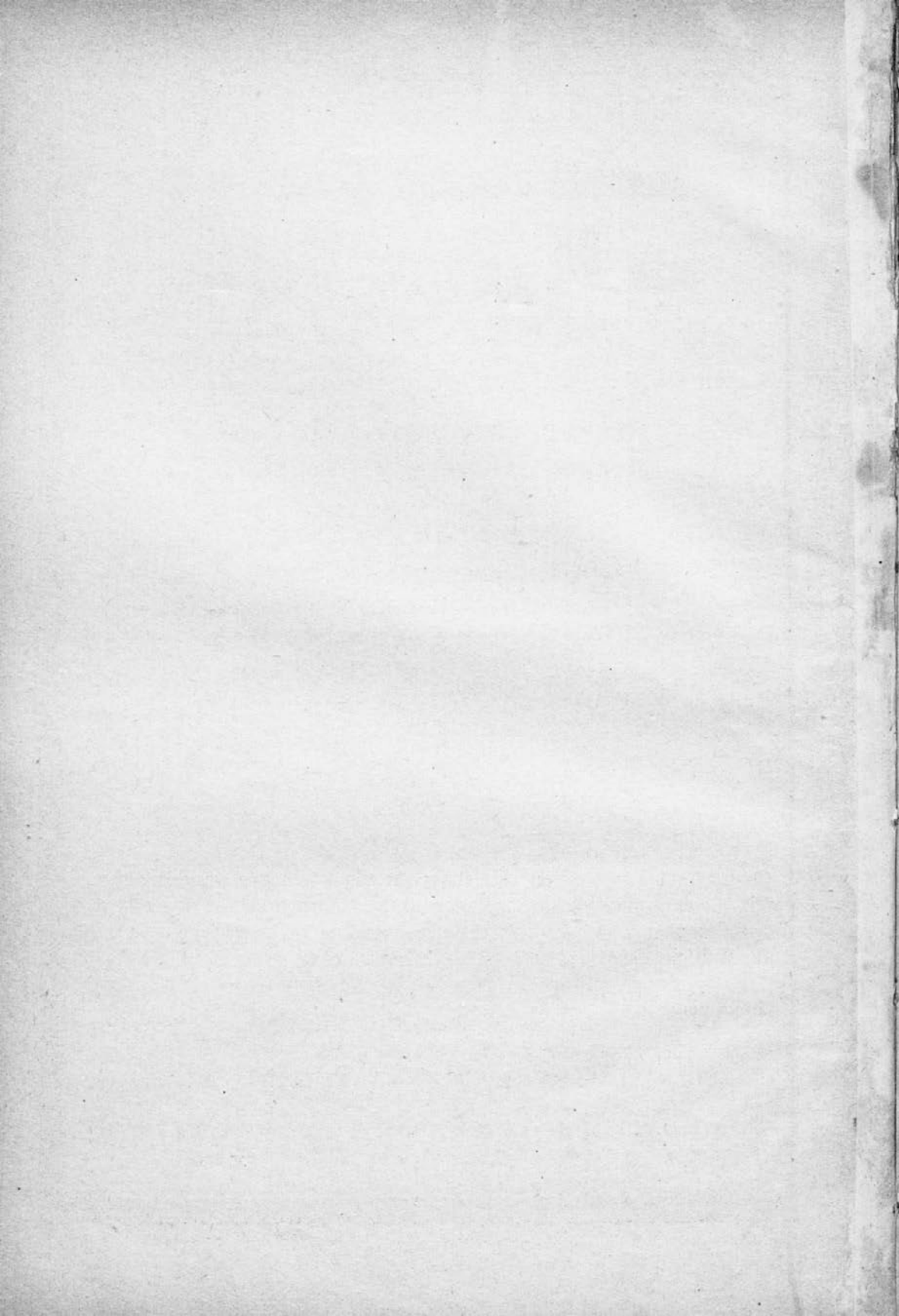
**Prevalje, Leše, Mežica, Črna I,
Črna II, Sv. Helena, Guštanj,
Muta, pekarna v Prevaljah ter
7 lastnih zadružnih domov**

Zadruga nudi svojim članom vedno sveže blago po najnižjih cenah.—
Hranilne vloge sprejema centrala v Prevaljah in njene podružnice ter
jih obrestuje po najvišji obrestni meri. Vse nove hranilne vloge se na
zahtevo vlagatelja takoj izplačajo. — Prodaja se le članom. — Član
društva postane lahko vsak. — Delež znaša samo Din 100.—

**Delavci in delavke! Kupujte
svoje življenske potreb-
ščine le v svojih zadrugah!**

V slogi je moč, v delu rešitev!

KOLEDAR

CANKARJEVE DRUŽBE

ZA NAVADNO LETO

1937

030024/71

IZDALA CANKARJEVA DRUŽBA V LJUBLJANI
TISKALA LJUDSKA TISKARNA V MARIBORU

I
48241

VSEBINA:

	Stran
Politični koledar	19
H. Heine: Ladja s sužnji	25
Ivan Molek: Haymarket	29
Tone Maček: Rudarjem ob priliki gladovne stavke 1934	34
Prijatelj levov	35
Govorništvo v političnem življenju Francije (Po Diestelbarthu)	38
Joža Šeligo: Bledi obrazi	41
Joža Šeligo: Na cesti sem kamen pobral	41
Tone Maček: V maju	41
E. Cordes: S sibirskim ekspresom v Mandžurijo	42
I. Vuk: Mi kovači	46
Fabius: Delavske razmere v Mariboru začetkom ustavne dobe	50
V. Šaber: Čaj — ustanovitelj USA.	62
Ivan Kličar: Problemi Japonske	64
Kaj vedo ljudje o »znanih« stvareh in osebah?	72
Ernst Toller: Pismo delavcu o proletarski umetnosti	74
Vilhelm Liebknecht: Spomini na Marxa	76
Kako je Tomaž Bača postal mogočen?	80
Tone Maček: Čevljarji	81
Ko je rokodelstvo še bilo zlato dno	82
Radio-valovi vodijo letala	86
Finska, dežela sporta in združništva	90
Tone Maček: Kako je bergmandelc pomagal rudarjem	94
Louis Roubaud: Zgodba Giacoma	102
Življenje za pšenico	104
Sodnik za ločitve o zakonskem življenju	106

P 1 Novo leto
S 2 Makarij

N 3 Genovefa
P 4 Ime Jezusovo
T 5 Telesfor
S 6 Sv. Trije Kralji
Č 7 Lucijan
P 8 Severin
S 9 R. Kr. Marije

N 10 Pavel pušč.
P 11 Higin šk.
T 12 Ernest opat
S 13 Bogomir op.
Č 14 Hilarij šk.
P 15 Mavricij
S 16 Marcel op.

N 17 Anton pušč.
P 18 Priska dev.
T 19 Kanuž muč.
S 20 Fab. in Seb.
Č 21 Neža
P 22 Vincenc
S 23 Zar. Bl. D. M.

N 24 Timotej
P 25 Spr. sv. Pavla
T 26 Polikarp
S 27 Janez Zlatoust
Č 28 Ildefons
P 29 Frančišek Sal.
S 30 Mariina dev.

N 31 Peter Nol.

Za zimo kratki
„TIVAR“ plašči . Din 170.—

BELEŽKE:

Dan je dolg 8 ur 25 minut do 9 ur 26 minut.
Dan naraste za 1 uro 1 minuto.

SLAVKO
ELEKTROZALOGA

KOLAR
LJUBLJANA

- P 1 Ignacij
 T 2 Svečnica
 S 3 Blaž šk.
 Č 4 Andrej
 P 5 Agata dev.
 S 6 Tit šk.
-
- N 7 Romuald opat
 P 8 Janez Mat.
 T 9 Ciril A. šk.
 S 10 Pepelnica
 Č 11 Prikaz. G. L.
 P 12 Evlalija
 S 13 Štefan opat
-
- N 14 Valentin muč.
 P 15 Favst. in J.
 T 16 Julijan
 S 17 Donat muč.
 Č 18 Simeon šk.
 P 19 Konrad
 S 20 Rajmund
-
- N 21 Eleonora dev.
 P 22 Stol. Sv. Petra
 T 23 Peter Dam.
 S 24 Matija ap.
 Č 25 Viktor
 P 26 Aleks. šk.
 S 27 Leander šk.
-
- N 28 Teofil muč.

**Za svate
„TIVAR“ obleke Din 290.—**

BELEŽKE:

Dan je dolg 9 ur 29 minut do 10 ur 57 minut.
Dan naraste za 1 uro 28 minut.

IVAN JAVORNIK, LJUBLJANA, DOMOBRANSKA 7

mesar, prekajevalec in izdelovalec vsakovrstnih
mesnih izdelkov iz svežega in suhega mesa
Lastni izdelki in moderna hladilnica

Podružnice: Wolfova 12 / Stojnica: Šolski drevored / Dolenjska 49 / Telef. 2703 in 3157

- P 1 Albin šk.
 T 2 Simplicij p.
 S 3 Kuniğunda
 Č 4 Kazimir sp.
 P 5 Evzebij Mar.
 S 6 Miroslav

- N 7 **Tomaž Akv.**
 P 8 Janez od B.
 T 9 Frančiška
 S 10 40 mučenikov
 Č 11 Heraklij
 P 12 Gregor Vel.
 S 13 Nikefor šk.

- N 14 **Matilda vd.**
 P 15 Longin muč.
 T 16 Cirijak m.
 S 17 Jedert
 Č 18 Ciril Jer. šk.
 P 19 **Sv. Jožef**
 S 20 Niketas šk.

- N 21 **Cvetna nedelja**
 P 22 Oktavijan šk.
 T 23 Oton šk.
 S 24 Gabrijel arh.
 Č 25 **Marijino ozn.**
 P 26 Vel. petek
 S 27 Vel. sobota

- N 28 Vel. noč
 P 29 Vel. poned.
 T 30 Viktor muč.
 S 31 Amos pr.

Za delo „TIVAR“ obleke od Din 140.—

BELEŽKE:

Dan je dolg 11 ur 1 minuto do 12 ur 46 minut.
 Dan naraste za 1 uro 45 minut.

Jajnine zlato naše hrane

Kupujte izdelke tovarne „Pekatete“ le v paketih

Č 1 Hugo šk.
 P 2 Frančišek P.
 S 3 Rihard

N 4 Izidor
 P 5 Vinko
 T 6 Celestin
 S 7 Herman
 Č 8 Dionizij
 P 9 Marija K.
 S 10 Ezekij

N 11 Leon I
 P 12 Julij p.
 T 13 Hermina
 S 14 Justin muč.
 Č 15 Anastazija
 P 16 Benedikt
 S 17 Rudolf

N 18 Apolonij
 P 19 Krescencij
 T 20 Agneta
 S 21 Anzelm
 Č 22 Soter in K.
 P 23 Vojteh
 S 24 Jurij muč.

N 25 Marko ev.
 P 26 Klet in Marc.
 T 27 Cita
 S 28 Pavel
 Č 29 Peter muč.
 P 30 Katarina S.

Za deževne dni
„TIVAR“ hubertusi Din 320.—

BELEŽKE:

Dan je dolg 12 ur 49 minut do 14 ur 27 minut.
 Dan naraste za 1 uro 38 minut.

Konzumna zadruga za Ljubljano in okolico

R. Z. Z. O. Z. LJUBLJANA, SV. JERNEJA CESTA 39a

Priporoča svojim članom vedno sveže špecerijsko in galanterijsko blago. Cene konkurenčne. Član postane lahko vsak. Pristopnina znaša Din 5.—. Delež Din 25.—.

S 1 Filip in Jakob

N 2 Atanazij

P 3 Najd. sv. Kr.

T 4 Florijan muč.

S 5 Pij V. papež

Č 6 Vnebohod

P 7 Stanislav šk.

S 8 Prik. Mihaela

N 9 Gregor

P 10 Antonin

T 11 Frančišek

S 12 Pankracij

Č 13 Servacij

P 14 Bonifacij

S 15 Zofija

N 16 Binkošti

P 17 Bink. poned.

T 18 Venancij

S 19 Celestin, pap.

Č 20 Bernardin

P 21 Feliks muč.

S 22 Julijana dev.

N 23 Dezider

P 24 Janez Pr.

T 25 Gregor VII.

S 26 Filip

Č 27 Sv. Reš. Telo

P 28 Avgust

S 29 Marija muč.

N 30 Ferdinand

P 31 Angela dev.

Za pomlad lepi damski „TIVAR“ površniki Din 290.—

BELEŽKE:

Dan je dolg 14 ur 30 minut do 15 ur 45 minut.
Dan naraste za 1 uro 15 minut.

Dobena pri Celju

nudi vsem srčno in živčno bolnim, vsem, ki so počitka potrebni nove življenske moči. Z največjim uspehom pa zdravi osobito ženske bolezni. Kompletno pavšalno zdravljenje v pred- in po sezoni od Din 1100.— do Din 1650.—. Cene tudi v glavni sezoni nizke in solidne! Pension od Din 35.— do Din 100.—. Prospekti na zahtevo!

T 1 Pamfil
S 2 Marcel
Č 3 Klotilda
P 4 Kvirin šk.
S 5 Bonifacij

N 6 Norbert šk.
P 7 Lukrecija
T 8 Medard
S 9 Prim. in Fel.
Č 10 Margareta
P 11 Barnaba
S 12 Janez Fak.

N 13 Anton
P 14 Vasilij
T 15 Vid muč.
S 16 Beno šk.
Č 17 Adolf šk.
P 18 Efrem
S 19 Julijana

N 20 Silverij
P 21 Alojzij
T 22 Ahacij
S 23 Sidonija
Č 24 Janez Krst.
P 25 Prosper šk.
S 26 Vigilij

N 27 Ladislav
P 28 Vidov dan
T 29 Peter in Pavel
S 30 Sp. sv. P.

„TIVAR“ površniki
za dame . . . od Din 190.—

BELEŽKE:

Dian je dolg 15 ur 46 minut do 16 ur 2 minuti.
Dan naraste do 21. za 19 min. in se skrči do konca
za 3 min.

Splošna konzumna društva „Posavje“

v Zagorju ob Savi r. z. z. o. z. prodaja svojim članom v prodajalnah Zagorje in Loke vedno sveže in prvovrstno blago po najnižjih dnevniških cenah. Član zadruga lahko postane vsak, ki plača Din 2.50 vpisnine in Din 50. deleža. Pristopajte k zadrugi, ki bo postala tudi Vaša last in od katere imate le dobiček

Č 1 Presv. kri Jez.
 P 2 Obisk. M. D.
 S 3 Heliodor šk.

N 4 **Udalrik**
 P 5 Ciril in Metod
 T 6 Izaija prer.
 S 7 Vilibald šk.
 Č 8 Elizabeta kr.
 P 9 Nikolaj in T.
 S 10 Amalija dev.

N 11 **Pij I. papež**
 P 12 Janez G.
 T 13 Margareta
 S 14 Bonaventura
 Č 15 Henrik c.
 P 16 Mar. dev. K.
 S 17 Aleš

N 18 **Miroslav**
 P 19 Vincenc
 T 20 Elija
 S 21 Danijel
 Č 22 Marija Magdal.
 P 23 Apolinar
 S 24 Kristina dev.

N 25 **Jakob ap.**
 P 26 Ana m. B.
 T 27 Pantaleon
 S 28 Viktor I. p.
 Č 29 Marta dev.
 P 30 Abdon in Sen.
 S 31 Ignacij L.

Za sport „TIVAR“ obleke Din 340.—

BELEŽKE:

Dan je dolg 16 ur 2 minuti do 15 ur 7 minut.
 Dan se skrči za 55 minut.

Zdrava in rdeča lica dobe,
 kdor kruh Delavske pekarnе je!

DELAVCI, NAMEŠČENCI, MEŠČANI!

Kupujte vedno najboljši kruh iz
Delavske pekarnе v Mariboru

Prodajalne: Glavni trg 19, Aleksandrova cesta 29, Stolna ulica 21, Tržaška cesta 38

N 1 Peter v okovih.
 P 2 Alfonz
 T 3 Avgust
 S 4 Dominik
 Č 5 Marija Snež.
 P 6 Sprem. Krist.
 S 7 Kajetan

N 8 Ciriak in T.
 P 9 Roman muč.
 T 10 Lovrenc
 S 11 Suzana dev.
 Č 12 Klara dev.
 P 13 Hipol. in Kas.
 S 14 Euzebij

N 15 Vel. Šmaren
 P 16 Joakim
 T 17 Hijacint
 S 18 Jelka
 Č 19 Ludvik šk.
 P 20 Štefan kr.
 S 21 Ivana Franč.

N 22 Timotej muč.
 P 23 Filip Ben.
 T 24 Bartol sp.
 S 25 Ludvik kr.
 Č 26 Ceferin p.
 P 27 Jožef Kal. sp.
 S 28 Avguštin šk.

N 29 Obgl. J. Krst.
 P 30 Roza Limb.
 T 31 Rajmund

**Za lepo vreme
 „TIVAR“ hlače . . Din 75.—**

BELEŽKE:

Dan je dolg 15 ur 4 minute do 13 ur 30 minut.
 Dan se skrči za 1 uro 34 minut.

Produktivna zadruga krojačev

r. z. z. o. z. v Mariboru, Ruška cesta 6,
 se priporoča cenjenemu občinstvu za izdelovanje ženskih in moških oblek. Lastna zaloge češ-
 kega in angleškega blaga po najnižjih cenah. Izdeluje se v lastni higienični delavnici

S 1 Egidij
 Č 2 Zenon
 P 3 Serafina
 S 4 Rozalija dev.

N 5 Lovrenc
 P 6 R. Kr. Petra II.
 T 7 Marko Križ.
 S 8 Mali Šmaren
 Č 9 Peter Klar.
 P 10 Nikolaj Tol.
 S 11 Prot. in Hij.

N 12 Ime Marijno
 P 13 Amat šk.
 T 14 Pov. Sv. Križa
 S 15 Marija 7 žal.
 Č 16 Ljudmila
 P 17 Rane sv. Fr.
 S 18 Jožef Kub.

N 19 Januarij šk.
 P 20 Evstahij
 T 21 Matija ap.
 S 22 Mauricij muč.
 Č 23 Tekla dev.
 P 24 Rupert
 S 25 Kleofa

N 26 Ciprijan
 P 27 Kurz. in Dam.
 T 28 Venceslav
 S 29 Mihael arh.
 Č 30 Jeronim

Za šolsko deco
„TIVAR“ obleke . . Din 60.—

BELEŽKE:

Dan je dolg 13 ur 26 minut do 11 ur 46 minut.
 Dan se skrči za 1 uro 40 minut.

Janko Ješe

Nudimo največjo izbiro damskih, sportnih, gozderjev in drugih vrst čevljev po konkurenčnih cenah
 LASTNI IZDELKI _____ ČEVLJI PO MERI

Skupno čevljarstvo - Delavnica: Cesta na Loko - Podružnica: Miklošičeva 36

OKTOBER

P 1 Remigij šk.
S 2 Angeli varuhi

N 3 Terezija muč
P 4 Frančišek As.
T 5 Placid muč.
S 6 Bruno sp.
Č 7 Justina d. m.
P 8 Brigita vdova
S 9 Dionizij šk.

N 10 Frančišek B.
P 11 Nikazij
T 12 Maksimilijan
S 13 Edvard
Č 14 Kalist papež
P 15 Terezija dev.
S 16 Hedvika kr.

N 17 Margareta
P 18 Luka evang.
T 19 Peter Alk. sp.
S 20 Janez K.
Č 21 Uršula d. m.
P 22 Kordula dev.
S 23 Janez Kapistr.

N 24 Rafael arh.
P 25 Krizant in D.
T 26 Demetrij muč.
S 27 Sabina muč.
Č 28 Simon in Juda
P 29 Narcis šk.
S 30 Marcel muč.

N 31 Volbenk šk.

Za slabo vreme
„TIVAR“ hubertusi Din 320.—

BELEŽKE:

Dan je dolg 11 ur 43 minut do 10 ur 1 minuto.
Dan se skrči za 1 uro 42 minut.

J. Homan

LJUBLJANA, SV. PETRA C. 84 / TELEF. 35-39

Odklikovana tvornica za kisló zelje, repo ter sadne sokove. Konkurenčne cene!

P 1 Vsi sveti
T 2 Verne duše
S 3 Hubert šk.
Č 4 Drago
P 5 Emerik
S 6 Leonard

N 7 Engelbert
P 8 Bogdan šk.
T 9 Teodor muč.
S 10 Andrej
Č 11 Martin šk.
P 12 Martin papež
S 13 Stanislav sp.

N 14 Jozafat šk.
P 15 Leopold
T 16 Janez Trog.
S 17 Gregor čud.
Č 18 Odon op.
P 19 Elizabeta ud.
S 20 Feliks, Val.

N 21 Darov. D. M.
P 22 Cecilija dev.
T 23 Klement p.
S 24 Janez od Kr.
Č 25 Katarina dev.
P 26 Konrad šk.
S 27 Virgil šk.

N 28 Gregor III.
P 29 Saturnin
T 30 Andrej ap.

Za zimo damski
„TIVAR“ plašči od Din 290.—

BELEŽKE:

Dan je dolg 9 ur 58 minut do 8 ur 42 minut.
Dan se skrči za 1 uro 16 minut.

LUX PASTA

najboljša krema za čevlje in

LUX VASELIN

za gojzerje.

Pravi domači proizvod. — Priporoča se

Gița Kordiš, Ljubljana, Kladerna števil. 9

S	1	Ujedinjenje
Č	2	Bibijana d.
P	3	Frančišek Ks.
S	4	Barbara dev.
N	5	Saba sp.
P	6	Miklavž
T	7	Ambrozij
S	8	Brezn. Sp. M.
Č	9	Levkadija dev.
P	10	Pren. Loret. h.
S	11	Damaz p.
N	12	Maksencij
P	13	Lucija d. m.
T	14	Spiridion šk.
S	15	Irenej muč.
Č	16	Adela
P	17	R. † Kr. Al. I.
S	18	Pr. R. B. D. M.
N	19	Vladimír
P	20	Liberat
T	21	Tomaž ap.
S	22	Zenon muč.
Č	23	Viktorija
P	24	Adam in Eva
S	25	Božič, R. Kr.
N	26	Štefan p. m.
P	27	Janez ap.
T	28	Ned. otroč.
S	29	Tomaž šk.
Č	30	David kralj
P	31	Silvester

Najprimernejša darila za Božič: „TIVAR“ obleke

BELEŽKE:

Dan je dolg 8 ur 40 minut do 8 ur 24 minut,
Dan se skrči do 21. za 20 min. in naraste do konca
za 4 minute.

Cvetličarna „Split“

sprejema vsa naročila vsakovrstnih šopkov, žalnih in jubilejskih vencev, ter vsa
v to stroko spadajoča dela. Društva imajo popust! Za cenj. obisk se priporoča

Ivanka Benedik Ljubijana, Frančiškanska 8 (naspr. kopališča Slon)

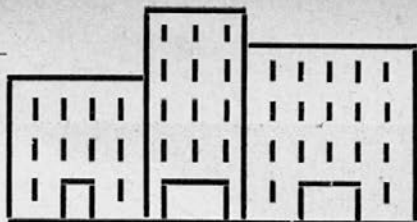
**Toliko perila?
Nikar ne obupajte!**

Danes imate pomo-
ček: Schichtov Ra-
dion pere sam, sne-
žnobelo in pri tem
varuje perilo. Torej:

Ne muči se!
Vzemi

**SCHICHTOV
RADION**

Nove zdrave hiše

se bodo mogle graditi le, ako bodo
n o v e v l o g e
omogočile denarnim zavodom
dajanje novih posojil
Z a u p a j t e V a š d e n a r

MESTNI HRANILNICI L J U B L J A N S K I

ki izplačuje nove vloge, vložene po
1. 1. 1933 vedno neomejeno in jih
ugodno obrestuje. — **Novih vlog je**
že blizu 50 milijonov dinarjev

HRANILNO IN POSOJILNO DRUŠTVO DELAVCEV V MARIBORU

r. z. z. o. z.

FRANKOPANOVA ULICA 37

(v lastnem poslojju)

Ustanovljeno leta 1871

Račun pri poštni hranilnici podružnica
Ljubljana št. 13.143

Telefon št. 26-35

Sprejema hranilne vloge in jih obrestuje
po najboljši obrestni meri

Posojila se dajejo na menice in vknji-
ženje po ugodnih pogojih

Zadružni delež znaša Din 200,-

Denar prihranite

in zadovoljni boste, ako
nabavljate blago za oble-
ke, plašče, perilo i. t. d.
pri tvrdki

Novak

Ljubljana Kongresni trg 15

(nasproti nunske cerkve)

Nudimo:

VELIKO IZBIRO!

DOBRO BLAGO!

NAJCENEJE!

Politični koledar

Ves razvoj dogodkov kaže, da prehajamo iz kratke povojne dobe v novo predvojno dobo. Za to je več vzrokov. Ne samo pohlepnost fašistovskih sil po nadvladi v Evropi, ne samo boj med različnimi političnimi sistemi — diktaturami in demokracijo, temveč tudi druga vprašanja, ki so kljub štiriletni vojni ostala odprta.

Evropska vojna 1914—18, ki ne zasluži prav imena »svetovna vojna« je bil spopad nasprotujočih si velesil za obvladanje Evrope. Evropske obrobne države: Francija, Rusija, Italija in Balkan so se združile proti osrednjima velesilama: Nemčiji in Avstro-Ogrski. Oceanske velesile Anglija, Japonska in Amerika so bile potegnjene v ta evropski vrtnec in so končno odločile vojno v škodo Nemčije in Avstro-Ogrske. Kljub vmešavanju teh pomorskih velesil se vojna v Evropi ni spremenila v svetovno vojno. Svetovne velesile so se vse borile na eni strani, odložile so vsa medsebojna sporna vprašanja, tako da globoka nasprotstva med Anglijo in Rusijo, Japonsko in Ameriko niso prišla do izraza. Šele ob ruski revoluciji se je Amerika vmešala proti japonski zasedbi ruskega daljnega vzhoda in Angleži so hoteli zase izboljšati meje na jugu Rusije.

V nasprotju s prejšnjimi velikimi evropskimi vojnami (tridesetletna in napoleonske vojne) ni vojna 1914—18 prinesla nobene prave odločitve,

ni ustvarila ravnotežja na novi podlagi. Edino avstro-ogrsko monarhijo so razbili, s čimer so nastale samostojne nacionalne države Jugoslavija, Čehoslovaška i. dr. Toda razen tega ni vojna rešila nobenega problema, ki je razvnel požar 1914. leta.

Ko so 28. junija 1919. l. v Versaillesu podpisali mirovno pogodbo, ni sicer noben pameten človek pričakoval, da bo ta mir večern, gotovo pa ni nihče mislil, da bo tako kratkotrajen. Vsa evropska zgodovina povojne dobe je zgodovina raznih poskusov, da se spremeni versajska mirovna pogodba in da se preko nje ustvari novo razmerje med različnimi državami.

V glavnem lahko delimo teh sedemnajst let na tri dele:

1. pravi povojni čas, ko so se medsebojna v vojni razplamtela nasprotstva nadaljevala z drugimi sredstvi in ko je bilo ob novih državnih mejah še vse nemirno; to je trajalo do zasedbe Porurja 1923. leta po četah entente;

2. doba začasne zadovoljitve in konsolidacije Evrope po Dawesovih načrtih o vojni odškodnini do izbruha gospodarske krize 1929. leta;

3. doba, ki jo doživljamo: razveljavljanje določb versajskega miru, o plačevanju vojne odškodnine, uvedba vojaške obveznosti v Nemčiji, zasedba nevtralnega porenskega pasu, splošno tekmovanje v oboževanju na suhem, na morju in v zraku in neposredno pripravljanje

nove, najstrašnejše in največje vojne.

Kljub raznim nasprotstvom na jugu Evrope ob italijanskih mejah, med Poljsko in Rusijo prevladuje vendar ves ta čas nasprotstvo med Francijo in Nemčijo. Zunanja politika vseh drugih velikih držav se mora sukati okrog te glavne osi.

Ko se je že zdelo, da se bo razmerje z Nemčijo za daljšo dobo uredilo, je nastala svetovna gospodarska kriza, ki je povzročila polno velikih političnih pretreslajev. V Nemčiji je odstopila demokratična vlada pod vodstvom socialista Müllerja, sledil je padec angleške delavske vlade, Nemčija je 1932. l. odpovedala vsako plačevanje vojne odškodnine, 1933. l. je postal državni kancler Hitler, pod njim je Nemčija zapustila zvezo narodov, se začela odkrito oboroževati, zasedla nevtralni pas Porenja itd., itd.

— Medtem se je pa tudi marsikaj drugega spremenilo na evropskem ozemlju in mnogo so se predrugačili odnošaji evropskih velikih držav do velesil in kolonij izven Evrope.

Rusija, ki prva leta po svetovni vojni ni igrala nikake pomembne vloge v svetovni politiki, se je notranje-politično reorganizirala v unijo sovjetskih republik in po izvedbi dvojne petletke se je spremenila iz izrazite zaostale agrarne države v ogromno ozemlje, ki se vedno bolj industrializira. Proti volji voditeljev ruske revolucije je bila po porazu socialističnega gibanja in po zmagi hitlerjanstva v Nemčiji sovjetska unija prisiljena, da je opustila misel o svetovni revoluciji in da se je posvetila predvsem sama sebi, da zavaruje svoje ozemlje pred grozečo nevarnostjo z vzhoda in zapada.

Ruska zunanja politika se je prva leta po svetovni vojni razvijala v znaku prijateljskega razmerja z Nemčijo, s katero je upala, da bo uspela proti »imperiali-

stični« Franciji in Angliji. Saj je Rusija najživalneje podpirala protifrancosko razpoloženje Nemcev. Medtem so se pa stvari temeljito zasuknile. Nemčija se je od vojnega poraza kaj kmalu opomogla, da se je iz sotrpina spremenila v močnega in agresivnega nasprotnika Rusije, dočim je z druge strani industrializirana Rusija postala sumljiv сосед Nemčije. Da se je Rusija obrnila od Berlina k Parizu, ne smemo pripisovati samo zmagi fašizma v Nemčiji in s tem temeljito spremenjeni nemški zunanji politiki, temveč Rusija in Francija bi se brez tega morali spet zblížati in postati zaveznici, kakor sta bili pred svetovno vojno, ker je sredi med njima spet vstala skrajno aktivna velesila. Kajti zunanja politika držav je vedno odvisna od njihovega gospodarsko-zemljepisnega položaja.

Preorientacija ruske zunanje politike sega tudi preko evropskega območja. Sovjetska unija je obrobna država Evrope in njeno zaledje sega daleč v Azijo. Sovjetska unija ni več Rusija. Ne samo, da so se spremenile družabne razmere, temveč tudi njena gospodarska geografija se je precej predrugačila. Na Uralu in za Uralom, ob Bajkalu, med Obom in Jenisejem so nastala ogromna nova industrijska ozemlja. Tako se znaten del gospodarstva v hitrem tempu premika proti vzhodu. Pri tem pa se srečajo in križajo njegovi interesi z Japonsko in britanskim imperijem.

Med Rusijo, Nemčijo in Francijo igra veliko vlogo Poljska, ki ima danes skoro 40 milijonov prebivalcev in si tudi prisvaja naslov velesile. Na Poljskem sta bili radi zunanje politike vedno dve smeri: Rusiji sovražna in Nemčiji sovražna struja; obe struji imata bolj negativni kakor pozitivni cilj pred seboj. Pilsudski je bil že od 1914. leta protirusko orientiran; računal je z raz-

padom Rusije, pri čemer je šlo Pilsudskemu največ za Ukrajino. V tem je bil Pilsudski tudi v nasprotstvu s francosko zunanjo politiko, ki si je vedno želela močno Rusijo. Istočasno pa Pilsudski nikdar ni imel rad Nemcev, toda kot realni politik je vedel, da ima za svojo protirusko politiko zanesljivo oporo le v Nemcih. Vloga Poljske je bila zelo močna, dokler še Rusije ni bilo v zvezi narodov. Poljska je fungirala v Ženevi kot nadomestna velesila za odsotno Rusijo. Prijateljski odnošaji Francije do Rusije so zbližali Poljsko z Nemčijo. Toda strah pred premočno Nemčijo in finančne težave silijo Poljsko spet k Franciji, kakor so pokazala posvetovanja s francoskim generalom Gamelinom. Poljska bo šla s Francijo, če bo Francozom uspelo, da jo potolažijo radi Rusije.

Na jugu Evrope hoče biti prva velesila Italija, ki sicer zelo samozavestno na zunaj nastopa, je pa v zelo negotovem položaju. Zato najdemo marsikako analogijo v poljski in italijanski zunanji politiki. Italija skuša utrditi svoj sloves kot najmlajša velesila, dočim si hoče Poljska na vsak način pridobiti ugled nove velesile. Rim je že pred vojno vedno kolebal med Parizom in Dunajem in šele eno leto po izbruhu svetovne vojne se je odločil za entento, ko je preračunal, da bo ona zmagala.

Italijanski imperializem je bil z rezultatom vojne nezadovoljen. Dosegel je sicer mnogo več, kakor je zaslužil s svojimi vojaškimi zmagami, vendar je bridko občutil, da sta Francija in Anglija izšli iz vojne mnogo močnejši. V tem občutku so začeli v Italiji spet gledati Francijo kot »staro nasprotnico«. Od Tangerja do Male Azije in Abesinije se križajo interesi obeh latinskih držav in se še poostrujejo radi razmerja Francije do držav ob Jadranskem in Sredozemskem morju. Prej je Avstro-Ogrska zapirala Italiji gospod-

stvo nad Jadranom, zdaj smo ob Jadranu mi. Na drugi strani ni uspel poskus Rima, da bi s španskim zavezništvom izigral Francijo. Kajti Primo de Rivera, s katerim je sklenil Rim prijateljsko pogodbo, je mo-

Leon Blum

ral 1930. l. pasti in nadomestila ga je demokratična vlada, ki v soglasju s španskimi tradicijami varuje dobre odnošaje predvsem s Francijo in Anglijo.

Ko so ji spodleteli tudi drugi poskusi za povečanje njene moči in slave v Evropi, se je obrnila proti Afriki in njeni edini samostojni državi Abesiniji. Tu so pa Italijo spet čakala nova presenečenja, ki jih je pripravila Anglija.

— Do lanskega leta se je sukala kolonialna politika Italije v Afriki v okviru velike politike angleškega svetovnega imperija in Italija bi tudi tokrat našla razumevanje v Londonu, če ne bi

razodela svojih mogočnih načrtov, oziroma, če ne bi pokazala preveliko samozavestnost. Kajti vso dolgo dobo do lani je Italija v afriški politiki služila kot podpornica Anglije proti Franciji. Radi fašistične agresivnosti so se pa tokrat v Londonu vprašali: ali se Italija bori za večji delež v območju britanskih interesov, ali se hoče osamosvojiti in iti svoja pota v kolonialni politiki.

Francija in Anglija sta si nasprotovale v kolonialni politiki celo 19. stoletje, ker je Francija želela, da si osvoji azijski srednji orijent, ki ga je Anglija ljubosumno čuvala zase, ker to so vrata v Indijo, katere London ne da ogrožati po nikomur. Zato je Vel. Britanija vodila desetletno vojno z Napoleonom, ki je hotel zasesti tudi Egipet. Danes ljudje po večini ne vedo več, kdo in zakaj je zgradil sueški prekop. Sueški prekop je gradila Francija zato, da obvlada Egipet in srednji orient. Od 1854. do 1869. leta se je Anglija upirala gradnji sueškega prekopa, za katerega je izdelal vse načrte francoski inženjer Ferdinand de Lesseps. Končno so Francozi prodrli. Toda radi poraza, ki jim ga je zadala nemška vojska 1870. leta, Francozi niso mogli izkoristiti svoje nove postojanke med Azijo in Afriko. Tako je 1875. l. angleška vlada kupila odločujoči del delnic sueške družbe in 1882. leta je tudi vojaško zasedla Egipet. Prostor nam ne dopušča, da bi orisali vso napetost in trenje med Anglijo in Francijo radi kolonij prav do zaključka svetovne vojne. V zvezi z Abesinijo je važno za razumevanje vsega dejstva, da je poprej Italija ves čas igrala vlogo angleške predstraže ob Rdečem morju proti Franciji.

Abesinija je bila sporno jabolko med Francijo, Anglijo in Italijo vseh zadnjih 50 let, pri čemer je Anglija vedno izigravala Italijo proti Franciji. Zmaga neguša Menelika II. 1. maja 1896. leta pri Advi nad Italijani

je bila izvojevana s francosko podporo.

Še 1925. leta je angleški zunanji minister Chamberlain priznal Mussoliniju »posebne« italijanske interese v velikem delu Abesinije. Anglija je v tej pogodbi priznala Italiji pravico, da zgradi skozi Abesinijo italijansko železnico, ki bi vezala italijansko Eritrejo in Somalijo. Toda uresničenje tega načrta je preprečila francoska vlada. Ko pa je lani Rim pokazal pretirane zahteve, ki tudi Londonu niso šle v račun, je prišel v spor z Britanijo, ki se z zasedbo Addis-Abebe nikakor ni končal, ker v Londonu takih stvari ne pozabijo. Zato lahko smatramo italijansko afriško ekspedicijo za ponesrečeno.

S tem v zvezi moramo na kratko orisati vso angleško zunanjo politiko, ki je ne moremo razumeti, če gledamo na njo samo s stališča evropskih razmer ali s stališča boja demokracije s fašizmom.

V zadnjih sto letih določata svetovno politični razvoj dve osnovni dejstvi — evropsko ravnotežje in britansko vladanje nad morji. Ravnotežje med evropskimi državami se je vselej vzpostavljalo z intervencijo Anglije, dočim je gospodstvo nad morji varovalo obstoj britanskega imperija. Anglija ni mogla dopustiti, da bi postala Francija taka evropska velesila, kakor je želel Napoleon. Zato se zdi včasih, da je Anglija z Nemčijo, ki ji dopušča enakopravnost med evropskimi velesilami, toda nikdar ji ne bo dopustila, da postane svetovna velesila. Isto politiko vodi napram drugim državam. V tem ima britanska svetovna politika dosledno konservativno smer. Čim dosledneje vztraja London pri konservativnem cilju o ohranitvi evropskega in svetovnega ravnotežja, tem bolj je pripravljena, da dovoli ali da celo sam da iniciativo za znatno premaknitev razmerja moči v posameznih delih sveta. V tem pride večkrat do nesoglasja s francosko zu-

nanjo politiko. Pariz je usmerjen predvsem na Evropo in vsako spremembo moči v Evropi občuti kot zmanjšanje svoje veljave. V Londonu imajo pa pred seboj svetovno šahovnico in presoajo zato posamez-

Os svetovne politike je danes razmerje med Anglijo-Japonsko-Nemčijo-Rusijo. Med Japonsko in Nemčijo je danes največ podlage za skupni nastop, toda London ima še vedno dovolj moči, da se odločilno vme-

Predsednik češke republike Beneš v Moskvi

ne spremembe vedno z ozirom na svetovno konstelacijo. V Franciji razmišljajo, koliko smejo Nemčiji koncedirati v Evropi, v Londonu pa pravijo, da je tu alternativa: ali priznati Nemčijo kot popolnoma enakopravno evropsko velesilo ali kot svetovno velesilo? Da zaprô Nemčiji pot do svetovne velesile, bodo v Londonu spet pripravljene na novo vojno. Če se pa da odpoved Nemčije do svetovne velesile odkupiti z dejanskim priznanjem njene enakopravnosti s prvimi evropskimi velesilami, pa toliko boljše.

Taka je londonska politika tudi napram Rusiji in Japonski. Kakor je že tradicionalno nasprotstvo med Vel. Britanijo in Rusijo, vendar ne bo Anglija dopustila niti prevelike japonske niti nemške ekspanzije proti Rusiji. Nihče ne sme postati premočan, da ne bo ogrožal britanskega imperija, posebno v Aziji ne.

ša tako v vprašanje ruskih evropskih kakor azijskih mejâ.

London hoče skratka nekak svetovni »Locarno«, pri katerem bi bil garant Sev. Amerika, ali z drugimi besedami povedano »pax anglo-saxonica«, anglosaški mir, ki sicer dopušča spremembo razmerja med nekaterimi državami, spremembo sil, kjer je to nujno, vendar naj ostane v glavnem svet tako razdeljen, kakor je danes. Če se Londonu to ne bi posrečilo, bo riskiral tudi vojno, čeprav si je ne želi.

Amerika je vsa zadnja leta vodila poudarjeno politiko nevmešavanja v evropske zadeve, dočim se živo zanima za pacifik, za naraščanje japonske moči ob Tihem oceanu in nastopa v tem vprašanju skupaj z Londonom proti Tokiu.

Vprašanje vojne in miru je seveda odvisno tudi od polno drugih faktorjev. Nepredviden dogodek lahko

zmeša načrte vsem diplomatom. Zelo važno je vprašanje režimov, ki vladajo v posameznih državah: demokracija hoče ohraniti mir, fašizem s svojo agresivnostjo ga ogroža. Vendar utegne ravno napihovanje fašizmu smrtno škodovati, ker nehoti spravlja najmiroljubnejše države proti sebi.

V tem oziru zaznamuje demokracija v zadnjem letu velike, pomembne uspehe. Fašizem je ostal omejen na Italijo in Nemčijo, dočim je Francija dobila močno, delovno vlado pod vodstvom socialista Bluma, ki je že v kratkem času dosegel poleg notranjih tudi velike zunanje-politične uspehe: zблиžanje z Londonom, sprijaznenje s Poljsko itd.

V Angliji, kjer igra javno mnenje veliko vlogo, je silno narastla moč delavske stranke, ki bo pri prihodnjih volitvah najbrže postala prva stranka. Saj je v okolščinah, ki niso bile baš ugodne za njo (konservativci so tedaj vodili popularno protitalijansko politiko radi Abesinije) dosegla največje število glasov, odkar obstoja — 8.295.741 in 153 poslancev, to je komaj poldrug milijon glasov manj od konservativcev.

Socialisti so postali prva stranka v Belgiji, katere pomen je radi njenega geografskega položaja zelo

važen. Fašistom je uspelo razdvojiti in oslabiti samo klerikalno stranko, dočim socialisti utrjujejo svoje postojanke.

Tudi v Švici so postali socialisti prva stranka, vendar so še premalo močni, da bi vodili vlado.

Vse skandinavske države se razvijajo v znamenju napredujočega socializma, na Češkoslovaškem, ki je važen člen v francoskem protifašistovskem bloku, ves čas sodelujejo v vladi socialdemokrati, skratka, v vseh državah, kjer je bila ljudem dana možnost, da povedo svoje mnenje, so se v veliki večini izrekli za socializem, demokracijo in mir.

Na jugovzhodu Evrope je posebno važno utrjenje zveze držav balkanskega sporazuma in ojačenje Turčije, ki je napredna država in ki danes popolnoma obvlada vojaško najvažnejšo morsko ožino Dardanele.

Prerokovati ne moremo; ta lastnost ostane pridržana cigankam in astrologom. Ugotavljamo, da se je vsepovsod delavski razred otrešel apatičnosti, da je aktiven in da marsikje igrajo socialisti odločilno vlogo. Po tem smemo upati, da se bodo veliki dogodki končali z zmago napredka in človečanstva.

Konzumno društvo rudarjev r.z.z.o.z. v Hrastniku

priporoča nakup blaga v trgovini, kakor tudi v lastni parni pekarni — izborna vina v lastni gostilni. Zadruga ima 3 prodajalne. Član lahko postane vsak, delež znaša Din 100

Vsak delavec naj postane član delavske zadruga

HEINRICH HEINE
LADJA S SUŽNJI

PREVEDEL MILE KLOPČIČ

I.

Superkargo Mynheer van Koek
računa v svoji kajiti
in tehta ceno vsega blaga,
in kolikšni bodo profiti.

»Ves gumi je dober in poper je suh;
napolnil sem ladjo do roba.
Pa zlasti prah! In slonova kost!
Najboljša pa črna je roba!

Dobil sem poceni zamorcev šest sto
ob Senegalu v zameno.
Meso je ko dren in kite ko vrv —
dobil sem za smešno jih ceno.

Dal zanje sem žganja, steklenih koravd
in drugih stvari goljufivih.
Zaslужil odstotkov bom osem sto,
le pol naj ostane mi živih.

Če tri sto zamorcev ostane mi vsaj
do luke Ria Janeira,
dobil bom sto dukatov za kos.
od firme Gonzala Perreira.«

Nenadno se zdrzne iz misli Van Koek,
ker vrata nekdo odpira.
In vstopil je Van der Smissen, zdravnik,
ki zdravje na ladji nadzira.

To bil je ko trska suh možic,
na nosu imel je mozolje.
»No dragi moj ranar,« zakliče Van Koek,
»kako je z zamorci? Je bolje?«

Zdravnik se pokloni in odgovori:
»Hm, slaba imam poročila.
Nocojšnjo noč spet huje smrt
zamorce je kosila.

Iz spiska po dva sem izbrisal na dan,
a danes jih sedem izbrišem,
tri ženske in štiri možé — kar takoj
v poslovni zapisnik zapišem.

Pregledal sem trupla zamorska jaz sam,
poznam jih do kraja, capine!
Nalašč se napravijo mrtve, da bi
zmetali jih z ladje v globine.

In storil sem ž njimi kakor doslej:
dal sneti sem s trupel okove,
potem jih ob zori, ko solnce je vzšlo,
zmetali smo v morske valove.

Iz vode planili so morski psi,
kot trenil bi, brž so vsi zbrani.
Na vso moč jim tekne zamorsko meso,
imam jih kar stalno na hrani.

Odkar iz pristana smo z ladjo odšli,
se v čredah za nami podijo!
Zavohale beštije mrtvaški so duh,
iz žrel se jim sline cedijo.

Rad gledam, kako poženó se na plen —
zabavne te pasje so jate.
Ta zgrabi nogó, spet drugi glavó,
a tretji požira zaplate.

Ko trupla požró, zaplešejo ples,
da brizga do jamborov pena.
In vame bolščé neprenehoma, češ:
Za zajtrk vam hvala iskrena!»

A žalosten vpade mu v govor Van Koek:
»Povejte, kako bi odpravil
to zlo? In kako bi umiranje to,
ki vsak dan je večje, ustavil?«

In doktor mu pravi: »Samí so krivi,
da smrt jih na gosto podira.
Njih dih je strupen, ves okužen je zrak,
ta zrak jih pod krovom pobira.

In melanholija jih tudi kosi
in dolgčas neznosni jih davi.
Več zraka jim dajte, in godbo in ples,
to — jamčim vam! — to jih ozdravi!«

Vesel je Van Koek: »Odličen nasvèt,
moj dragi, predragi rešitelj!
Vi bistri ste kot Aristotel nekdam,
Aleksandrov premodri učitelj.

Le godbe, godbe! Zamorska svojat
na krovu naj pleše in skače.
In kogar ta ples ne bo razvedril,
ozdravim ga jaz s korobačem.«

II.

Z nebesnega svoda zvezde blesté,
žarijo neba plamenice.
Velike in dobre vso noč hrepene —
takšne so oči lepotice.

Na tisoče zvezd odseva z vodé,
kot biseri bi se razsuli
po vsej gladini, ki fosforno rdi —
in morje hotljivo gruli.

Vsa jadra na ladji so zvili, tako
da ladja ne gane se s kraja.
A luči goré na palubi povsod
in muzika čudna razsaja.

Na gosli škriplje in praska krmar,
učenec po bobnu udriha,
in kuhar na flavto neutrudno kazi,
a doktor v trobento sopiha.

Na krovu več sto je zamorcev, zamork,
vse pleše in vriska — glasovi
strahotni, divjaški! Na slednji poskok
po taktu rožljajo okovi.

Z nogami razbijajo divje po tleh
in marsikatera se stiska
nasladno k plesalcu na golo telo —
vse skače in cvili in vriska.

Van Koek je *Maitre des plaisirs*,
ki skrbno zabavo nadzira
in kujavce z bičem podi na poskok
in žalost zamorcev zatira.

In dideldumdaj in hópsasasá!
Ta hrup je prodril v globino,
prebudil je zoprne morske zveri
in zvabil jih na površino.

Zaspani priplavali morski so psi,
ostudna, odurna zalega.
Strmijo na ladjo: Le kaj naj bo to?
Umeti ne morejo tega.

Spoznali so, da so prezgodaj prišli
na zajtrk, tu nič ne pomaga.
Odpirajo gobce in zeha svojat:
v čeljustih zobovje ko žaga.

In dideldumdaj in hópsasasá —
zamorski zbor pleše in rjove.
A pasji trop nejevoljen zobé
sam sebi zasaja v repove.

Nekterim zverinam je muzika všeč,
a tem se upira nemara.
Že pesnik albionski je rekel: »Ti boj
se zverine, ki godbe ne mara!«

In zmerom bolj divji zamorski je ples,
vriskanje grmi naokoli.
Ob jamboru Mynheer van Kœek stoji,
in sklenil je roke in moli:

»Ohrani mi živo, Gospod in moj Bog,
ohrani to črno mi čredo!
Če žalijo kdaj te, ne maraj za to,
neumni so kakor govedo.

Tvoj Sin naj pomore, ki nosil je križ,
da vse bi nas rešil, zveličal.
Vsaj tri sto naj živih ostane, o Bog,
sicer gre kupčija k hudiču!«

OPOMBE: Velikega nemškega pesnika Heineja se je lani ob 80 letnici njegove smrti spominjal ves kulturni svet. (Rodil se je 1797, umrl 1856.) Bil je velik pesnik in neizprosni borec, ki je moral bežati iz tedanje Nemčije in preživeti nad 25 let v Parizu. V nemških državah so bili njegovi spisi prepovedani. V počastitev njegovega borbenega duha objavljamo gornjo njegovo pesem. — Superkargo je oni, ki na trgovski ladji nadzira tovor, pa tudi lastnik tovara ali tudi ladje, ki prevažajo trgovsko blago. — Mynheer van Kœek je holandsko ime in se izgovarja: Majnher van Kek. — Senegal je afriška reka, ob kateri je superkargo nakupil sužnje, da jih prepelje v Rio de Janeiro, južnoameriško pristanišče, glavno mesto Brazilije. — Aristotel je bil grški modroslovec, ki je živel od 384. do 322. leta pred Kristom in je bil učitelj macedonskega kralja Aleksandra Velikega. — Maitre des plaisirs (francosko) je oni, ki vodi zabave in ples. Izgovarja se: Mètr de plezir. — Albionski pesnik je veliki angleški dramatik Shakespeare.

SEMENA

za vrt, polje in travnik, cvetlice in cvetlične čebulice, razno ptičjo krmo i. t. d. vse v najboljši kakovosti in v veliki izbiri pri

Josip Urbanič, Ljubljana, Miklošičeva cesta števil. 8

Haymarket

K petdesetletnici velike delavske tragedije / Ivan Molek

Ob moji naselitvi v Chicagu v decembru 1906 je bil spomin na haymarketsko afero še precej živ. V delavskih krogih so veliko govorili in pisali o eksploziji bombe na Haymarketu in o obešenju štirih »anarhistov«, katerim je bila naložena odgovornost za to bombo. Prve informacije o tej stvari sem dobil že leto dni prej iz Slovenskega delavskega koledarja, ki ga je izdal »Glas Svobode« in v katerem je Jože Zaverčnik na kratko opisal to afero, seveda jako simpatično za »anarhiste«. O stvari je pisal tudi »Glas Svobode« in kasneje »Proletarec«.

Razume se, da so me ti dogodki zelo zanimali. Moj prvi vtis, ki sem ga dobil iz spisov in ust naših starih sodrugov, je bil, da so to bili neke vrste revolucionarni socialisti. Kmalu sem prišel v dotiko z rojaki, ki so že bili naseljeni v Chicagu ob času haymarketske tragedije leta 1886 in ki so bili priča usodnim dogodkom; med temi je bil tudi Joe Verščaj, ki je še danes živ in tajnik društva Slavije št. 1 SNPJ. Povedali so mi veliko zanimivega — in sodba vseh je bila, da so »anarhisti« umrli na večalnih popolnoma nedolžni. V dotiko sem prišel tudi s starejšimi Nemci, ki so bili člani organizacije, katera je izdajala »Die Arbeiter Zeitung«, torej najožji somišljeniki haymarketskih voditeljev — več slovenskih socialistov je bilo tiste dni v prijateljski zvezi s temi ljudmi — in naravno so mi potrdili vse ono, kar sem že slišal.

ln ko sem končno v družbi prijateljev obiskal na pokopališču Waldheim grob obešenih »anarhistov«, na katerem je krasen spomenik z alegorično soho Pravičnosti, ki polaga venec mučeništva na glavo zadavljene delavca, ležečega li pod nogami — sem bil globoko ganjen in docela prepričan, da so tamkaj pokopane delavske žrtve največjega justičnega umora v zgodovini Amerike...

Tiste dni je pa še izhajala dnevno »Die Arbeiter Zeitung«, glasilo justificiranih »anarhistov«. Ta list je prihajal tudi v nekatere slovenske salune in večkrat sem ga vzel v roke. Čitanje tega lista me je spravilo v zadrego; čim dalj sem ga čital, tem bolj so izhlapevale moje simpatije do haymarketskih »revolucionarjev«. Nekaj je bilo narobe. List je pisal sovražno o demo-

kraciji in se norčeval iz — socialistov in njihovih volilnih kampanj...

Kako je prišlo do tiste bombe na čikaškem Haymarketu?

Pomakniti se moramo kakih šestdeset let nazaj v zgodovino delavskih bojov v Združenih državah.

V poznih sedemdesetih in zgodnjih osemdesetih letih prejšnjega stoletja je bilo Chicago središče radikalizma v Ameriki. Ne konstruktivnega radikalizma, temveč primitivnega, idealističnega, romantično-revolucionarnega in kaotičnega, kakršno je bilo bolj ali manj vse delavsko gibanje v oni dobi Amerike.

Po velikem požaru, ki je v jeseni 1871 uničil Chicago, so se med drugimi imigranti naselile cele trupe Nemcev v tem mestu. Mesto je naglo raslo, zidali so kakor za stavo in severno od Čikaške reke je v nekaj letih zrasla velika nemška naselbina, kakor je zrasla češka kolonija na zapadni strani. Med nemškimi priseljenci je bilo mnogo intelektualcev, ki jih je pregnal iz domovine znani Bismarck s svojimi protisocialističnimi zakoni. Koliko je bilo med njimi pravih socialistov, ni znano, lahko se pa reče, da zelo malo; večinoma so bili filozofski revolucionarji zmešanih poimov. Deloma so se nabrali Marksovih idej, še bolj pa Bakuninovih, to je anarhističnih. Enotnega programa, praktične taktike in jasnega cilja med njimi ni bilo: Za politiko se niso brigali in govorili ter pisali so le o »revoluciji« in oboženi sili kot »edinemu sredstvu za osvoboditev delavcev«.

Pomisliiti je treba, da so bile meščanske vstaje v Parizu, na Dunaju in v Nemčiji ter nazadnje komuna v Parizu komaj nekaj let pred njimi in vsem še v živem spominu.

Čim so se nemški in drugi tujezemski »revolucionarji« naselili v Chicagu — veliko število teh je bilo tudi v New Yorku in drugih mestih na vzhodu — so organizirali svoje klube in ustanovili svoje liste. Nemških delavskih klubov te vrste je bilo mnogo in baje so šteli do tri tisoč članov. Ti klubi so bili v medsebojni zvezi in v oni dobi so se imenovali »Lehr- und Wehr-Verein«.

Glasilo teh nemških klubov je bil dnevnik »Die Arbeiter Zeitung«, čigar urednik je bil Avgust Spies, energičen, mlad in

postaven Nemeč, ki je bil ognjevit govornik. Čehi so tudi imeli svoj list. V angleškem jeziku so pa izdajali tednik »The Alarm«, ki ga je urejeval Albert Parsons, tudi energičen govornik in pisec ter velik idealist. Parsons je bil menda edini Američan med temi »anarhističnimi« voditelji.

Vsi ti voditelji so govorili in pisali radikalno, ampak sami niso bili nobeni nasilneži; navduševali so se za silo in delavce pozivali k orožju, sami pa niso nikomur skrivili lasu na glavi. Edina izjema je bil Lingg, najmlajši med njimi — star je bil okrog 24 let — ki je bil pretepač in silno vročekrvn.

Leta 1882 je prišel v Ameriko Johann Most, slovit nemški anarhist in učenec Bakunina. Prej je bil v Londonu, kjer je izdajal list »Die Freiheit«. Ko je bil izvršen atentat na ruskega carja Aleksandra II., je Most v svojem listu pohvalil ta čin in dobil je 18 mesecev zapora. Takoj po odsluženju te kazni je odšel v Ameriko, kjer je v New Yorku obnovil izdajanje svojega lista. Prišel je tudi v Chicago in voditelj lokalnih revolucionarnih klubov so ga sprejeli kot velikega junaka in mučenika. Poslej je bila čikaška »Arbeiter Zeitung« še bolj »revolucionarna« in prav tako ostali anarhistični listi. Parsons je zapisal v »The Alarm«, da — »funt dinamita zaleže več ko poln bušelj glasovnic«.

Ameriške delavske unije v splošnem niso bile one dni dosti boljše kakor nemški revolucionarni klubi v Chicagu in New Yorku. Večinoma so unije bile samostojne in lokalnega pomena. Vsaka unija je imela svoj program in taktiko in voditelji so se kavsali med seboj. Vse te organizacije so bile bolj ali manj tajne, zborovale so na skrivnem in imele so mistične obrede ter fantastične naslove za uradnike.

Voditelji ameriških unij so ignorirali in v mnogih primerih zaničevali organizacije tujerodnih delavcev, kakršna je bila čikaška »Lehr- und Wehr-Verein«, vendar sami niso bili nič izbirčni s bojevnimi sredstvi. Zgodovina nam pripoveduje, da so voditelji neke krajevne unije Knights of Labor priporočali članom, naj vse izpraznjene steklenice, v katerih dobe mleko ali pijačo na dom, razbijejo, da bodo imeli steklarski delavci več dela!

Delavske stavke so bile večinoma krvave. Bili so hudi boji leto za letom zdaj tu in zdaj tam po Združenih državah in v vsaki stavki je bilo mnogo mrtvih. Leta 1877 so bili srditi stavkovni izgredi v Pennsylvaniji, na primer v Homesteadu in v rudarskih naselbinah. Večino teh stavk so zdobili privatni pobojniki, policaji in miličniki. Delavci so izvojevali le nekaj zmag, katerih pa niso uživali dolgo.

Edina večja delavska organizacija v Združenih državah, ki je one dni nekaj

štela, je bila Knights of Labor ali Vitezi dela, katero je ustanovil leta 1869 krojač Uriah S. Stephens v Philadelphiji. Ta organizacija je pa bila napol iramazonska loža in delovala je tajno. Njeni uradniki so imeli pretirane naslove, na primer predsednik se je nazival »Grand Master« in člani so sprejemali s fantastičnimi in naravnost smešnimi obredi.

V Chicagu je bilo ob času naših dogodkov precej teh viteških unij, katerim je takrat predsedoval Terence V. Powderly, velik frazair in klepetulja, drugače pa strahopeten in ignoranten mož. Te unije so bile v neprestanem konfliktu z nemškimi klubi in Spies jih je nemalokrat ošteval v svojem listu z »drhaljo strahopetcev«.

Ekonomske posledice civilne vojne v Združenih državah, katera se je zaključila dvajset let prej, so še ležale na ljudstvu in delavske razmere so bile slabe. V sedemdesetih letih je bila huda ekonomska depresija in na tisoče delavcev se je potepalo po Ameriki brez dela in sredstev za življenje; v mestih so bile dolge krušne linije pred zavodi privatnih »dobrodelcev«.

Ali takrat je bil še »frontier« na zapadu. Odvišno prebivalstvo — predvsem samci in pustolovci — ki je izgubilo materialno existenco na vzhodu in centralnem zapadu, je trumoma »odtrempalo« na divji zapad in našlo tamkaj nov obstanek.

V letu 1882 se je kriza ponovila. Spet so bile čete brezposelnih pred tovarnami in delavnicami ter krušne linije. Delodajalci so kruto reducirali mezde in natezali delovnik na 12 do 14 ur.

Razume se, da v takih razmerah ni bilo zadovoljstva med delavci in »revolucionarni« agitatorji so lahko nahujskali množice k raznim nasilnostim.

Take so bile razmere na predvečer čikaških dogodkov.

V letih 1884—85 je kriza nekoliko odnehala in delodajalci so najemali delavce, toda silno izkoriščanje se je nadaljevalo.

V jeseni leta 1885 so unije Vitezov dela začele z veliko kampanjo za osemurnik. Po vseh industrijskih mestih Amerike so snovali podružnice Lige za osemurnik in aranžirali protestne shode, pohode in stavke. Chicago seveda ni izostal in gibanje je bilo zelo burno.

»Anarhisti« so nekaj časa hladno gledali na to gibanje, ko pa so videli, da se pripravljajo stavke in da bo dovolj prilike za agitacijo, so izrabili to priliko in se pridružili gibanju za osemurnik.

Vso zimo 1885-6 so agitirali, organizirali množice in demonstrirali. Spies, Parsons, Fielder so vsak teden prirejali shode v dvoranah in kadarkoli je bilo lepo vreme, so vodili demonstrante pred borzo v »downtownu« ali pred rezidence bogatinov na Prairie ave. Njihov tisk je bil silno akti-

ven. Vsak čas so se pojavili pred tovarnami in na ulicah letaki, ki so pozivali delavce na boj »z vsemi sredstvi«.

Čikaški meščanski dnevnik — bili so trije — kajpada niso molčali. Dan za dnevom so vpili o »anarhistični nevarnosti«, ki se je priklatila v Ameriko in Chicago iz Evrope. Vsakdo, ki je zahteval osemurnik, je bil takrat »anarhist« — kakor je danes komunist ali boljševik. Vsak dan so poročali o »strašnih zarotah«, ki jih kujejo »anarhisti« proti življenju in lastnini meščanov. Ameriški delavski voditelji, ki so se udeleževali v unijah Knights of Labor ali mlade Ameriške delavske federacije — katera se je ustanovila leta 1881 v opoziciji proti Vitezem dela, toda prva leta se ni mogla ganiti nikamor in štela ni nič — niso bili v očeh kapitalističnega časopisja nič boljši kakor »pritepeni anarhisti«. Vsi so bili nevarni redu in miru...

Čim je torej prišla kampanja za osemurnik, je protidelavsko časopisje padlo po njej kot »tujzemskem, neameriškem in anarhističnem gibanju«; kdorkoli je bil aktiven v tej kampanji, je bil razglašen za »sovražnika« Združenih držav.

Tako sta trčila skupaj dva ekstrema. »Revolucionarji« so hujskali z ene strani, reakcionarji pa z druge; prvi so dražili z dinamitom in drugi s policijo, ječo in vislicami.

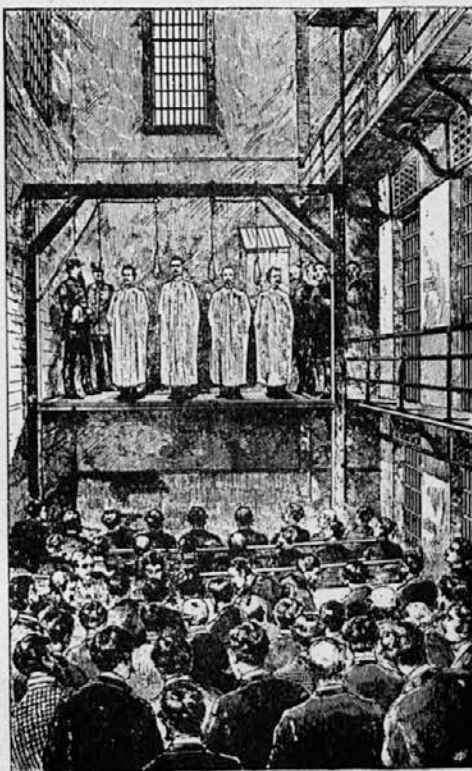
V februarju 1886 je izbruhnil štrajk v McCormickovih tovarnah. Prav za prav je bi izpor vseh onih, ki so bili aktivni za osemurnik, nakar je večje število delavcev zastavkalo v znak protesta. McCormick je takoj najel 300 pinkertoncev — privatnih detektivov, ki so bili oboroženi do zob — da so ščitili stavkokaze in pretepali stavkarje. Nemiri in izgredi so bili na dnevnem redu.

Ta stavka, ki je trajala okrog tri mesece, je izzvala nepopisno razburjenost v Chicagu. Vodstvo stavke so takoj spočetka prevzeli »anarhisti« in ostale čikaške unije so tudi bile simpatične. Čim dalj se je vlekla stavka tem večja je bila napetost. Meščanski listi so kratkoma pozivali šefa policije, naj z orožjem zaduži demonstracije pred McCormickovimi tovarnami. Razkačena »Arbeiter Zeitung« je pa odgovorila (21. aprila 1886):

»Delavci ne smejo z golimi rokami čakati na policijo in vojake... Delavci se morajo oborožiti! Orožje je v teh časih delavcem bolj potrebno kakor kaj drugega. Delavec, ki nima denarja, naj proda žepno uro in si kupi strelno orožje in naboj. Koli in kamenje ne zaleže dosti proti najetim morilcem. Delavci, čas je, da se oborožite!«

Vse delavske organizacije v Chicagu so se končno zedinile za skupne demonstracije po »downtownu« dne 1. maja 1886. Ta veliki pohod je bil namenjen prvič za osemurnik

in drugič kot protest proti pretepanju stavkarjev in izprtih delavcev v McCormickovih tovarnah. Da pa bodo demonstracije popolne, imajo vsi organizirani delavci stopiti za 24 ur v generalno stavko. Razviti se ima najsilnejša agitacija, da se pridružijo tudi ostali, neorganizirani delavci generalni stavki.

Justifikacija čikaških anarhistov

Ta sklep delavskih voditeljev je skoro zaprl sapo delodajalcem, policiji in civilnim oblastnikom ter časopisom. Listi so takoj zatulili, da je to »napoved revolucije z bombami« — in kategorično so zahtevali od župana in policije, da mora biti »anarhistična revolucija« preprečena za vsako ceno. Delodajalci in časopisi so grozili, da se — meščani sami organizirajo in stopijo v akcijo, če ne nastopi mestna oblast.

Ta grožnja je oplašila voditelje unij Vitezev dela, da so v zadnjem momentu odpovedali sodelovanje. Nastala je zmeda in generalna stavka je — padla v vodo. Triumfalno so čikaški listi objavili izjave nekaterih lokalnih unijskih odbornikov, da »nočejo imeti nobenega opravka z anarhisti«...

Prvi maj je prišel in odšel popolnoma mirno. Glavni del mesta je bil poln radovednežev, toda demonstracij ni bilo. (Prvi maj takrat še ni bil formalni delavski praznik.)

*

»Anarhiste« je ta »fiasko« silno pekel in znesli so se nad »skebskimi« unijami in voditelji v svojem tisku in na stavkarskih shodih pred McCormickovimi tovarnami. Skoro sleherni dan so tamkaj grmeli govorniki in dražili pinkertonce in policijo.

Dne 3. maja je bil tak shod. Avgust Spies je govoril v nemščini s strehe tovarnega vagona in rotil stavkarje, naj ne odnehajo. Delavci so že obupavali, kajti štrajk je trajal že tretji mesec.

Tedaj je zatulila parna sirena in stavkokazi so se vsuli iz tovarne na cesto, zavarovani na obeh straneh s četo pinkertoncev. Pogled na ta prizor je zborovalce tako razkačil, da so pustili govornika in planili ra stavkokaze in detektive. Nekaj minut je divjal na ulici srahovit pretep, nato so pa počili strelji. Pridrvela je policija in padla je nadaljnja salva strelav.

Na tleh je ležalo okrog dvajset stavkarjev. Trije so umrli na mestu in drugi trije so kasneje podlegli ranam.

Spies, ki je gledal to besno bitko in videl padle žrtve, je tresoč se srda odhitel v uredništvo »Arbeiter Zeitunge« in brž napisal letak, takozvani »maščevalni letak«, ki je kasneje igral zanj in njegove tovariše usodno vlogo. Letak, spisani v angleščini in nemščini, je bil hitro postavljen in tiskan. V nekaj urah je poplavlil vse delavske predele mesta.

Zvečer ob osmih se je zbralo na Haymarketu (Randolph ulica od Des Plaines do Hasledt ulice, kjer je bil stari trg za zelenjavo na debelo) ob oglu Des Plaines ulice okrog 3000 ljudi. Star konjski voz, ki je stal ob hodniku, je bil govorniški oder. Prvi je govoril Spies, za njim Parsons in tretji govornik je bil Fielden. Policije ni bilo tam in shod je bil popolnoma miren.

Na shod je prišel tudi čikaški župan Harrison. Kadil je debelo cigaro, poslušal govornike nekaj časa in hodil je sem in tja. Proti deseti uri se je začelo oblačiti in bliskati mad jezerom; bližala se je nevihta. Poslušalci, boječ se plohe, so odhajali trumoma. Med Fieldenovim govorom je še bilo na trgu okrog 500 oseb. Tedaj je župan Harrison zapustil shod. Gredoč se je zglasil na policijski postaji, ki je bila dober blok proč in rekel je policijskemu inšpektorju, da ni nič nevarnega na Haymarketu.

»Shod je brez malega že končan in ni vredno pošiljati tja nobenega policajca. Jaz grem domov spat«, je dejal župan.

Če bi bil inšpektor takrat poslušal župana, ne bi imela zgodovina nič povedati o tragediji na Haymarketu, niti o persekuciji čikaških anarhistov. Shod bi bil mirno za-

ključen kakor je bil odprt in »maščevanje« bi bilo kmalu pozabljeno. Toda inšpektor je imel od nekoga navodilo, o katerem ni župan Harrison nič vedel...

Čim je župan odnesel pete, je inšpektor brž mobiliziral 150 policajev in odkorakal na čelu policijske čete na Haymarket.

Fielden je pravkar dokončeval svoj govor, ko je policija prikorakala tja. Inšpektor se je postavil pred voz in zaklical: »V imenu ljudstva razpuščam ta shod in veleavam mir! Razidite se!«

»Mi smo mirni in shod je končan brez vas,« je odgovoril Fielden. Nekaj hipov je bilo vse tiho.

V naslednjem trenutku je nekaj zasikalo v zraku — nekaj je padlo med policaje — vse navzoče je zasleplil silen plamen — strahovito je zagrmelo in zasmrdelo po dinamitu... Iz aleje v bližini je priletela bomba in se razletela z groznim pokom — na tleh se je pa zvijala kopica človeških trupel.

Konfuzija! Nato so počili strelji z obeh strani, ljudje so kričali in bežali na vse kraje. Vse to je trajalo dve ali tri minute.

Sedem policajev je bilo ubitih in okrog 60 ranjenih. Koliko je bilo delavskih žrtev — ni še danes znano. Policija je poročala, da trikrat toliko kot policajev. Policijske in delavske mrličice in ranjence so odnesli na bližnjo policijsko postajo.

Kdo je zagnal bombo — je ostala tajnost do današnjega dne. Policija je bila prepričana, da je bomba vrigel anarhist po imenu Rudolf Schnaubelt, katerega niso nikdar prišli. Še tisto noč je izginil iz Chicaga in čez dva tedna se pojavil v Evropi. Pristaši »anarhistov« so pa trdili in še danes trdijo, da je krvavo delo izvršil agent-provokater, ki je bil najet za ta čin.

*

Bomba — prva v Združenih državah — je vrgla Chicago in vso Ameriko iz tečajev. Silna histerija, kakršne še niso videli Čikažani, je objela vse mesto. Začela se je strahovita gonja proti vsemu, kar je dišalo po »anarhizmu« in policistom je dišal vsakdo, ki je bil v kakšni delavski organizaciji in ki je čital »anarhistične« liste.

Več dni niso ljudje na ulicah, v tovarnah, trgovinah, salunih in povsod govorili nič drugega kot o strašni dinamitni razstrelbi na Haymarketu in splošna sodba je kajpada bila: Anarhisti! To je delo anarhistov! Dol z anarhistično sodrgo! Obesite jih! Obesite jih najprvo in šele potem jih zaslišite!...

Meščansko časopisje je kar besnelo — ponatisnilo je vse izzivajoče letake in izčrpeke iz »Die Arbeiter Zeitung« in »The Alarm« ter zahtevalo eksemplarično kazeno.

Javnost je bila tako razpaljena in sovražna, da obtoženci sprva niso mogli dobiti zaželenih odvetnikov. Časopisje je rjavelo, da vsak odvetnik, ki bo branil anarhi-

ste, ni nič boljši od njih in mora biti obtožen in obešen z njimi vred! Krik, da je treba anarhiste obesiti brez pardona, se je povlavljal tedne.

Toda v enem mesecu je sovražni krik le ponehal in devetorica je dobila tri branitelje. Bili so to William P. Black, postarni odvetnik, spreten in naklonjen delavcem; William A. Foster, tudi dober odvetnik, tretji je pa bil mladi nemški advokat Sigmund Zeisler. V tem času so se tudi nemški in drugi »revolucionarji« opomogli od strahu in začeli so nabirati prispevke za obrambo. Nabrali so več tisoč dolarjev po vsej deželi.

Sodna obravnava se je začela 21. junija 1886 in trajala je brez malega dva meseca. Takoj v začetku procesa je bilo jasno, da bo nepristranska sodba nemogoča. Izbiranje porote je bilo zelo počasno; vsakdo, ki je pokazal le trohico simpatij do kakršnegakoli delavskega gibanja, je bil odvržen. Po dolgem trudu so sestavili poroto iz okoliških farmerjev, ki so se zdeli glavnemu državnemu pravdniku Juliusu S. Grinnelu — dovolj zanesljivi. Grinnel je bil mlad aspirant, ki se je hotel proslaviti s pravdo zoper anarhiste. Sodnik je bil Joseph E. Gary, ki je bil nekoč tesar, zdaj pa največji reakcionar.

Med obravnavo se je zgodilo nekaj nepričakovanega. Albert Parsons, urednik »The Alarma«, ki je pobegnil v Wisconsin in katerega so detektivi zaman iskali, je prostovoljno prišel v Chicago. Nekega jutra je na veliko začudenje policije in obtožencev stopil Parsons v sodno dvorano in se usedel poleg svojih tovarišev rekoč, da »njegovo mesto je tamka.«

Proces je bil končan 19. avgusta 1886. Porota je spoznala vse obtožence krive »zločinskega hujškanja h krvavim izgredom« in sodnik Gary je obsodil Spiesa, Parsonsa, Lingga, Fieldena, Engela, Fischerja in Schwaba v smrt na vešalih, Neebeja pa na petnajst let zopora.

Ko je bila izrečena smrtna obsodba, je večji del množice v dvorani — divje zaploskal. To je bil dokaz, kako napeta je bila sovražnost javnega mnenja, katerega so dnevno podžigali meščanski listi.

Pred izrekom smrtnih obsodb je sodnik po starem ameriškem običaju vprašal obtožence, če imajo kaj proti obsodbi. Drug za drugim so vstajali obtoženci in čikaško kriminalno sodišče ni prej niti kasneje še slišalo tako ognjevitih govorov, ki so trajali tri dni. Ti govori so bili kasneje natisnjeni in prevedeni v druge jezike so bili razširjeni po vsem svetu.

Petnajst mesecev je trajal desperaten boj za življenje obsojencev. Prizivi do najvišjega sodišča v državi niso pomagali nič in naposled je padlo vse upanje na guvernerja Oglesbyja, ki je bil tudi nazadnjak.

Kljub temu so vse napredne organizacije v Ameriki, kakor tudi posamezniki, apelirale na guvernerja, naj obsojencem spremeni smrtno kazen v dosmrtno ječo.

S časom se je histerija poglobila, sovražno mnenje je upadlo in končno so prošnjo za pomiloščenje od smrtno kazni podpisali tudi taki, ki so prve tedne po padcu bombe kričali: »Najprej anarhiste obesite in potem jih sodite!«

V prošnjah so argumentirali, da obsojenci niso direktno zakrivali bombnega atentata, za golo propagando nasilja pa še ne zaslužijo več smrtni v deželi svobodnega tiska in govora.

Protesti proti smrtni obsodbi so prihajali tudi iz Evrope. Glasoviti angleški literati George Bernard Shaw, Oscar Wilde, William Morris in Robert Browning so se potegnili za obsojence. Apel na guvernerja je podpisalo več prominentnih Američanov, toda odlični svobodnomislec Robert Ingersoll in socialni reformator Henry George sta odrekla podpis z motivacijo, da jima je načelo demokracije več kakor posamezne osebe...

Dne 10. novembra 1887 je guverner Oglesby zadnjič zaslišal žene obsojencev in druge prosilce milosti in tedaj je spremenil smrtno kazen Fieldenu in Schwabu v dosmrtni zapor, obenem je pa izjavil, da je pripravljen pomilostiti Parsonsa od smrtno kazni, če lastnoročno podpiše prošnjo. Ko so Parsonsu to sporočili, je ogorčen odklonil pomiloščenje z izjavo Patricka Henryja: »Dajte mi svobodo ali dajte mi smrt! Nobenega zločina nisem izvršil, zato ne iščem milosti!«

Istega dne je mladi Louis Lingg prevaril krvnika s samomorom v celici. Mlada ženska, menda njegova ljubica, mu je po njegovem naročilu prinesla strelno kapižo v šopku rož v ječo. Kapico je vtaknil v usta in jo grizel toliko časa, da je eksplodirala in mu skoro raznesla glavo. Umrli je v jetniški bolnišnici v strašnih mukah.

Drugi dan, dne 11. novembra 1887, je bila izvršena eksekucija ostalih obsojencev: Spies, Parsonsa, Fischerja in Engela.

Eksekucija je bila napovedana za osmo uro zjutraj, a že ob šestih so močne policijske čete obkrožile okrajno ječo, v kateri so bila vešala in zraven stoječe staro justično poslopje v Illinois ulici. Čikaški dnevniki so več dni prej pisali, da »tajne anarhistične organizacije nameravajo pognati v zrak z dinamitom ječo in justično palačo na dan eksekucije«. Policijska armada je privabila veliko množico radovednežev, ali nihče ni smel stopiti čez ulico k justični palači in okrajni ječi, kdor ni imel izrednega policijskega dovoljenja. Nemirov ni bilo.

Na dvorišču ječe, kjer so postavili vešala, je bilo lepo število »gostov«. Četvoričica je bila obešena hkratu. Ko so »anarhistični« prikorakali na smrtni oder in predno so jim

nataknili bele halje čez glavo, so smeli spregovoriti nekaj besed, Oglasili so se po vrsti kakor so stali:

Fischer: »To je najsrečnejši moment v mojem življenju!«

Engel: »Živel anarhizem!«

Spies: »Naš molk v grobu bo močnejši kakor glasovi, ki jih danes zadavite!«

Parsons: »Dovolite mi, da govorim! O ljudje Amerike! Čujte glas nedolžnega človeka! — O mister šerif, dovolite, dovolite, samo še hip — — Oh!«

Tri dni kasneje je okrog 25.000 ljudi spremilo mrtve »anarhiste« in pokopališče Waldheim, sprevod je pa gledalo najmanj 300.000 oseb ob ulicah. Pogrebci so gredoč prepevali revolucionarne pesmi.

V poldrugem letu, ki je preteklo od tragedije na Haymarketu, se je marsikdo premislil in spremenil mržnjo v simpatije do umrlih žrtev justičnega linčanja. Celovoditelji lokalnih unij Vitezev dela so se omehčali in poslali deputacijo, ki je korakala za pogrebom...

Šedem let kasneje je država Illinois dobila radikalnega demokratskega gubernerja Altgelda, ki je na svojo iniciativo izpustil iz ječe Fieldena, Schwaba in Neebeja z značilno izjavo:

»Jaz tehi ljudi ne pomiloščujem, temveč jim enostavno vračam prostost, katera jim je bila po krivici odvzeta, ker inso izvršili nobenega zločina...«

kov, vsak hoče nasprotnika razuprej pridržal pri življenju še ostale, bi bili zdaj vsi prosti.

Tako se je končala velika haymarket-ska tragedija.

Toda posledice niso izostale. »Revolucionarno« hrbtišče radikalnega delavstva je bilo zlomljeno za dolgo dobo — ameriški kapitalisti so pa želi bogato zmago in sočne sadove. Gibanje za osemurnik je prenehalo in izkoriščanje, kakršnega še ni videla Amerika, je slavilo svoje orgije.

Leta 1909, dvaindvajset let po eksekuciji Spiesa in tovarišev, je »The Chicago Daily Socialist« zapisal:

»Bomba, ki je leta 1886 padla na Haymarketu, je bila največji udarec za ameriško delavstvo in največja zmaga za ameriški kapitalizem. Delavsko gibanje v Ameriki je bilo vrženo celo generacijo nazaj in še danes se ni opomoglo.«

In danes? Kaj nas uči ta žalostna epizoda v zgodovini delavskega gibanja v Ameriki po petdesetih letih?

Uči nas staro resnico, da delavstvo, ki hoče voditi uspešni boj in zmagati, mora biti politično zrelo in črpati mora svoje orožje iz svojega razuma, iz inteligence, iz izobrazbe! Voditi ga mora razum, ne pa čuvstva in romantična gesla. Njegovo orožje mora biti politična demokracija, njegov cilj pa socialna demokracija!

(Iz ameriškega »Majskega glasu«)

Rudarjem ob priliki gladovne stavke 1934

Ves narod občuduje vas,
ki sajast vam je mrk obraz:
da svojce bi gladu rešili,
ste sami gladu se zročili,
Vam mar ni več poletni dan,
ne rož dehtečih cvet krasan?
v podzemlju črnem vi objeti,
zahtevate samo živeti.
Kdo vas prisilil je v obup?
Kdo vam v življenje vliva strup?
Kdo deci vaši trga kruh?

Kdo vztraja na vse prošnje gluho?
Seveda dvorcev Dunaja, Pariza
že ni dosegla vaša kriza,
ko naš rudar gladu crkava,
se tamkaj delničar zabava.
Ves narod občuduje vas,
v protestu družji z vami glas,
ki ste pravici na oltar
prinesli sami sebe v dar!

Tone Maček

Prijatelji levov

Levi so nam po šolskem pouku in po dosedanjih opisih znani kot divje in nevarne roparske zveri, katerih edini življenjski namen je pomoriti vse, kar vidijo. Anglež Eric Wells, ki je dolgo živel v Afriki in ves prosti čas posvetil opazovanju levov, nam jih je predstavil v popolnoma drugi luči. Pravi, da od vseh divjih zveri nobene niso tako napačno opisovali kakor ravno tega kralja živali. Temu so krivi največ lovci, ki so sovražniki levov in zato tudi levi ravnajo z njimi kot s sovražniki.

Wells je v svojem dolgoletnem življenju v afriških pragozdih doživel, da lev nič ne napravi človeku, ki ne gre s puško nad njega, in da ne napade niti živali, kadar ni lačen. V svojem življenju je s svojo ženo na afriškem posestvu vzgojil trideset levov, ki so bili rojeni v pragozdu. Zato smemo verjeti njegovemu pripovedovanju o levih, ki nam jih popisuje v svoji knjigi »Lions wild and friendly.«

Iz svojih izkušenj z levi pripoveduje Wells med drugim:

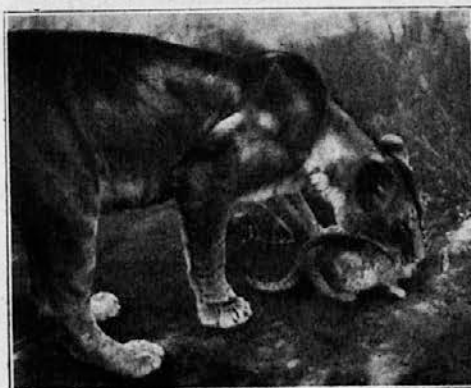
»Moji levi živé na prostem med plotovi, na poljanah, ki so polne trave, dreves in skal, med katerimi se lahko igrajo. Živé v okolici, ki je komaj drugačna kakor tista, v kateri živé na svobodi. Te živali so z zelo malo izjemami vse prišle na svet v pragozdu, kjer sem jih ujel. Tisto malo levov, ki so bili rojeni v mojem ujetništvu, so potomci mojih levov in so le v toliko zanimivi, ker mi dajejo priliko, da iz neposredne bližine opazujem spremembe v značaju, barvi in velikosti, ki brez dvoma nastopijo, ako živé samo med živalmi v mojem ujetništvu.

Ta dolgoletni študij je bil zelo zanimiv. Pomagalo mi je, da sem bolje razumel leve v divji svobodi,

in omogočilo mi je, da sem se zunaj približal levom in se med njimi mudil, z zaupanjem, ki je mogoče le, če človek pozna njihove lastnosti. Radi teh rednih stikov z levi se z

Levinja doji svoje male

Levinja odnese mladiča spat

Pitanje mladih levov

Wells z levom

ženo nikdar ne obotavlja, da ob vsaki ugodni priliki poiščeva trop divjih levov in se cele ure pri njih pomudiva. Pri tem spopolnjujeva svoja opazovanja, fotografirava in takorekoč tudi sama postaneva dve bitji te okolice. Da se to upava, je edini razlog v tem, da dobro pozna njihove navade in da sva se zato otrešla vsakega strahu. Le nepoznano vliva strah, znanje ga prežene.

Simson in drugi levi, o katerih pišem, kakor tudi vsi drugi, ki sem jih vzgojil, so sestavni del moje družine. Tudi, ko dorastejo, uživajo med našimi plotovi popolno svobodo in naše zaupanje, ker jih smatramo za domače živali kakor mačke in pse, samo da jih ponoči zapremo v posebne koče. Seveda udomačen moraš biti z njihovimi navadami. Predstavljajte si, kaj pomeni, ko petsto funtov težak odrasli lev položi človeku šape na rame, da iz prijaznosti obliže obraz. Narava mi je dala nadpovprečno velikost in težo, toda kolikokrat me je lev vrigel na tla, ko se je iz veselja, da me vidi, povzpел na moje rame.

Levi so zanesljivejši od večine drugih divjih živali, samo, če se jim približaš mirno in zaupno in če jim ne povzročáš strahu.

Ob začetku najinih poskusov sva hotela najprej ugotoviti, kako je

najbolje ravnati z njimi v različnih starostnih stopnjah. Kmalu sva spoznala, da je treba leve z malega navaditi na družbo druge živali in človeka, da postanejo čim bolj domači.

Težko je kaka druga žival tako živahnega temperamenta, ki kaže izrazito naklonjenost ali sovražnost napram ljudem. Brez vidnega vzroka pokaže lev močno nenaklonjenost napram kateremukoli človeku, ki ga ni še nikdar poprej videl; napram drugim, prav tako tujim ljudem pa se pokaže spet prijaznega.

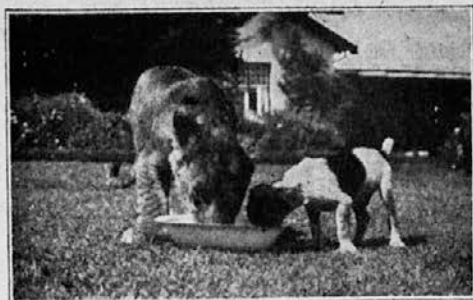
Ako odrastejo levi sami med seboj, kažejo le prekmalu zelo svobodne manire. Zato morajo od malega živeti skupaj z drugo živaljo enake starosti. Izkušnja me je naučila, da so najboljši tovariši mladi psi. Lev in pes se igrata skupaj, se podita in premetavata. Ko postanejo starejši, slišijo psi na klic in sledé gospodarju, levi pa psu; tako ostanejo vsi skupaj, ako jih vzame človek na izlet v naravo.

V vseh letih mojih poskusov se ni niti enkrat pripetilo, da bi lev kaj žalega storil svojemu tovarišu, psu. Seveda se zgodi, da lev pri igri rani psa s kremplji, toda takoj pokaže, da mu je žal, s tem se priljubljuje in obliže psa.

Vselej, kadar sta eden ali dva leva odrasla skupaj s psom, je povzročil pri levih največji protest in nemir vsak poskus, da bi jih ločili.

Levinja je s krožnika

Lev in pes pri eni skledi

Lev in pes — prijatelja

Leva na Wellsovi farmi

Tako je n. pr. psica bila na tem, da dobi mlade. Zato smo jo morali ločiti od levov. Levi so tedaj vso noč nemirno hodili v svoji hiši sem in tja, tulili in klicali tovarišico. Niso se dali potolažiti. Končno smo morali psico ponoči položiti na vrečo blizu levje hišice, da so jo mogli vsaj duhati in oblizovati. S tem so bili začasno potolaženi.

Kakor sta si prijatelja pes in lev, tako se strastno sovražita lev in mačka kljub bližnjemu sorodstvu.

Vsi levi imajo eno strast — na klobuke in pletenine. To je bilo sijajno, čeprav malo drago sredstvo za zabavanje naših gostov. Gostje, ki so nas obiskali, so držali klobuk v rokah ali pa so ga položili poleg sebe na stol. Simson (lev) ni zamudil nobene prilike, da je pograbil klobuk iz roke ali s stola. V velikih skokih je tekkel s svojim plenom in se naslajal ob igri, da je klobuk trgal na drobne kose. Vsak poskus, da bi mu vzeli klobuk, je bil brezuspešen, da celó nevaren, ko je lev postal starejši. Tako so navdušeni za klobuke in jopice, dočim se ne zmenijo mnogo za palico, žogo in podobno.

Kakor je lev kralj živali, smo doživeli nekoč zelo smešno zgodbo. Simson se je na trati srečal s kokljo in njenimi tremi piščeti. Simson je obstal in se čudil — očitno je preišljeval, kaj so te male stvarice, ki so prekrizale njegovo pot. Hipoma mu je pa koklja skočila naravnost v glavo. To ga je tako presenetilo in prestrašilo, da se je obrnil in jadrno pobegnil s povešenim repom kakor tepen pes, dočim je koklja spet mirno brskala po hrani za svoje male.

Ilustrirani družinski mesečnik »Žika« prinaša poleg literarnih, zabavnih in poučnih sestavkov tudi »Gospodinski kotiček«, »Zdravniško posvetovalnico« za bolne otroke, uganke, križanke itd. Dobiva ga brezplačno vsak odjemalec žitne kave Žike.

DELAVCI DELAVKE, kupujte kruh in drugo pecivo v DELAVSKI PEKARNI IN SLAŠČICARNI. Gostilne, v katere zahajate, naj kupujejo istotako v Delavski pekarni.

Govorništvo v političnem

življenju Francije

V Franciji je za oblikovanje javnega mnenja živa beseda mnogo važnejša od tiskane.

Naravna pot k oblikovanju javnega mišljenja ni to, da vsak posameznik nekaj bere in potem v tisto veruje, temveč to, da se posamezni ljudje med seboj razgovarjajo, prepirajo, svoja mnenja primerjajo in jih drugo drugemu prilagodé. Zato je začetek vsega javnega mnenja svobodna diskusija. Kjer te ni, lahko ves narod v neke stvari veruje, a nima nobenega pravega mnenja o njih. »C'est de la discussion que jaillit la lumière« (Iz diskusije pride luč, jasnost) — to je eden velikih osnovnih zakonov, ki obvladajo javno življenje v Franciji. »S svojim najhujšim sovražnikom lahko govorim, preden se zgrabiva. A force de parler, z močjo govora spoznam njegovo mišljenje, se razjasnijo nesporazumi in se zblizajo stališča.« tako ali podobno se je izrazil Briand, tako sem slišal iz ust mnogo Francozov.

Kakor je družina celica ljudskega, tako je prijateljski krog celica političnega življenja, najmanjše središče diskusije. Na njem je zgrajeno vse drugo. Prijatelji se — vsaj na deželi — vsak dan po delu sestanejo in se pogovarjajo o dnevnih dogodkih. Tako je med mladimi in starimi, med izobraženci in neizobraženci. Normalno se sestajajo v kavarni. Te sestanke je zelo olajšala uvedba osemurnika; lahko jih imajo pred večerjo. Naročé si apéritif (liker, ki vzbuja tek). Vsak dan plača drugi »rundo«; kajti plačevanje vsak zase, to je nefrancosko in neprikladno. Vsak ima v žepu časopis, ki ga je bral: lokalni jutranji list in večerni pariški časopis od prejšnjega dneva.

Če Pariz ni preveč oddaljen, imajo tudi že izdaje od istega dneva. Pri-povedujejo si, kaj je kdo bral, kaj je slišal in doživel. In to nikakor ni prazno govorjenje, kajti vsi se hočejo učiti. Nisem redko sedel v takem krogu in veliko sem se vsakokrat naučil. Pogovor je vedno živahen ne samo zato, ker so ljudje taki, temveč tudi zato, ker slišijo radi smeje trditve, ki izzivajo ugovor. Kakor sploh v Franciji, tudi v taki družbi ni treba posebno tehtati besed. Beseda je zvok, ki se izgubi in ki k ničemer ne obvezuje človeka. Kar naj bo obvezno, se mora napisati ali vsaj slovesno potrditi. Zato Francoz zameri, če hočeš jahati na neki izgovorjeni besedi.

Francoskega življenja si brez kavarne ne moreš misliti. To je nekaj povsem drugega kakor angleški klub ali nemška pivnica ali italijanski l'albergo. Pomen je v tem, kaj se tam govori, ne v tem, kaj se požije.

Živo se spominjam takega večernega sestanka, ko sem se seznanil z nekim čevljarjem: Kako so se v majhni kavarni zbirali okrog naše mize redni gostje in posegali v diskusijo. Razpravljalo se je o francosko-nemških odnošajih. Prišli so pismonoše, ki so raznosili pošto, da se malo odpočijejo, delavci in rokodelci iz soseščine, torej sami »navadni« ljudje. Toda vsi so imeli jasne nazore o francosko-nemškem razmerju, vsi so o tem razmišljali, že često in strastno o tem diskutirali in si ustvarili svoje mnenje. Vsakdo je prinesel v diskusijo nekaj osebnega doživetja; doživljal iz vojne, ali ujetništva ali iz časa zasedbe Porenja. Predvsem pa: vsi so izražali dobro voljo, nihče ni imel praznih predsod-

Če bi bil governer Oglesby sedem let meti. Francoskemu narodu je sovražstvo popolnoma tuje. Njegovo veliko hrepenenje je: da ga pusté v miru, da bi mogel že končno mirno obdelovati svoj vrt, potem ko je moral tisočletja braniti svojo zemljo pred tujimi osvojevalci in često prenašati njihov jarem.

Diskusija v prijateljskem krogu v kavarni je sredstvo, s katerim si posamezniki oblikujejo svoje mišljenje; z javno diskusijo se pa morajo izkazati. Kdor je prišel do jasnosti, kdor je siguren v svojem prepričanju, nastopi javno, čim se mu ponudi prilika. In prilike so raznovrstne. To je predvsem javno zborovanje, na katerem se obravnava neko vprašanje, kamor so povabljeni pristaši in nasprotniki in kjer sledi na koncu svobodna diskusija.

Kdor hoče v Franciji nekaj novega povedati, se za neko idejo boriti, temu ne preostaja nič drugega, kakor da javno nastopi. Tudi slaven mož, ki so mu odprte časopisne kolone. Tudi temu ne ostane prihranjeno, da stopi na oder; on lahko svoj govorniški pohod pripravi in si poprej poišče zaveznike. Toda s samimi časopisnimi članki, ali še celó z brošurami, ne, s tem ne bo prišel do ljudi.

Ako hočem Nemca opozoriti na kak časopisni članek, mi vzame list iz rok, rekoč: »Daj, da sam preberem!« Samo tisto, kar vidi črno na belem, prav razume. Na samo uho se ne more zanesti. Francozu zadošča uho. Da izve nekaj novega, rajši posluša, kakor bere. Pri tem pa opazuje človeka, ki ga posluša. Kakšen je? Kakšne oči ima? Ali misli odkritosrčno? Kaj izžareva — toplino ali hladnost? Če je hladen, brez ljubezni, brez ognja, potem mu najostrejši razum ne bo mnogo pomagal.

V Franciji ni niti težko niti drago agitirati za neko idejo s predavanji.

Je mnogo lažje nego drugod. Da najdeš poslušalce, ti ni treba slavnega imena. Samo povedati nekaj moraš znati, vprašanje tako zastaviti, da vzbudiš v ljudeh zanimanje, in siguren si moraš biti svoje stvari.

Blum v parlamentu

Ljudje vedno radi kaj slišijo in se naučé. Sam pritrdiš nekaj letakov, lahko daš oznaniti po bobnarju, obiščeš urednika lokalnega lista, ki bo z vsem veseljem priobčil notico. Lahko pobiraš frank vstopnine ali pa prosiš ljudi, da po zborovanju prispevajo za stroške. Glavna stvar je, da imaš toplo srce in jasno glavo, pa ga gotovo ne boš polomil.

Po predavanju pride glavna stvar, diskusija. Na predavanje pride nemalo ljudi, da povedo predavatelju svojo mnenje, da pokažejo, kdo so, kaj vse vedo, kako spretno znajo govoriti. Večina pa pride, da se nekaj nauči. Govornik mora lepo vsem odgovarjati. Zato pa mora biti trden v svoji stvari, se mora res obvladati. Ako ima kdo kaj povedati, kar se zdi ljudem res novo in vredno, potem bo kmalu postal znan. Kmalu bo srečal kakega novinarja,

profesorja, župana ali poslanca, pri katerem bo vzbudil zanimanje in ki mu bo pomagal naprej. Samo enega ne sme pričakovati noben prerok; da bi pri tem služil denar. Ako bi ljudje zaslutili, da govori zato, da si pridobi denarja ali kaj podobnega, bodo takoj izostali.

Francozom je lahko govoriti. Z očmi kar visé na govornikovih ustnicah in mu berejo besede z ust. Gledati v toliko zvestih, odkritih in sprejemljivih oči je nekaj osrečujočega. Francozi niso narod fraz, kakor so jih nekateri naslikali. Gotovo imajo vse razumevanje za govorniško umetnost, toda v govoru mora biti tudi vsebina. In predvsem mora biti govornik človek, ki vzbuja zaupanje.

Višek doseže javno govorništvo kakor povsod, v volilnem boju in na samih volilnih shodih tvori višek spet »contradiction«. Ako govori kandidat sam, se lahko zanese, da bodo prisotni nasprotniki ostro pazili nanj, da jim ne bo ušla nobena njegova slabost in da mu bodo stavili sama kočljiva vprašanja. Ako kandidata nasprotnik izzove, da se javno pomeri z njim, in bi on to odbil, je to že zelo slabo zanj. Ljudje bodo sklepali iz tega, da ali ni sposoben govornik, ali pa da ni siguren svoje stvari. Kdor pa ni dober govornik, ni vreden, da bi bil ljudski zastopnik. Kajti vsak izobražen mož mora znati govoriti, saj je za Francoza obvladanje jezika preizkušnja njegove izobraženosti.

Da se na volilnih shodih mlati mnogo prazne slame, se razume samo po sebi. Stranke vzdržujejo govorniške šole, v katerih seznanjajo mlade ljudi s strankino frazeologijo; v njih se tudi naučé vseh ugovorov, ki jih imajo običajno nasprotniki, kako naj nastopijo proti nasprotnim govornikom, pri čemer so običajni trije načini: ali da jih popolnoma ovržejo, ali speljejo diskusijo na drug tir ali pa odgovoré s protina-

padom. Zato volilni govori niso nujno na posebni duhovni višini, kajti v njih je mnogo rutine in spretnosti.

Veliki pomen govorništva v Franciji se vidi že po številnih predavanjih, ki se vrše vsak dan. Med ta predavanja ne štejemo raznovrstnih rednih predavanj, ki imajo obliko tečajev in v katerih se lahko zastoj ali za nizko vstopnino podučiš v vseh panogah človeškega znanja. To so n. pr. tečaji »Conservatoire des arts et métiers«, kjer sem sam vso zimo poslušal predavanja novinarja in pisatelja Georges Renarda »o zgodovini dela«. Vzor javnih tečajev je »Collège de France«, ki ga je ustanovil 1530. l. Franc I. in ki deluje že več kakor štiristo let. Biti poklican v ta collège kot profesor pomeni večjo čast kakor biti profesor slavne sorbonske univerze.

Poleg teh učenih predavanj je polno svobodnih predavanj, kakor jih prireja n. pr. »Université des annales«. Tam predavajo književniki, finančniki, ministri, najinteligentnejši ljudje vseh poklicev.

Tipično pariški so diskusijski večeri »Club du Daubourg«, kjer se obravnavajo dnevna aktualna vprašanja. Tu redno nastopajo govorniki in protigovorniki. Poslušalci uživajo ostre napade in ugovore, duhovitosti, umetnost obvladanja besede. Tu spoznaš prožnost, živahnost in duhovitost Francozov.

Redno prirejajo razne organizacije predavanja po raznih mestnih okrajih in društvenih dvoranah. V časopisih se ta številna in nič manj važna predavanja sploh ne objavljajo. Samo mali plakati vabijo poslušalce iz dotičnega okoliša. Če prideš slučajno na tako predavanje, si presenečen, ko vidiš slavnega, znanega moža predavati mladim delavcem o kakem zamotanem problemu, na primer o razvrednotenju denarja. Še boli te pa presenetni ozračje, ki vlada pri takem predavanju: kako se svetijo oči, kako željno

sprejemajo delavci novo znanje! Tam spoznaš, česar morda prej nisi mogel verjeti, da francoski narod do svojih najbolj proletarskih plasti ne živi samo od kruha, temveč da je zanj duhovna hrana najmanj toliko važna kakor materialna, če ne še važnejša. Zato v Franciji najprej in najlaže zmagujejo nove ideje.

Noben filozof ali pesnik ne bi mogel bolje zadeti bistva in ideala francoskega naroda, kakor je to sto-

ril priprost Francoz, ki je rekel: »Pri nas so pridni ljudje, lepe ženske, dobra vina, široka obzorja in plemenite ideje.« »Nobles idées« ali »idées généreuses« — plemenite, človečanske ideje dajejo vrednost vsemu drugemu. Francosko ljudstvo se smatra pred zgodovino in človeštvom odgovorno, da uresniči najbolj vzvišeno človečansko idejo — socializem.

(Po Distelbarthu)

Bledi obrazi

*Bledi obrazi govorijo o sreči,
sključena telesa novo pesem pojo
in besede so lepe,
ko da izsanjane so.*

*Delavec Lovro je dvignil železo
in dejal: Pa bo, bo, bo!
A jaz sem ves slab in pero
je tako mehko.*

*Vem, iz kletev bodo zrasli lepši dnevi
in mesto joka svet prepregli
novi spevi.*

*Kamen kopljejo ob cesti.
Udar na udar! Mogočna roka
kladiva vihti.
Ta silna roka bo zavihetela kladivo
v naše razbite dni!*

Joža Šeligo

Na cesti sem kamen pobral

*Na cesti sem kamen pobral,
poljubil ga na srce;
življenje za kamen bi dal.*

*Cesta je rānila kamnu srce,
iz njegovih oči
se cesta kruta smeji.*

*Povej mi, povej ti trdi kamen,
zakaj te ljubi moje srce,
zakaj bi življenje dal za té?*

*Na cesti sem kamen pobral,
ljubezen edino na svetu pobral.
S kamnom bova po svetu odšla
ranjena dva.*

Joža Šeligo.

V maju

*Maj, ti čas cvetja brstja, prerojenja,
ti čas ljubezni, spočetja, hotenja,
čas blaženih sanj in vznešenih poletov,
čas ti prepoln najslajših obetov!*

*Čas, ki odganjaš vse, kar je grozeče,
polgravaš se v srcih s slutnjami sreče,
kako ti vsa zemlja spet vriska naproti
in te pozdravlja na blaženstva poti!*

*Tam v gozdu objema s hrastom se breza,
za borom tam jelka svoje veje izteza,
cvetko tam v polju solčni žarek poljublja,
tam kos se s samico v goščavo izgublja.*

*V parku na klopi pod grmom jasmína
se tesno prižela je k fantu deklina;
nad njima pa v mraku slavec trlira,
srce na stežaj se ljubezni odpira.*

Tone Maček

S sibirskim ekspresom v Mandžurijo

Devet dni že sedim v vlaku. Sibirski ekspres sledi zavojem Angara-reke. Dolina Angare je široka. Tu gradé Rusi mrežo vodnih elektrarn, katerih kapaciteta bo prekoslila niagarsko elektrarno, ki je bila doslej najmočnejša na svetu.

Lepa je ta pokrajina. Visoke gore, gosto zaraščene z gozdovi. Ob strmih skalnatih stenah grmi naš vlak. Breze, bori, jelke, jesëni in ogromna skladišča lesa drsé mimo nas. Včasih vidimo v daljavi, da se dim vali iz gozdov: gozdni požar, ki često besni v Sibiriji, ki ne ve, kam z vsem svojim lesom.

V sosednem kupeju se ruski zakonski par zabava z gramofonom. Rusinja ga spremlja z otožnim glasom, ki visoko in melanholično vibrira.

Vlak nas s skrivnostno brzino pelje proti vzhodu, tik ob Bajkalskem jezeru. Desno se neprestano vzpenjajo visoke skalnate stene, ki odmevajo od grmenja vlaka in podvojajo hrup. Skozi levo okno zagledam široko površino Bajkalskega jezera, ki je sedaj — sredi aprila — še vse pokrito z ledeno skorjo. Zahajajoče solnce daje ledeni pokrajini pomarančno-rdečo barvo. Pravljíčno lepo.

Mala Rusinja je ugotovila, da vem zelo malo o Rusiji. Zato me podučuje:

»Bajkalsko jezero je tako veliko kakor Belgija, če še ne večje. Njegova površina meri 34.000 km². Ni na svetu sladkovodnega jezera, ki bi dosegalo njegovo globino 1520 m! Ogromne množine rib plavajo v njem.«

Tu je dvojni železniški tir, toda šele nekaj let sem. Odkar se Japonska širi na azijsko celino, postaja politíčna bodočnost teh krajev negotova. Rusija utrjuje zveze s svojim središčem. Zato je najprej zgra-

dila dvojni tir. Za hitro premikanje vojske, za rezerve, za Transporte municije in provianta. Dvojni tir so začeli graditi od vzhoda proti zapadu, od Vladivostoka proti Moskvi. Kajti nevarnost prihaja od meje, od obale velikega oceana, od otoškega japonskega cesarstva.

Vlak prečka gore in doline proti Verhne-Udinsku in Čiti. Drugi dan popoldne smo v Karimskiji. Od te postaje se odcepi vlak proti jugovzhodu: smer Mandžuli—Cicihar—Harbin. Pravi sibirski ekspres pa vozi dalje proti vzhodu, skozi takozvani Verdun daljnega vzhoda ob Amurju do Vladivostoka, najpomembnejšega ruskega pristanišča ob Tihem oceanu.

Na prvi mandžurski postaji patrolirajo tri vrste vojakov. Dve rumeni sorti in bela. Rumeni so Japonci in mandžurski Kitajci, beli so ruski emigranti, ki so zdaj državljaní cesarstva Mandžukuo in ki služijo vladi kot vojaki. Čelade nosijo samo japonski vojaki, drugi imajo čepice. Oboroženi so vsi. Kitajski Mandžu in ruski Mandžu nosijo enake zelenkasto-rumene uniforme. Japonska je malo bolj blede in rumena.

Mandžuli ni nikako mesto, temveč pravzaprav samo kolodvor. Na eni strani kolodvora je majhna kitajska naselbina, ki sestoji iz nekaj umazanih bajt; na drugi strani postaje so pa hiše priseljenih ruskih emigrantov. Vsi ljudje živé posredno ali neposredno od železnice. Večinoma so železniški, carinski in vojaški uslužbenci. Tristo metrov dalje so barake za obmejno vojaštvo. Utrdba. V jutranji sapi plapolata zastavi Japonske in Mandžukua.

Najočitnejša posebnost novega cesarstva Mandžukuo je, da te venomer sprašujejo po potnem listu. Na progi od Mandžulija do Harbina

Preseljevanje narodov v Mandžuriji

so kontrolirali moj potni list nič manj kakor šestindvajsetkrat.

Najslabše je bilo s tem ponoči. Zaprl sem vrata kupeja in zaspal. Hipoma začujem, kako nekdo trka kot divji na vrata in ukazuje kriči: »Odprite!« Odprem. Kaj se zgodi? Prav nič. Samo Japonec, ki hoče kontrolirati moj potni list sedemindvajsetič. Mož ga samo površno pogleda in spet izgine. In zato me gre zbuditi iz najboljšega spanja!

Zdaj je nemogoče spet zaspati. Vojaki v težkih škornjih se sprehajajo po hodniku. To cepetanje štiridesetih vojaških nog v vsakem vagonu! Kakor vse proge bivše »vzhodno-kitajske železnice« čuvajo tudi progo od Mandžulija do Harbina ti železniški gardisti, kakor jim pravijo. Kajti ni redek dogodek, da banditi napadejo in ustavijo vlak. Železniški gardisti so temu primerno oboroženi — tudi s strojnimi. Ta garda je samo za zaščito železnice in ne spada k pravi vojski Mandžukua. Železniško gardo tvorijo najemniki: Kitajci, Man-

džurci in ruski emigranti. Poveljujejo jim pa samo japonski častniki.

...Končno smo le dospeli v Harbin. V severnem delu Mandžukua kar mrgoli špijonov, ogleduhov, sumljivih tipov, moških in žensk vseh narodnosti — ki so v glavnem v službi treh držav: Japonske, Rusije in Kitajske. Vsi ti ljudje se zadržujejo v Harbinu; imajo seveda kakršenkoli civilni poklic: so trgovci, uradniki, branjevci, tujski vodiči, da celo čistilci čevljev in berači. Da, in plesalk ne smem pozabiti v tej zvezi.

Že s takozvanimi agenti, ki se legitimirajo kot taki, se ni dobro šaliti. Človek se ne sme dati varati ne po njihovi zunanosti, ne po uniformi, ne po znanju raznih jezikov ali kakršnihkoli drugih sposobnostih ali spretnostih. V Harbinu je vse mogoče — posebno, kar je v zvezi z ruskimi emigranti. Seveda so tudi v Harbinu nekatere izjeme, pošteni ljudje.

Tako je neko jutro prišel v mojo hotelsko sobo policijski agent, se

legitimiral ter povedal, da mora vse moje stvari najatančneje preiskati. In mož dolge ure išče in stika in me pri tem najprijetneje zabava. Pozna vse zanimivosti Harbina in jih zna nazorno slaviti. Posebne himne poje ženskemu svetu v Harbinu. Končno se poslovi. Jaz sem se medtem obril in ko sem bil spet sam, sem si mislil: »No, to je pa bil vljuden policijski agent.«

Spodaj pri vratarju sem nato vprašal, ako bi me mogli telefonično zvezati s tem policijskim agentom; rad bi ga povabil na večerjo — pri čemer imam seveda neke egoistične namene.

»S katerim agentom?« me začudeno vpraša.

»No, ta, ki je bil danes zjutraj pri meni.«

»Tega ne boste mogli nikdar več najti,« mi odgovori vratar in uživa ob pogledu name, ki mi je od začudenja in skrbi pobledel obraz.

»Saj se je legitimiral,« sem še vzkliknil in brž planil proti sobi, ker so me zaskrbeli moji kovčegi.

Tekel sem po stopnicah in hitro preiskal svoje kovčege. Od 338 stvari mi jih manjka točno 121. To je bil rezultat »policijske preiskave.«

»In prav moje najdragocenejše stvari — ura, štiri svilene srajce, ki sem jih včeraj kupil,« ugotovim žalostno v pogovoru s samim seboj in zamišljen uvrstim tudi to izkušnjo v verigo malih in velikih izkušenj, ki sem jih že in jih še bom zbral v Mandžukuu. Saj zato pa potujem.

E. Cordes

Nalagajte svoje prihranke v svoji delavski hranilnici to je

Splošna hranilnica in posojilnica

za Jesenice in okolico
r. z. z. o. z., Jesenice-Sava

Anton Legat

dellikatesa, specerlja, zajtrkovalnica
Ljubljana, Miklošičeva
poleg Delavske zbornice

Za svoj dober denar zahteva gospodinja tudi dobro blago!

Od peka želite pecivo, ki je visoko, lepo, svetlo in okusno, rahlo ter dobro prebavljivo. Dolžnost prodajalca pa je, da dobavlja peku primerno moko. Pšenična moka znamke „**Biser Banata**“ in „**česterek**“ je kvalitetno vedno na višku. Je v vsakem pogledu izdatna in vedno enako dobra. Dobaviti jo zamore vsak čas in po najnižjih cenah.

Veletrgovina moke, žita in poljskih pridelkov

A. VOLK, Ljubljana, Resljeva c. 24

*Ta slika
in podpis
župnika
Kneippa
jamčijo
za kakovost*

Kneippova

SLADNA KAVA

Mi kovači...

SIMBOLIČNA SLIKA / SPESNIL IVAN VUK

Oder spremenjen v kovačnico. Sredi kovačnice naklo. Na ognjišču ogenj, ki daje kovačnici pomemben somrak. Pri naklu kujeta kovač in vajenec. Ves čas, ko kujeta, leté iskre na vse strani. Godba ves čas tiho igra melodijo marseljeze.

O s e b e :

KOVAČ, močan, mišičast, postaven.

VAJENEC, mlad, korajžen fant.

ŽENA - MATI, bodreča postava, simbol nežnosti, ki vzbuja vtis bodrosti in zaupanja.

HČERKA, dekletce, ki je kakor bi vstajala pomlad; vzbuja vtis lepe bodočnosti.

KOVAČ

VAJENEC kujeta, še preden se dvigne zastor, v taktu, a ne preglasno.

Z a s t o r s e r a z g r n e .

KOVAČ v taktu z udarci kladiva govori. Njegov glas je kakor oznanjujoč, samozavesten, bodreč:

Kovači smo mi,
kovači smo mi,
ki kujemo našo bodočnost.
Od zore do mraka
znoj z nas se pretaka —
dláni žuljave,
krepke in zdrave
jèklene našo odločnost. —

VAJENEC povzame istotako v taktu:

To plamen src je neugasen,
to vera nam je v lastno moč:
pred nami dan žari se jasen —
v bodočnost stopamo pojoč.
Témàn će včasih kak oblak
nad našo vero se razgrne,
naš ne ustavi se korak —
še bolj nas v enoto strne.

KOVAČ razpoloženo, vzpodbudno. Udar njegovega kladiva je v prvem zlogu vsakega verza nekoliko močnejši, da poslušalec čuti poudarjajoče besede:

Mladina na plan!
poraja se dan
nad zemljó, kl v noč obupuje
Svoj MI razgrnite
z njim se spojite —
MI — srečno bodočnost vam snuje.

VAJENEC s poudarkom kladiva kakor kovač:

Nikoli mladi ne mirujmo,
življenju je neznan pokoj.
Hitimo z delom, v mislih snujmo,
saj zmago le prinese boj!

OBA kujeta vneto. Pri zadnjih vrsticah, ki jih govori vajenec, stopita v kovačnico.

ŽENA-MATI

HČERKA za trenotek obstojita pri vratih, ker iskre nenavadno slikovito sršé izpod kladiva in nakla.

ŽENA-MATI stopi k tnalu, ki leži kakor nekakšna miza ob steni. Jerbas, ki ga nosi, položi na tla, razgrne po tnalu prt in postavi nanj malico.

HČERKA medtem stopi k naklu in zvedavo ogleduje, kako kovač in vajenec kujeta. Iskre ji sršé po krilu. Smeje se v zadregi in se jim otroško nagajivo umika.

VAJENEC kuje nekoliko bolj tiho, se nagne malo k njej. V očeh in na obrazu prikrita zadrega.

To iskre so — zavest odločna,
ki šviga vsepovsod okrog
in užiga, dviga in vzpodbuja
nas vse, ki žuljavih pač rok
za kruh vsakdanji se potimo,
za staro pravdo se borimo —
kličoči vsem

pozabljenim ljudem:

Pogum v srce!
Korajžno kvišku glave!
Zavest v možgane — — —
In stara pravda vstala bo,
pravico nam priznala bo.
Ne bo več solz in ne okov.
Spet vselil se pod naš bo krov
brezskrben in veseli smeh. —
Izbrisan bo izvirni greh.

ŽENA-MATI ki je med tem končala s pripravljanjem malice, stopi k tnalu:

Evo málice! — Oddahnita!
Sile svoje osvežita,
da krepkejši bo udar —
delo šlo bo boljše v žar!

OBA odložita kladivo.

KOVAC si z rokavom obriše znojno čelo.

HČERKA z otroškim čudenjem gleda in govori z glasom, ki izraža otroški ponos:

Jeklene roke tvoje, očka,
teh mišic tvojih silni val
ustvarjajo nam brez razločka
svetlejšé dni. — In obveljal
bo glas preroka, ki je dejal:
Okove s pleč! — Verige stran!
Zdaj vaš je dan —
dan novega boga — ČLOVEKA!

KOVAC se je med tem naslonil na kladivo. Z eno nogo se je uprl na naklo. Z glavo pritrjevalno kima hčerki.

Mi kujemo vztrajno že mesece, leta
s sodrugi vseh krajev, dežel. —
in družnost iskrena vse nas prepleta,
redék je tísti, ki je otopél, — onemél.
Geslo je naše:

Človek Človeku
brat bodi, prijatelj, sodrug!
In naše življenje bo sončno, bo lepo,
ne bo ne solzâ in ne muk. —
Koval sem, predragi, jéklenil,
in svojih moči nisem štédil,
ne vprašal, kdo plačal mi tó bô in tó...
Sem delal za sebe in svoje,
ustvarjal vsem lepše sem dni,
jéklenil sodruge in sebe — —
— je lepša nagrada leži
kot je zavest ta, v meni bedeča?!

Koval sem, koval neprestano
in vrste sodrugov z meno!,
drobili smo temo sovražno,
z nami šel zarje je soj ..

Ko sem некоč v kovačnico šel,
 da trud svoj bi pregledal, preštel — — —
 Mi mišice tak' je veselo napelo,
 tak' me prijetno je v srcu pogrelo,
 da sem zavriskal — in vriskal — in pel:
 Hoj... hej...
 to jih poglej —
 Tisoč je bilo tam zbranih kovačev
 s kladivi v svojih močnih rokah,
 odločnih, zavednih, dobro izučeni...
 Kar DRUŽNOST zaklical
 sem bil jim v pozdrav. —
 V roke sem huknil,
 rokave zavilnil
 uporen in smel. —
 Zavihtél
 sem prešerno s kladivom in hrupnil,
 da mnog je sovražnik osupnil...
 In vsi, kar nas je bilo
 kovačev kovaških,
 vsi smo kovali,
 nič premišljali.
 Kot eden smo znali:
KOVAČI SMO MI!
 Zato le vsi kujmo,
 dni lepše si snujmo,
 da sonce čimprej zagori!

VAJENEC vzboči prsi:

Kovači smo mi,
 kovači smo mi,
 ki kujemo našo bodočnost.
 Od zore do mraka
 znoj z nas se pretaka
 in nas jekleni

ŽENA-MATI nežno, a s samozavestnim poudarkom:

In matere me in žene kovačev,
 z vami korakamo preko ovir.
 Z vami kot ena, kot truma oračev
 orjemo smelo — neznan nam je mir.
 Že vidne so ceste, ki smo jih zgladile,
 že viden tam, glej, je začrtani cilj.
 Vaše mladike mu bodo sledile
 s trdim korakom, z gibčnostjo vil.
 In vstalo bo tisto, o čemer preroki
 oznanjajo vneto od kdo ve kedar.
 Človek spet vstal bo iz jame prokletstva
 in spet zasedel izgubljeni bo raj.
 Ne bo več ponižanj, ne več razžaljenja,
 Človek Človeku enak bo tedaj!

KOVAČ stopi nekoliko naprej:

In da se to zgodi
 čujte zdajci vsi
 kovačev naš poziv
 in naš pozdrav,
 ki vsakemu iz nas
 bodi kakor geslo — živ!

Godba zdaj tiho igra melodijo delavske himne.

VAJENEC
HČERKA:

Mogočna pesem, čuj, odmeva,
 to pesem žuljavih je rok,

in srca naša žar ogreva,
nas kliče v složen delokrog.
Trpini vsi od vsepovsodi,
strnimo se v mogočen MI!
In koderkoli sonce hodi,
naj pesem naša se glasi:

KOVAČ sam

Na plan, sodrug! zdaj!
Naš prapor zavihraj!
Korak naš v Novem letu —
v proletarskem bod' poletu —
in DRUŽNOST obveljaj!

VAJENEC

HČERKA

MATI-ŽENA

obrnjeni h kovaču:

A ti, kovač, ki kuješ,
dni lepše oblikuješ,
v vrste svoje vzemi
vsè, ki so še nêmi...
izženi malodušje z njih,
da z nami solidarni
zvesti in zavedni
bodo pesem našo peli:

VSI ŠTIRJE:

Kovači smo mi,
kovači smo mi,
kujmo proletarsko bodočnost!

Somrak v kovačnici se polagoma spreminja v svetlobo, kakor bi vstajala zarja. Veča se čim bolj in pri besedi »Že vstaja glej, zarja« je oder-kovačnica ves v rdeči zarji.

Že vstaja, glej, zarja,
ki nam oznanja,
da nas osvobodi
iz teme in mraza
iz suženjskih dni!
Kovači smo mi,
kujmo proletarsko bodočnost!

KOVAČ

VAJENEC pri zadnjih besedah kuje. Zastor počasi pada.

K o n e c.

Razgovor žene z možem:

Žena: Kdaj prideš zvečer domov?

Mož: Ne kmalu, imam sejo. Kaj bo za večerjo?

Žena: Makaroni „OKI“ s salato!

Mož: Dobro, ženka, ne bom šel k seji, bom ob pravem času pri večerji!

GOSPODINJE! Tudi z našimi makaroni „OKI“ navežete moze na dom, zato kuhajte in kupujte le naše domače jajčne testenine znamke

„OKI“ - LJUBLJANA, CELOVŠKA CESTA ŠTEV. 232

Delavske razmere v Mariboru začetkom ustavne dobe

Socialne prilike starejših dob so nam v splošnem dobro znane iz celovskih redov ter iz razmerja gospodstva do podložnikov in istotako poznamo današnje, iz sodobne zakonodaje izvirajoče, stanje delavstva. Zdi se pa, da je do danes najmanj osvetljena prehodna doba iz stanovske patriarhalnosti v moderni kapitalizem; to je ona doba, iz katere se neposredno razvije sodobno gospodarstvo, ki rodi delavstvo kot novi socialni, gospodarski in politični faktor in katera doba se pri nas sklada z začetki ustavne dobe. Maribor pa vzamemo za vzgled, ker je njegov razvoj iz patriarhalnega v liberalno gospodarstvo med našimi industrijskimi središči najbolj očividni in pa ker je razvoj mariborskega delavskega gibanja šel vzporedno z razvojem v drugih naprednih vzhodnjeevropskih industrijah.

Nastop ustavne dobe 1860 je v Mariboru povezan z razvojem železnice, ki omogoča na osnovi v zraku visečih sodobnih teženj po svobodi in zakonitosti, po blagostanju in izobrazbi gospodarski razmah na osnovi delitve in racionalizacije dela ter svobodne konkurence. Gospodarski predstavnik tega Maribora je krajevna podružnica štajerske kmetijske družbe, kar pač najbolje označuje sodobno meščansko patriarhalnost. Glavno pozornost obrača mariborski meščan kmetijskim zadevam, n. pr. viničarskemu redu ter se n. pr. upira plačevanju vzdrževanja bolanega viničarja v bolnišnici ali pa toži nad pomanjkanjem delavcev na svojih posestvih, kateremu pa skuša odpomoči z nabavo strojev, z uvajanjem akordnega dela, ali pa s plačevanjem dela po arealih, kosih itd. Javno mnenje vidi še izključno

interese producenta, konsument mu je predvsem gospodarski objekt. Ko je n. pr. secesijska vojna v USA onemogočila našim tekstilnim tovarnam dobave bombaža ter so morale, n. pr. Sv. Pavel pri Preboldu, obrate skrčiti in delavstvo odpuščati, ni bil to za naše meščanstvo nikak socialni, temveč kvečjemu policijski problem. Ko se borijo naša mesta za osamosvojitve šole od cerkve ter za podreditev mestnim občinam, terjajo, n. pr. Radgona, pravico do nastavitve, odpusta ter nadzorstva nad učiteljstvom, ker ga plačajo in ker vzdržujejo šolo, popolnoma pa pozabijo na vsako bolezensko ali starostno preskrbo. In ker v Mariboru bolnišnica ni bila več mogoča kot sirotišnica, je 6. maja 1862 predlagal župan Tappeiner ustanovitev mestne sirotišnice, za kar naj bi mesto uporabilo današnje policijske zapore pri »Grafu«. Pojem socialnosti je v 60ih letih XIX. stoletja identičen s pojmom družabnosti; prvo socialno vprašanje Ptujca n. pr. je bilo, ali je potreben kazino ali ne. Socialnost je bila sodobna in v modi kot simbol liberalne skupnosti na svečanostih z veseljem, kjer sta se skupaj veselila podjetnik in delavec na čitalniški način. Ko je tovarnar Putzer v Štorah otvoril 5. maja 1862 razširjeno prečiščevalnico železa in valjarno, je otvorila po cerkvenem blagoslovu ples tovarnarka z enim delavcem ter tako zadostila zahtevi po družabni načelni enakosti. Pri tem pa je plutokratski volilni red bil v obraz vsaki dejanski demokraciji. Javno mnenje je obvladovala težnja posameznika uveljaviti se kot selfmademan in kot tak je hotel posameznik osebno sodelovati v splošnem razvoju.

Za socialno skrbstvo se je po tradiciji brigala mestna občina in poleg nje dobrodelne organizacije, utemeljene in vzdrževane po rodoljubju. 1862 izkazuje mariborski proračun pri 26.518 forintih izdatkov 3000 for. podpor za reveže in bolnike, torej toliko, kolikor je znašalo popravilo in vzdrževanje mestnih hiš in cest. Za ubožno žensko deco

brezplačnemu pogrebu. Vmesni položaj med javno in privatno ustanovo je zavzemala sirotišnica mestne župnije, ki je n. pr. 1865 obdarovala z mesečnimi zneski po 4 for. 20 kr., 4 for., 3 for., 2 for. in 1 for. 130 do 134 ubogih in ki je dobivala sredstva iz subvencije mestne občine, licenc za godbo, zbirki pri pridigah, na cesarjev rojstni dan, silvestrov ve-

Maribor — »Male Benetke«

je skrbelo Katoliško žensko društvo, ki je pod vodstvom grofice Brandis vzdrževalo ubožno šolo z 70—80 deklet, ki so se učile šivanja, vezenja, pletenja in preje ter dobivala opoldne v šoli tudi toplo kosilo. 1861 je društvo ustanovilo ubožnico, v kateri je bilo preskrbljenih v začetku 6 deklet, ki so se vadila v pranju, likanju itd. ter se tako pripravljala na isti način kakor gojenke ubožne šole za posel služkinje, sobarice itd. Višje organizirano je bilo 1861 po Leopoldu Singerju ustanovljeno Moško podporno in bolniško pogrebno društvo. Rednim članom, ki so bili društveniki že vsaj 6 mesecev in ki so plačevali tedensko v blagajno po 10 krajcarjev, je plačevalo za čas bolezni tedensko podporo po 4 for., ki pa se je za slučaj nad šestmesečne bolezni znižala na 2 for. in ki je po enoletni bolezni ugasnila. Po smrti člana pa so dobili dediči 20 for. ter je vsak član prisostvoval

čer, Novo leto, ter iz obresti ustanovnega premoženja. Relativno pa je ubožstvo rastlo, deloma radi propadanja male obrti, predvsem pa radi pomanjkanja nekdanjega cehovskega skrbstva za potujoče pomočnike. Poizkusi mladinskega doma v Celju ali bednostnega fonda v Radgoni pa so se ponesrečili na indiferečnosti javnosti. Kot znak časa pa je zanimivo, da se začno obenem s humanitarnimi organizacijami ustanavljati tudi društva za varstvo živali.

Gospodarska organizacija je šele v povojih; 1863 ustanovljeni današnji Mariborski kreditni zavod je v svojem nastoju kot hranilno društvo samo deloma gospodarska produktivna ustanova, deloma pa ima socialni značaj v današnjem smislu besede. Ideja organizacije, zlasti samopomoči v smislu Schultze-De-litscha sicer prodira, a ji manjka predpogoj v zakonodaji.

V splošnem se razvija Maribor v izrazitem liberalnem in individualističnem razpoloženju, ki ustvari med meščanstvom dvoje slojev: enega procvitajočega in drugega propadajočega. Mesto se dvigne v letih 1851 do 1867 od 6850 na 12.600 prebivalcev, kar priča o absolutnem podvigu gospodarstva. V zvezi s tem absolutnim vidikom pa moramo upoštevati, da je liberalizem z železnico v velikem likvidiral staro obrt, na mestu katere se je razvila trgovina poleg tega pa tudi industrija. Obrtnik, ki je preje živel n. pr. od tkalstva ali suknarstva je pod vplivom konkurence tujih izdelkov prenehal sam izdelovati platno ali sukno ter ga začel prodajati uvoženega iz tujine in s čimer je postal iz bivšega obrtnika moderni trgovec. Racionalizacija industrije in svobodna trgovina sta vzporedno na razvalinah stare obrti razvila novo industrijo, ki se je začela koncentrirati na prometnih središčih. V 50ih letih preteklega stoletja je še n. pr. imela mariborska okolica razvito pivovarsko obrt v Selnici ob Dravi, Bistrici, Sv. Lenartu v Slov. gor., Ormožu in Ljutomeru, katere vse pa je do 70ih let ubila mariborska Götzova pivovarska industrija. Ko je 1. septembra 1861 kupil T. Götz Tappeinerjevo pivovarno, je imela ta ležišče za 2500 veder; z vpeljavo parnega pogona je Götz dvignil do 1867 ležišče do kapacitete 30.000 veder. To označuje porast racionaliziranega obrata in prehod nekdanjega okoliškega pivovarja k trgovskemu gostilniškemu prodajalcu industrijskega proizvoda, na mesto nekdanjega lastnega. Podobno je bilo z mariborsko usnjarsko obrtjo, v kateri sta brata Staudingerja dvignila svoj obrat do položaja industrije, prihranila z racionalizacijo 25% obratnih stroškov in eno četrtno delavstva, dvignila kvaliteto in s tem potisnila v ozadje ostalo meščansko obrtno usnjarsvo.

Vzporedno z razvojem industrije iz obrti pa je nastala 1863 v Mariboru prva veleindustrija na moderni prometni podlagi, delavnice južne železnice na Koroškem kolodvoru, ki so zaposlile skoro 1000 delavcev. Železniške delavnice so postale polagoma osrednje torišče mariborskega delavstva iz mariborskega delavskega gibanja.

Poleg tega gospodarsko procvitajočega meščanstva, katerega predstavitelja smo navedli v Götzu in Staudingerjih, in katero je v veliki meri obstojalo iz priseljencev iz naprednejšega severa, pa je obstojala druga plast meščanstva, katero je sestavljalo nazadujoče obrtništvo in konservativna trgovina, in od katerih je večina imela gospodarsko oporo v okoliškem vinogradništvu. To meščanstvo je koreninilo še v cehovskih razmerah in to tako po svoji izobrazbi kakor po strokovnem znanju. Trgovska izobrazba n. pr. je radi zaposlenosti na domačem posestvu in nazadovanja potovanj v tujino, pogosto obstojala samo iz 3 razredov domače ljudske šole, iz vajeniške dobe, v kateri je mladenič vršil v trgovini predvsem ročno delo in nakar je postal pomočnik in trgovec. 1862 ustanovljena gremialna šola je bila v začetku malo pomembna, manjkalo je za njo volje pri samostojnih trgovcih, pri vajencih ali pomočnikih pa je bil obisk mnogokdaj pod fantovsko častjo. Udeležba v telovadnih (telovadno društvo) in pevskih (moško pevsko društvo) organizacijah pa je pogosto vodila samo do formalizmov, preko katerih se začenja razvijati današnje malo-meščanstvo. Še slabše so bile prilike v obrtništvu. Kakor je trgovski vajenec nosil bale in vozil samokolnice po mestu, podobno je imel obrtniški vajenec več posla z drvarenjem, vodarenjem, pestovanjem mojstrovih otrok, kakor pa s svojo stroko, da ne govorimo o prenočiščih. Iz takih razmer vzrastli meščan naravno ni

imel niti sposobnosti, niti volje tekmovati zlasti s priseljenci, ki so se povzpeli na gospodarske vrhove. In tukaj je liberalizem v duhu prosvitljenosti našel kot pomoč izobrazbo ter forsiral ustanavljanje izobraževalnih društev, kakršno so ustanovili 1866 kot prvo trgovci v Merkurju s ciljem samoizobrazbe, posredovanja služb ter podpiranja potrebnih članov ter tako poudaril vodilno načelo časa izobrazbo z drugim, s samopomočjo.

Pod vidiki osebne in gospodarske svobode, samoizobrazbe in samopomoči se vrši v Mariboru tudi razvoj delavskega gibanja, za katero je bila poleg ostalih industrij in obrti najpomembnejša južna železnica z delavnicami na koroškem kolodvoru. Prvo delavsko vprašanje v meščanskem smislu besede se v Mariboru pojavi v zvezi z restavracijo in prodajalno pri železniških delavnicah na koroškem kolodvoru, kjer je gledal mariborski meščan nelojalnega konkurenta in kjer je radi tega odločno nastopil v lastnem in delavčevem interesu.

Obenem z železničarsko stanovanjsko kolonijo je južna železnica priredila ob otvoritvi koroške železnice 1863 za delavce, ki v enournem opoldanskem odmoru niso mogli domov, delavniško menzo in obenem uredila pri delavnicah tudi delavniško restavracijo in trgovino vseh življenjskih potrebščin. Najemnik restavracije in trgovine pa je sporazumno z vodstvom delavnic uvedel v svojem poslovanju bone, za katere je vodstvo delavnic garantiralo najemniku kredit do višine celotnega zaslužka posameznega delavca. S temi boni in garantiranim kreditom je najemnik dobil trgovski monopol nad delavstvom. Ker je bilo meščanstvo s tem izločeno iz konkurence in kot dobavitelj za delavstvo, je zahtevalo, da uvede vodstvo delavnic za delavce splošen kredit s tem, da odpravi prodajalniške bone. Na ta

meščanski protest je vodstvo delavnic znižalo kredit na bone na polovico plače, to je približno na 50 kr dnevno, najemnik pa je istočasno tudi znižal cene v trgovini. S tem se pa razmere niso bistveno izpremenile ne za delavca in ne za mariborskega trgovca. Radi tega je 1866 mariborska podružnica štajerske kmetijske družbe kot gospodarski predstavnik Maribora intervenirala pri generalnem ravnateljstvu južne železnice na Dunaju, da je uredila prodajalniško vprašanje v mariborskih delavnicah. Obenem je dala imenovana kmetijska podružnica tudi inicijativo za ustanovitev delavskega konzumnega društva ter apelirala na južno železnico, da predlagano ustanovitev podpira ter tako omogoči, da »postanejo delavci deležni dobrot kapitala«.

Južna železnica pa ni sprejela te inicijative in tako je tok časa pod vplivom sodobnega delavskega gibanja na Dunaju in zlasti v Gradcu, težnja intelektualcev po ustanovitvi ljudske stranke 1867, ki bi imela na programu splošno volilno pravico, svobodo zlasti tiska, združevanja in zborovanja, progresivno obdavčenje, predvsem pa nastop dunajskega revolucionarja iz 1848 Franca Wiesthalerja dovedel mariborsko delavstvo, da je ustanovilo 2. avgusta 1868 delavsko izobraževalno društvo proti volji takratnega političnega Maribora.

Slovenski konservativni, kakor nemški liberalni Maribor sta šla preko delavskega vprašanja na dnevni red in to predvsem radi tega, ker delavec ni imel volilne pravice. Na drugi strani pa so bili konservativni Slovenci popolnoma podeželsko usmerjeni, liberalni Nemci pa so zastopali trgovske, industrijske producente in pa agrarno veleposest.

Duša novega delavskega izobraževalnega društva je postal in ostal Wiesthaler, ki je utemeljeval potrebo delavskega izobraževalnega dru-

štva v prepričanju, da napravi šele izobrazba duha in značaja človeka resnično in dejansko svobodnega. Pomanjkljive šolske izobrazbe pa ne more izpopolniti posameznik, temveč združenje enakomislečih. V takem združenju se bodo delavci vadili v vseh strokah od pisave, risanja, knjigovodstva, pa tja do politike. Izsledki znanosti bodo preko predavanj postali duševna last delavca, kateremu bo omogočeno v društvu obravnavati dnevna narodna, politična, verska in gospodarska vprašanja in zavzemati do njih stališče. Z izobrazbo bo omogočeno delavcu zavedati se dolžnosti v državi, predvsem pa tudi svojih pravic. Poleg izobrazbe bo igrala drugo važno vlogo v društvu vzgoja srca in značaja. V društvu se ne bo glasila otročja pesem, katero so smeli peti pred 1848 pomočniki ali naivna, katero čujemo v salonih premožnih, pa tudi ne robata in pocestna pesem, ki ubija čut za lepo in plemenito; v društvu se bo razlegala življenjska pesem o pomladi in ljubezni, gozdu in prirodi, domovini in svobodi. Na rodbinskih večerih bo sodeloval delavec z ženo in otrokom ter se v družabnosti vedril in krepil za novo delo. Smoter novega društva je v splošni izobrazbi, ki šele napravi človeka duševno, politično in gospodarsko svobodnega.

Če primerjamo po teh predsednikovih besedah novo delavsko izobraževalno društvo, ki se je definitivno konstituiralo dne 23. avgusta 1868 v Kartinovi dvorani ob navzočnosti preko 100 delavcev in simpatizerjev z ostalima vodilnima mariborskima organizacijama, s slovensko čitalnico in z liberalnim političnim društvom Napredek, vidimo jasno razliko. Čitalnica je usmerjena predvsem k vzgoji narodnega jezika, čemur je podrejena tudi družabnost; Napredek pa je izrazilo meščansko politično društvo, ki zavzema stališče do gotovih sodobnih po-

litičnih vprašanj. Novo delavsko izobraževalno društvo je v svojem delovnem področju od elementarne pa do politične izobrazbe širše, ker upošteva na isti način dejanski položaj delavstva, kakor upošteva čitalnica narodnojezikovni, Napredek pa politični položaj mariborskega in okoliškega meščanstva ter kmeta. Že ob ustanovitvi pa je nosilo novo društvo v sebi kal krize; namestništvo je dovolilo društvu kot izobraževalno, torej kot nekako delavsko čitalnico, ustanovitelji pa so si ga zamislili kot izrazito politično izobraževalno ustanovo.

Rekli smo že, da je delavsko izobraževalno društvo nastalo deloma kot izraz osebne inicijative revolucionarja iz 1848 Fr. Weisthalerja, deloma pa kot posledica delavskega razvoja v naprednejših severnih deželah. Zadnje že jasno dokazuje nastop Gradčanov na društvenem konstituiranju. Gustav Marckwart je pozival novo društvo, da hodi neustraheno po poti svobode in napredka. Drugi Gradčan, Keim pa je povabil Mariborčane v Gradec za dan 30. avgusta k veselici v Puntigamu, katere čisti donos bo služil za ustanovitev delavske bolniške blagajne. Mariborčani so se vabilu odzvali in bili na graški postaji tudi posebno priščno sprejeti.

Ko so bila pravila potrjena, je začelo društvo delovati dne 11. oktobra pod predsedstvom Fr. Wiesthalerja. V začetku je štel 52 članov — pozneje je narastlo število nad 100 — redni dan za sestanke pa je bila nedelja. Prva razgovora pa sta se nanašala na ustanovitev delavskega nabavljalnega društva, kakor ga je svojčas predlagala mariborska podružnica štajerske kmetijske družbe južni železnici ter na ustanovitev zavarovalne blagajne za bolane in trajno za delo nesposobne. 18. oktobra je bil storjen sklep, da se ustanovi nabavljalno društvo, katerega pravila so bila sprejeta dne 1. no-

vembra. Novo nabavljalno društvo je imelo za cili pomagati članom do dobrih in poceni živil. Vsak član je vplačal brezobrestno 5 for. kot delež; kar pa je vplačal več, se je obrestovalo po 5%. Prodaja živil je bila določena samo proti gotovini, oziroma na račun vlog. Odločitev o poslovanju je ležala v rokah občnega zbora, ki se je sestajal vsak mesec in ki je odločal o nakupih, cenah, odškodninah itd. tako, da je bil odbor samo njegova eksekutiva. V prvem času je bilo nabavljalno društvo nekaka podružnica izobraževalnega; s poslovanjem ni moglo začeti takoj, deloma radi pomanjkanja kapitala, deloma pa tudi radi določbe v pravilih, da začne društvo poslovati šele ko šteje 100 članov. Radi tega je nabavljalno društvo na mesečnih občnih zborih smotreno obravnavalo podrobna delavska gospodarska vprašanja.

Vzporedno z ustanovitvijo nabavljalnega društva je začelo delavsko izobraževalno društvo s tečaji iz lepopisja, risanja, računanja ter petja; pri tem je bilo veliko zanimanje zlasti za risanje. Obenem so se začela prosvetna predavanja, prvo 13. decembra prof. Riecka o osnovnih pojmih geografije v izobraževalnem, 24. januarja 1869 pa istega profesorja v nabavljalnem društvu o ponarejanju najvažnejših živil.

Osnovni povdarek je delavsko izobraževalno društvo dalo politični izobrazbi. 24. januarja je soglasno podprlo zahtevo desetega dunajskega delavskega dneva na državni zbor, da se razširi koalicijska pravica ter ukinejo prisilna združevanja. Obenem je društvo načelo temeljno sodobno politično zahtevo delavstva, splošno volilno pravico, ko je 7. februarja predaval Wiesthaler, kako je postal Napoleon III. cesar z zlorabo volilne pravice. Delavskoprosvetnega in političnega značaja pa je bil spominski večer na ustanovitelja nemških delavskih izobraže-

valnih društev, Georga Feina, ki je umrl 18. januarja v Švici. Principijelnega značaja je bilo obravnavanje socialnega vprašanja sploh, kjer so delavci dokazovali, da socialno vprašanje obstoja kot posledica novih gospodarskih razmer in tehničnega razvoja ter da ni socialno vprašanje samo izraz moralno zloglasnih, dela boječih ter kriminalnih elementov, kakor je to mislilo sodobno politično meščanstvo. Glavni govornik je bil predsednik Wiesthaler, pogosto pa so prihajali tudi gosti iz Gradca, kakor n. pr. predsednik delavskega društva »Naprej« Gustav Warnk, ki je razpravljal o kapitalu in delu.

Iz te početne društvene miselnosti vidimo, da je moglo biti samo vprašanje časa, kdaj se bo društvo postavilo na načelno politično socialnodemokratsko stališče. Prvi korak do tega je bila izjava društvene skupščine za ukinitve redne stalne vojske ter za uvedbo ljudske brambe. In ko je dunajsko delavstvo začelo energičneje povdarjati svoje zahteve in ko je prišlo radi tega v očitno nasprotstvo z državnim zborom, je mariborsko izobraževalno društvo nastopilo proti državnemu zboru, s tem pa tudi proti političnemu Mariboru, katerega zastopniki so bili pripadniki vladne večine. Politični afront proti sodobnemu Mariboru je bilo tudi društveno stališče do narodnostnih vprašanj, katera so po rezultatih društvenih debat mogla obstojati samo kot posledica reakcije in pomanjkanja politične svobode. In ko obravnava društvo 16. aprila vprašanje splošne volilne pravice ter jo zveže s splošno vojaško dolžnostjo, odpošlje z zborovanja pozdrav delavskemu taboru v Zeltwegu, z besedami: Držite visoko zastavo socialne demokracije in zmaga bo naša! S socialnodemokratskim pozdravom javna skupščina delavskega izobraževalnega društva v Maribo-

ru. Društvo je s tem odkrito podalo svoj politični confiteor.

V pogledu na narodnostna vprašanja so društveni zbori ugotovili, da so narodnostni spori plod reakcionarnih nastojanj ter da je položaj delavcev pri vseh narodih isti. Radi tega mora delavstvo vztrajati na mednarodnosti, ker bo moglo zmagati samo v mednarodni akciji proti reakciji in to podobno, kakor so mednarodne sile vrgle srednjeveško viteško premoč. Za Maribor je še posebno važno, da vztraja delavstvo v narodnostnih vprašanjih na načelu svobode, in da z vsemi močmi nastopa proti konservativni, klerikalni reakciji. Zgodovina kaže, da je mogoče zopet pridobiti izgubljeno svobodo, ne pa tudi izgubljene narodnosti. Pri vprašanju politična ali narodnostna svoboda bo za delavstvo odločilno, kar bo prvenstveno ogroženo. S politično svobodo pa je edino mogoče zavarovati tudi narodnostno in zato mora delavstvo vseh narodnosti nastopati za svoje politične pravice. Značilna so bila tozadevna izvajanja graškega Slovenca Romana Juga, ki je apeliral na mariborsko delavstvo, da se naj ne pušči zapeljati od nasprotnikov politične in sploh vsake svobode v narodnostne borbe. Kajti ko bo delavstvo doseglo politične in socialne pravice, bo s politično in socialno svobodo pravično rešeno tudi narodnostno vprašanje.

V maju 1869 so se vršila zadnja društvena zborovanja kot taka; ko pa je bilo za 30. maja napovedano veliko društveno zborovanje o splošni volilni pravici s posebnim ozirom na delavstvo, se ni moglo vršiti; mariborsko županstvo je kot politična oblast zborovanje prepovedalo, češ, da ima politični značaj; tako zborovanje bi moglo prirediti samo politično društvo, medtem ko je delavsko društvo izobraževalno. Priziv društva na štajersko namestništvo je bil brezuspešen.

Posledice nastopa mariborskega županstva so bile trojne. Poživiljeno delo v nabavljalnem društvu, ki je 29. maja po graškem vzoru sprejelo pravila bolniške blagajne in nastopilo proti javnemu in vladnemu mnenju, da ženske ne morejo biti članice bolniških blagajn. Izobraževalno društvo je interno začelo prirejati strokovne sestanke z razgovori o delu v kaznilnicah, delavskem mestu v Mulhousu v Alzaciji itd. Vendar te prireditve daleko niso imele tistih uspehov, kakor javna ljudska zborovanja, katera je Wiesthaler sedaj začel sklicevati v Gambrinovo ali Götzovo dvorano in s katerimi je društvo obšlo prepoved mestnega županstva; splošna ljudska zborovanja so postala vnaprej težišče društvenega dela.

Na prvem takem ljudskem zborovanju je Wiesthaler dne 27. junija utemeljeval splošno volilno pravico načelno, drugi govorniki pa z davčnega, kulturnega in razvojnega vidika. Soglasno sprejeta resolucija »Splošna volilna pravica je najvišja politična pravica in se ne more več odlagati v državi, ki je uvedla splošno vojaško dolžnost, ki je najvišja politična dolžnost. Ker je splošna vojaška dolžnost uvedena z 20im letom, se mora z istim letom starosti uvesti tudi splošna volilna pravica; pravica voliti in voljen biti v vsa zastopstva pripada vsakemu 20 let staremu neoporečnemu državljanu,« kaže razpoloženje ljudskega zborovanja, kakor tudi začetek zborovanja z delavskim Beckerjevim maršem in zaključek z Mozartovo pesmijo Bratje podajmo si roke!

Politično je šla borba delavskega izobraževalnega društva predvsem proti konservativcem, v katerih je gledalo načelne nasprotnike demokracije in pripadnike predmarčne in Bachove reakcije. 16. avgusta je društvo v protikonservativnem nastopu sklicalo h Gambrinu javno zborovanje, ki je obravnavalo od-

pravo samostanov in redovništva in ki je v protiklerikalnem razpoloženju vzdrževalo miselno zvezo z liberalizmom. Na Wiesthalerjev pred-

smislu ustanov ter po sodobnih zahtevah časa kot politična in pravna nujnost. V tej resoluciji vidimo odsev gibanja med dunajskim delav-

Maribor — Grajsko stopnišče

log je bila sprejeta resolucija, ki ugotavlja, da samostani in cerkveni redovi niso v skladu s prirodnimi zakoni in pravnim stanjem v Avstriji. Smoter države zahteva izgon onih članov razpuščene Družbe Jezusove, ki niso avstrijski državljani. Samostansko imetje naj se zapleni in uporabi za potrebe cerkve, socialnega skrbstva ter šolstva in to v

stvom, kateremu sledi mariborsko delavstvo tudi v pogledu bolniške blagajne.

Slovesna društvena obletnica 14. septembra 1869 je zaključila prvo poslovno leto. Nad Götzovo dvorano je plapolala velika rdeča zastava kot simbol veselja, nad vhodom v dvorano pa nemška in slovenska kot simbol bratstva obeh v društvu

združenih narodnosti. Na sporedu je bil poleg pozdrava delavskim gostom, pozdrava meščanstvu, godbe in petja železničarjev, predsednikov govor, ki je razvijal težnje delavstva in društva za doseg prirodnih pravic, splošne volilne pravice in enakopravnosti v socialni demokraciji. Zastopnik Gradčanov Grall je kritikoval graško katoliškokonservativno društvo, ki proti enotni delavski organizaciji snuje posebna pomočniška društva, ki pa na katoliškem shodu ni dovolilo besede delavcu. Z navajanjem inkvizicije in tridesetletne vojne je dokazoval, da delavstvo ne more pričakovati od katolicizma ničesar ter zaključil pozdrav mariborskemu delavskemu izobraževalnemu društvu s pozdravom socialni demokraciji in internacionali. Končno se je v imenu mariborskega meščanstva zahvalil za pozdrav prof. Rieck, povdaryl pomen izobrazbe za vse stanovne in želel društvu v izobraževalnem delu najlepših uspehov.

V drugem poslovnem letu je društvo svoje delo nadaljevalo. Preko zime je uvedlo risanje vsako nedeljo in praznik od 2.—4. ure popoldne, petje vsako nedeljo od 4.—5. in vsak pondeljek od 7.—8. ure; vsako soboto od 8.—9. pa je bila deklamacijska ura. Risanje se je učilo na realki, ostalo pa pri Čeligiju na Glavnem trgu. Prirejali so se redni družabni večeri, med katerimi je bila najbolj obiskana božičnica delavski deci pri Gambriu. Pač pa ni uspela namera postaviti spomenik Ferdinandu Barthu, borcu iz leta 1848.

V ostalem je društvo nadaljevalo s politično vzgojo delavstva preko ljudskih zborovanj, z obravnavanjem bolniške blagajne in kot novo začelo sodelovati pri prvih delavskih mezdnih gibanjih v Mariboru.

Politično pa je društvo tudi vnaprej smotreno terjalo ukinitve prisilnih zadrug, od državnega zbora

neomejeno koalicijsko pravico in v zvezi s tem potrebno izpremembo zakona o društvih; obravnavalo je zakon o pridobnini, teoretični in praktični pomen delavskih organizacij ter propagiralo delavski tednik »Der Volkswille«. Večina zborovanj je odrekla državnemu zboru sposobnost za socialno zakonodajo, ker ni državni zbor ljudsko zastopstvo, izvoljeno na osnovi splošne volilne pravice. Podobno je sledilo tudi drugemu državnozbornemu delu. 18. julija 1870 je n. pr. društvo zavzelo stališče do avstro-ogrske nagodbe ter jo odklonilo z navedeno motivacijo; konkretno pa se je izreklo za federativno ureditev Avstrije po vzoru Švice, kjer pa bi centralna oblast imela tudi skrb za socialne uredbe. Važno vlogo je v društvenem političnokulturnem gibanju igral vatikanski koncil. Fr. Wiesthaler je držal 10 javnih predavanj o zgodovini cerkvenih zborov ter v njih nastopal proti nezmotljivosti papeža in za demokratizacijo cerkve. 6. junija pa je delavsko zborovanje pri Gambriu nastopilo proti nezmotljivosti papeža in proti vatikanskemu koncilu ter obenem s svobodomiselnim protikongresom v Napolju proklamiralo načelo svobodnega človeka v svobodni državi.

Južna železnica, ki je obenem z ustanovitvijo železniških delavnic na mariborskem koroškem kolodvoru zgradila staro železniško kolonijo, je v sedemdesetih letih začela graditi novo železniško skupino stanovanjskih hiš ter organizirati za južne železničarje samostojno bolniško blagajno. Društvo se je izreklo proti temu ter zahtevalo splošno delavsko bolniško blagajno s sedežem v Gradcu, katero bodo delavci upravljali avtonomno sami; v nameri južne železnice pa je videlo novo ustanovo za zaslužjenje delavstva. Pri tem je postavilo zahtevo po znižanju stanarine v koloniji in to za stanovanja prvega razreda od 7 for. 9 kr. na 5

for., pri stanovanjih drugega razreda pa od 5 for. 50 kr. na 4. for. Poleg Wiesthalerja je bil glavni pobornik delavskega društva železničar Simon Cenc, katerega je vodstvo delavnic radi nasprotovanja železniški bolniški blagajni obenem z najbližjimi sotrudniki odpustilo iz službe. Posledica tega odpusta so bila nova ljudska zborovanja, ki so zahtevala od južne železnice, da ugotovi delavstvu ter mu prepusti bolniško blagajno. Generalno ravnateljstvo je poslalo sedaj v Maribor upravnika dunajske bolniške blagajne Waldhäusela, da ugotovi delavsko mnenje. Waldhäusel je pustil po delovodjih krožiti podpisne liste pri delavcih v obratih ter je tako pridobil večino podpisov za intencije južne železnice, medtem ko so poborniki splošne bolniške blagajne ostali v manjšini z 248 osebami. Posledica je bilo novo zborovanje, ki je protestiralo proti Waldhäuselovemu nastopanju ter terjalo tajno glasovanje o bolniški blagajni. Nastop južne železnice je pa onemogočil uresničenje sklepa dne 20. marca, s katerim je društvo ustanovilo v Mariboru podružnico graške splošne bolniške blagajne.

Obenem s temi prosvetnopolitičnimi in bolniškoblagajniškimi vprašanji pa se pojavijo v Mariboru prvič tudi mezdna gibanja v modernem smislu besede. Pojavijo se med obrtništvom, ki je radi racionalizacije in industrijalizacije obratov gospodarsko največ trpelo. Pri obrtništvu je zopet trpel prvenstveno pomočnik in vajenec, od katerih je zlasti prvi težko zmagoval stroške za prehrano, ki je z rastočim prometom in vedno lažjim prevozom postajala iz dneva v dan dražja. V tem gospodarsko težkem stanju pomočnikov so padle stanovske in politične ideje delavskega izobraževalnega društva na rodovitna tla.

✓ Dne 16. marca 1870 so imeli pekovski pomočniki sestanek, na ka-

terem so obravnavali izboljšanje plače, stanovanj ter hrane. Splošno zborovanje pekovskih pomočnikov pa je bilo pri Götzu 6. aprila in je v navzočnosti okoli 50 pomočnikov postavilo terjatve, ki nazorno ilustrirajo sodobni položaj obrtniškega pomočnika. Pomočniki so zahtevali od mojstrov: 1. Odpravo nagovora Ti. 2. Zvišanje tedenske plače za 50 odstotkov, 12 kr. za zajutrak in 25 kr. za večerjo. 3. Čiste delavnice, zdrava in kurljiva prenočišča ter za vsakega pomočnika posebej posteljo, ki se mora preobleči vsakih 14 dni. 4. Vajenci se morejo sprejeti šele z dopolnjenim 16im letom. Eksekutiva pekovskih pomočnikov je dostavila sprejete zahteve mojstrom in jim dostavila še, da mora kosilo vsebovati med drugim vsaj 16 lotov mesa, da ne sme viseti ena postelja na drugo, zadostno svežo in čisto vodo ter 14 dnevno odpoved.

Pekovski mojstri so sprejeli nagovor Vi, ureditev prenočišč ter 14-dnevni odpovedni rok, ostale pomočniške zahteve pa so odklonili. Mojstri so se hoteli v posameznih točkah posamično sporazumevati s pomočniki, ki pa so stališče mojstrov načelno odklonili ter prosili mestno županstvo, da nadzoruje prenočišča, da bodo dejansko odgovarjala zdravstvenim predpisom. Ko so še tekla pogajanja med petčlansko pekovsko pomočniško eksekutivo in mojstri, pa je že začelo gibanje krojaških pomočnikov.

18. aprila jih je sklical na zborovanje h Gambriinu Jurij Videmšek. Sklenili so zahtevati od mojstrov 1. 50% povišanje sedanje plače in za delo ob nedeljah in praznikih še 20% več. 2. Pomočniška stanovanja izven mojstrskih hiš. 3. Mojstri smejo delati samo doma. 4. Delavnice morajo biti dovolj velike in snažne ter morajo odgovarjati higienskimi predpisom. 5. Izplačilo se vrši vsako soboto zvečer. 6. Kroja-

či, ki niso mojstri, ne smejo imeti nobenih pomočnikov ali pa morajo plačati davek. 7. Vajenci se uporabljajo samo za strokovno delo, ne pa kot služinčad. 8. Občina ustanovi obrtno-nadaljevalno šolo, ki pa ne vsebuje verouka. Obenem se je zborovanje krojaških pomočnikov izreklo za korporativni pristop k delavskemu izobraževalnemu društvu.

Na zahteve krojaških pomočnikov sta pozitivno odgovorila samo dva mojstra (Gebauer in Dereani), ki sta povišala plače pri velikem delu za 25%, pri malem pa za 50%. Ostali mojstri so zahtevali radi plače svoboden dogovor med posameznim mojstrom in njegovimi pomočniki. Sicer pa so mojstri pristali na stanovanje izven lastnih domov, oziroma delavnic, soglašali s stanovanjskimi zahtevami, pri tem pa povdarjali, da morajo skrbeti za red in čistočo stanovanj pomočniki sami, priznali plačilo v soboto ter zahteve radi vajencev in pri tem izrazili željo, da tudi pomočniki ne uporabljajo vajencev izven stanovske zaposlitve. Vztrajali pa so pri svobodnem delu mojstrov doma ali na tujem. Pomočniki so smatrali odgovor mojstrov za nezadosten ter so sklenili ustaviti delo s 26. aprilom 1870, ko je izbruhnila prva mariborska stavka.

Medtem ko se je dosegel miren sporazum med peki in pekovskimi pomočniki, pa je dosegla krojaška stavka takoj prvi dan ostrejšje oblike. Stavkujoči pomočnik je razrezal stavkokazu obleko pri delu in bil radi tega aretiran. Po tem dogodku pa je postalo razpoloženje na obeh straneh popustljivejše in se je do 29. aprila večina pomočnikov sporazumela s svojimi mojstri, ki so priznali povišanje plač. Preostalih 13 pomočnikov pa, ki niso dosegli sporazuma, se je s pomočjo denarnih pošiljk dunajskega delavstva večinoma izselilo iz Maribora ter si

poiskalo kruha drugje, največ v Trstu.

Tretje mezdno gibanje je nastopilo v poletju, ko je okoli 200 zidarjev in tesarjev zahtevalo izboljšanje svojih razmer. V tem slučaju pa je bil sporazum hitro dosežen, ko so se 15. julija pogodili zidarji in tesarji s svojimi delodajalci na osnovi delovnega časa od 6. ure v jutro do 6. ure zvečer pri neizpremenjeni dotedanji plači, ki je veljala za delo od zore do mraka. Za vsako naduro dela pa je odsedaj plačal podjetnik zidarju ali tesarju 15 kr.

Mesec dni pred mezdnim gibanjem zidarjev in tesarjev se je vršila zadnja manifestativna prireditve delavskega izobraževalnega društva z razvitjem rdeče društvene zastave mešane z belimi programi. Z Mariborčani so pri razvitju sodelovala delavska društva iz Slov. Bistrice, Gradca, Guštanja in Prevalj, pozdrave pa so poslala delavska društva iz Leobna, Judenburga, Dunaja, Neunkirchna, Bratislave, Pešte in Nagy Kaniže. Pred Götzovo dvorano sta vihrali nemška in slovenska zastava, v dvorani pa sta viseli slike Lassalla in Zimmermanna. Zimmermanna je zbor brzojavno pozdravil ter je Zimmermann v svoji zahvali brzojavno pozval mariborsko delavstvo, da vztraja v borbi za svobodo, enakost in bratstvo.

Nato pa je 11. avgusta 1870 mariborsko županstvo kot politična oblast delavsko izobraževalno društvo razpustilo ter društveno premoženje inventariziralo in odposlalo v Gradec. Razpuščeno društvo se je brezuspešno pritožilo na štajersko namestništvo in na državni zbor. Oblast je stala na stališču, da je društvo kot izobraževalno društvo razvijalo politično delovanje; in to v začetku na društvenih sestankih, pozneje pa na ljudskih javnih zborovanjih. Predsednik Wiesthaler je smotreno pripravljaval politične programe zborovanj ter jim dajal ob-

enem z društvom politični povdarek. Zborovanja je vodil Wiesthaler, govorniki in poslušalci pa so bili večinoma člani delavskega izobraževalnega društva. Ljudska javna zborovanja so bila tako društvena zborovanja, samo z drugim imenom. S tem je nepolitično izobraževalno društvo svoj delokrog prekoračilo in se radi tega po oblasti razpušča.

Prva doba mariborskega delavskega gibanja, v prvih letih avstrijske ustave, je bila z razpustom delavskega izobraževalnega društva zaključena. Društveni arhiv se je raztresel na vse vetrove, kratka doba društvenega delovanja tudi ni rodila tradicije in ohranili so samo razpustitveni dekret in zapisnik skromnega društvenega inventarja. V svojem zgodovinskem značaju pa predstavlja prvo mariborsko delavsko izobraževalno društvo nadaljevanje demokratske revolucionarnosti iz 1848, poosebljeni v predsedniku Fr. Wiesthalerju in potencirani z novimi sodobnimi idejami Schultze-De-litscha, Lassalla, Marxa in Zimmermanna.

Mariborska politična javnost je bila nasprotna novi delavski organizaciji. Pri liberalcih in konservativcih je nastalo pod vplivom novega gibanja novo politično geslo proletarca, s katerim se je političnega nasprotnika prikazovalo kot sumljivega ali nezanesljivega in poleg tega označevalo kot človeka brez premoženja, ki zato ni sposoben politično sodelovati pri upravljanju javnih dobrin; obenem pa je združeval izraz proletarec v besednem zakladu liberalne in konservativne mariborske politike lascivnega in prekucuškega javnega delavca. Liberalna in konservativna javnost je videla v delavstvu ne novo nastajajočega razreda, temveč skupino posameznikov, kjer odgovarja vsak za sebe hlapcu na kmetiji ali viničarju v gorici.

Radi kulturnih vidikov delavskega društva je bilo posebno ostro raz-

merje med društvom in konservativci, kateri so n. pr. videli v stavkajočih pomočnikih zapeljance, v novem pokretu pa evropski kulturi in civilizaciji ter posebno verskemu čutu načelno nevarno gibanje.

Liberalci so novo gibanje dolgo časa ignorirali. Izhajali so v svojem ustavnem, protikonkordatskem in svobodomiselnem mišljenju iz istih temeljev leta 1848 kakor delavstvo; ločili so se pa v pogledu na gospodarska vprašanja. In ko je liberalizem vse bolj postajal nacionalizem ter ko so se stari liberalni principi demokracije umaknili za prvenstvene jezikovne nacionalne probleme, tedaj je liberalizem nastopil proti delavskemu gibanju aktivno, kot proti lastnemu levemu krilu.

Razlika med konservativci in liberalci pa je bila ta, da je konservativizem na deželi postopno likvidiral liberalizem, v mestih pa se je liberalizem razdvajal; progresivni elementi so se priključevali delavskemu gibanju, posedujoči pa so poizkušali nazadujoče gibanje poživeti na nacionalistični podlagi. Radi napredovanja in konsekvantnosti konservativcev pa sta si že v času prvega mariborskega delavskega izobraževalnega društva stala nasproti kot glavna in načelna nasprotnika konservativizem in socialna demokracija.

Fabius.

JOŽE-MIHELIČ IN DRUG

Ljubljana / Dunajska cesta št. 41

Poštarne hranilnice ček. račun št. 15.370

Telefon 2777

Kleparstvo — Ključavničarstvo

Vodovodna instalacija

Centralna kurjava

Izdelava avto-gen. varilnih aparatov itd.

Čaj - ustanovitelji USA.

Kolonialno blago je bilo predmet, radi katerega so razne evropske države šle osvajat dežele onstran morja, radi kolonialnega blaga so se sprle med seboj imperialistične evropske velesile, kolonije so igrale važno vlogo v svetovni vojni, radi kolonialnega vprašanja je prišlo lani do znanih napetosti med Italijo in drugimi državami, kolonialna sužnost vzbujala v dno bolj »barbarske« narode na boj za osamosvojitve. Čaj je že skoro pred 200 leti dal povod za — ustanovitve ogromne države.

Trditev, da je vojna usodna tako za zmagovalce kakor premagance, ne izvira šele iz najnovejših izkušenj. Njeno pravilnost je dokazala n. pr. že tridesetletna vojna. Anglija se je prepričala o njej posebno močno v 60-ih letih 18. stoletja. Sicer je tedaj Kanado iztrgala Francozom in Indija, zemlja čaja in začimb, je prišla popolnoma pod gospodstvo britansko-indijske kompanije. Toda vojna je izpraznila državne blagajne. Anglija je pri vsem pridobljenem bogastvu postala revna. Državni dolg je narastel čez 3 milijarde, vsakoletno obrestno breme čez 11 milijonov funtov.

Pri iskanju denarnih virov za kritje ogromnih dolgov so se spomnili na kolonije v severni Ameriki. Sino-vi Anglije, večinoma politični in verski emigranti, so ustanovili te kolonije — in v London so vedno prihajali lepi dohodki iz tistih krajev. Te dohodke je treba povečati z uvoznimi carinami. Sestavili so dolgo listo različnega blaga, med drugim ruma, sladkorja, sirupa, indiga, kave, vzhodnoindijske svile in francoskega platna. Toda med kolonisti, če-

prav so Angleži, nastane razburjenje — ali naj Američani plačujejo vojne dolgove Anglije?

Boston da signal za upor. Avgusta 1765. so izropali več hiš, katerih lastniki so bili prijatelji Londona. V več pokrajinah je ljudstvo demonstrativno raztrgalo angleške carinske dekrete. Nekateri guvernerji se pa sploh niso upali objaviti jih. Poskrili so jih — kakor ilegalne veleizdajalske spise.

Prvič se začuti gibanje globoke solidarnosti med kolonisti. Sestala se je skupščina zastopnikov pokrajin in proglasila boj angleškim dekretom. Ustanavljajo se družbe za boj kot angleškega blaga. V pristaniščih se kopiči blago v cele gore, vsa trgovina je v zastoju, ker carinske oblasti ne morejo poslovati.

V Londonu spoznajo, da je lok prenapet. Zato prekličejo najnovejše odredbe o uvoznih »taksah«. Vendar naj še ostanejo »doklade«.

Angleški kolonisti v Ameriki ne ločijo med juridičnimi diferencami o »taksah« in »dokladah« — za nje je pač samo pojem: breme. Sklep londonskega parlamenta o »dokladah« na steklo, papir, barve in čaj je zato povzročil največje razburjenje. Boj kot blaga se še poostri. Sabotaža se širi. Ladjo nekega bostonskega trgovca, naloženo z vinom, zadrži neki britanski carinski preglednik, ki pravi, da more ladja iztovoriti blago, le, če plača predpisano carino. Carinskega uradnika zaprô v kajuto, čez noč spravijo vino na suho in še pred jutrom natovorijo ladjo z oljem.

Angleška vlada sklene, da pošlje vojsko nad uporni Boston.

Toda vmeša se inštanca, ki na problem ne gleda tako strogo kakor

generali in politiki. Ta inštanca s svinčnikom v roki izračuna rezultate, ki dajo misliti. Ta inštanca so veliki angleški trgovci in industrijalci, ki so ugotovili, da izvoz iz Anglije v ameriške kolonije pada od leta do leta.

Končno tudi parlament prisluhne tem računarnjem. Treba vendar upoštevati razpoloženje v kolonijah. Naj se izpremené carinski zakoni. In zakone so spremenili s tem, da so črtali vse carine, vse... razen čaja.

Zakaj naj bo čaj izjema? Poudarek je bil pri tem mnogo manj fiskaličen kakor načelen. To je bila gesta, ki naj pove: vidite, mi smo velikodušni, toda ne pozabite, vendarle, je London vaš gospodar! Tako in povsem pravilno so si ameriški kolonisti razlagali to gesto Londona. Ne gre toliko za davek, kakor za to, da London nima nič predpisovati Ameriki. In sedaj je bojkot angleškega blaga dosegel višek. Ta bojkot so še prav posebno poostrili proti čaju; in s tem so zadeli Anglijo na najbolj občutljivem mestu.

Kajti ni malenkost iskati odjemalce za 17 milijonov funtov čaja. Skladišča vzhodno-indijske kompanije so bila že itak prenapolnjena z njim. Čaj, čaj, čaj — pa nič kupcev. Vse nade je stavila na Ameriko.

18. oktobra 1773 je velikansko zborovanje v Filadelfiji sklenilo ostro, osem točk obsegajočo resolucijo proti angleškemu čaju. Proglasili so za izdajalca vsakega, ki bi kupil angleški čaj.

Toda ladje z angleškim čajem so še prihajale v ameriška pristanišča. Tedaj se je spet v Bostonu zgodila najmirnejša, a najpomembnejša revolta vseh časov. Sedemnajst bostonskih meščanov se je preobleklo v Mohak-Indijance, šlo na ladje, odprlo 342 velikih zabojev s čajem in streslo vso vsebino v morje. Dve uri je trajala ta akcija, z vso stvarnostjo in disciplino se je izvedla. Nobenega ropanja, požiga ali nasilno-

sti; vse so pustili v miru — razen čaja. To je bilo 16. decembra 1773.

Anglija v mrzlični razburjenosti proglasi nato zaporo bostonskega pristanišča, razveljavi ustavo pokrajine Massachuttes, odpravi vse

Plantaža čaja v Indiji:

Čaj v divjem stanju zraste v veliko drevo. Na plantažah pusté, da zraste do višine 1 m radi lažje gojitve in obiranja listov

državljsanske pravice in prenese vso oblast na angleško birokracijo.

Zdaj gre za vse. To ve Anglija. Toda ameriške pokrajine tudi. Posamezne energije se združijo v eno samo ogromno silo, ki napove vojno za svobodo. Amerika pretrga verige. Kot samostojen faktor stopi v zgodovino.

»Tiranstvo je zbrisalo meje!« je vzkliknil Patrick Henry na prvem vseameriškem kongresu 1774. leta; »Zdaj nisem več Virginijec, zdaj sem samo še Američan.« Dve leti nato je bila proglašena neodvisnost združenih ameriških držav.

342 zabojev čaja je odločilno vplivalo na politično oblikovanje sveta, na ustanovitev ameriške velsile.

V. Šaber.

RAVNOTAKO KAKOR JE POTREBNA ZA JUHO SOL, je potreben za vsako kavo »Pravi Franck«, ki se izdeluje iz cikorijske rastline, katero so že v starih časih cenili zaradi njenih zdravilnih lastnosti. — Posebno ugodno deluje »Franck« na prebavne organe ter jetra in ledvice. — Vsled tega ne bi smel manjkati v nobenem gospodinjstvu!

Problemi Japonske

Ves svet je prisluhnil februarja 1936 l. vestem, ki so prihajale iz Japonske. Del vojske se je uprl in ubil nekatere najuglednejše predstavnike političnega življenja. Skupina vojakov prve divizije, ki je bila namenjena v Mandžurijo, je pod vodstvom mladih fanatičnih oficirjev napadla hišo ministrskega predsednika Okade, ki se je rešil samo po čudežnem naključju. Nato so poiskali in ubili finančnega ministra Takahasija, pravosodnega ministra admirala Saita, maršala dvora Suzukija, bivšega pravosodnega ministra Makina in Vatanabo, nadzornika vojaškega puka. Ista usoda je bila namenjena še nekaterim najodličnejšim politikom, vendar jih zarotniki niso našli doma, oziroma so pravočasno zbežali. Rešil se je med drugimi tudi princ Šajoni, najvplivnejši cesarjev svetovalec. Že skoro pol stoletja ni bilo političnega položaja, kjer bi njegov nasvet ne bil merodajen. Nekaj dni je bil svet v negotovosti, kajti vesti, ki so prihajale skozi cenzuro, so bile redke in nejasne. Znano je bilo samo, da je akcija oficirjev izraz močnega gibanja v vojski in v narodu, ki hoče obsežne spremembe v socialni in politični ureditvi Japonske. To gibanje se obrača proti kapitalizmu, parlamentarizmu in korupciji v javnem življenju. Kakor so zarotniki takoj izginili, revolucija ni naperjena proti cesarju, katerega izjemni položaj v japonskem narodnem življenju mora ostati nedotaknjen. Odstraniti pa hoče pokret nekatere svetovalce, ki s svojimi intrigami preprečujejo, da prevzvišeni cesar ne more izvršiti »idealne« revolucije od zgoraj in rešiti pereče socialne in politične probleme. Tako idealno revolucijo brez prelivanja krvi je izvršil znameniti cesar Mucuhito, ko

je takorekoč preko noči preobrazil l. 1867. Japonsko iz starinske fevdalne v moderno narodno državo. V dobi splošne negotovosti v mednarodnih odnošajih je razumljivo, da se je svet zanimal zlasti za zunanji politični program oficirskih zarotnikov. Ta je bil jasnejši, kakor notranje politični. Zarotniki so se zavzemali za agresivni imperializem, ki naj ustvari veličino Japonske, če treba, tudi za ceno velike in nevarne vojne. Nekaj dni je bilo nejasno, ali so zarotniki uspeli. Končno se je ohromeli vladni aparat zganil, upor je bil potlačen s četami iz pokrajine in z mornariškimi oddelki, ki so se v naglici izkrcali.

Značilno je, da vulkanski izbruh nezadovoljstva v armadi ni bil za dobre poznavalce Japonske tako nepričakovan. Znani francoski publicist Maurice Lachin, ki je obiskal l. 1934. Japonsko, piše v svoji knjigi »Japonska danes in jutri« sledeče:

»Na Japonskem je najbolj verjetna »idealna« revolucija, to je revolucija pod varstvom in s privoljenjem cesarja. Vojska bo v tej revoluciji igrala odločilno vlogo. Kedaj bo revolucija izbruhnila, je negotovo. Mogoče bo zmagala že v dveh, mogoče šele v desetih letih. Toda zmagala bo, kajti pol Japonske si jo želi in jo pričakuje s strastjo in nestrpnostjo!«

Trditev se zdi na prvi pogled malo verjetna. Pripisuje japonski vojski neko revolucionarno vlogo, ko je znano, da so vojske povsod na svetu element »reda« in stabilizacije, velikokrat celo zanesljivo orožje reakcije. In vendar so februarški dogodki potrdili Lachinovo prerokovanje. Med mlajšim oficirskim zborom dejansko vlada neko revolucionarno razpoloženje, ki ga lahko tolmačimo

samo kot izraz hotenja najširših narodnih plasti. Vendar gibanje na Japonskem ima nekatere posebnosti, ki postanejo razumljive šele, če si predočimo nekatera dejstva iz novejšje japonske politične in socialne zgodovine.

Do l. 1867. je bila Japonska fevdalno urejena država, ki je bila skoro brez vsakih stikov z ostalim svetom. Njen družabni ustroj je odgovarjal prilikam v evropskih deželah v srednjem veku. Pravi zakoniti vladar Japonske je bil mikado, ki je imel prestolico v Kiotu. Vendar šoguni, ki so bili prvotno samo upravitelji cesarskih dvorov, so polagoma osredotočili vso oblast v svojih rokah.

Oblast šoguna je postala dedna in mikado je ostal samo še duhovni in verski poglavar Japonske. Mogočni vazali šoguna so bili plemenski knezi-dajmiji, ki so vladali posameznim japonskim pokrajinam s pomočjo samurajev-vojakov. Samuraji po svojem načinu življenja zelo spominjajo na srednjeveško viteštvo. Dajmiji in samuraji so tvorili japonsko plemstvo. Vloga ostalih stanov je skromna, obstojala je celo neka popolnoma brezpravna plast ljudi, katerih položaj je bil zelo sličen položaju parijev v Indiji. Leta 1854. so ameriške ladje izsilile od šoguna, da so smele trgovati v japonskih lukah. Stik s svetom je povečal gospodarske in politične težkoče Japonske. Splošno nezadovoljstvo se je obračalo proti šogunu, kateremu so očitali, da izvršuje oblast, ki pripada prav za prav samo mikadu. Šogun Keiki je bil končno novembra 1867. l. prisiljen, da se odpove oblasti. Zavladal je mladi mikado Mucuhito, ki je v znak zmage nad šogunom preložil prestolico v Jedo (poznejši Tokio), kjer so do sedaj vladali šoguni. Pod vplivom izobraženih Japoncev, ki so uvideli, da mora Japonska kreniti na nova pota, je začel izvajati dalekosežne

reforme. Štanovske razlike so se odpravile, proglasila se je enakost vseh pred zakonom. Posestva dajmijev in budhistične cerkve so se razlastila. Kneževine dajmijev so postale upravna okrožja. Proglasila

Ob Bajkalskem jezeru

se je svoboda mišljenja in diskusije. Sodstvo, uprava vojske in mornarice se je uredila po evropskem vzorcu. Mladina se je poslala v velikem številu v inozemstvo, da spozna pridobitve zapadne kulture. L. 1889. je izdal cesar ustavo po pruskem vzorcu. Plemstvo je sicer izgubilo svojo prejšnjo materično podlago, zato pa je našlo nadomestilo v upravi in vojski. Samurajski duh s svojimi trdimi in neizprosni nazorji o časti, samopremagovanju in požrtvovalnosti se je uveljavil tudi v novi japonski vojski.

Preobrazba Japonske v moderno državo se je izvršila v dobi imperializma po l. 1870., ko so velesile tekmovalle, da ugrabijo še poslednje nerazdeljene dele sveta. Kitajska, ki

ni imela moči, da posnema Japonsko, je postala plen imperialističnih sil. Tudi Japonska se je podala na pot imperializma. V kitajsko-japonski vojni l. 1894—95 se je prvič razodela moč japonske države. Vendar plen je bil precej skromen vsled pritiska evropskih velesil. Rusija, ki se je utrdila v Mandžuriji, je začela ogrožati tudi Korejo, ki tvori naraven most Japonske na azijsko celinno. Rusko-japonska vojna l. 1904—5 je končala z zmago Japonske, ki se je s tem uvrstila med velesile. Mir v Portsmouthu je priznal nadvlado Japonske v Koreji. Japonska se je povečala s polovico Sahalina in s polotokom Liantungum. Mandžurija se je razdelila v japonsko in rusko interesno sfero. Svetovna vojna je dala možnost za nadaljne uspehe. Japonska je odvzela Nemčiji Kiančan in tihomorske otoke. Vrhutega je izrabila l. 1915. odsotnost velesil na ta način, da je prisilila Kitajsko na dalekosežne gospodarske in politične koncesije. Vendar po svetovni vojni so dosegle Združene države Amerike, ki so bile takrat na višku gospodarske in vojaške moči, da se je pogodba razveljavila. Japonska je potrpežljivo čakala na ugodnejšo priliko. Ta se je ponudila, ko je izbruhnila svetovna gospodarska kriza. Ko je bila ta na višku, so septembra l. 1931. japonske čete začele prodirati v Mandžurijo in jo osvojile brez večjega odpora. Novo-ustanovljeno mandžursko cesarstvo se je povečalo s pridobitvijo notranje Mongolije in severokitajskih pokrajin. Navzlic temu se zdi, da apetit japonskega imperializma še ni utešen. Vendar zunanjepolitični položaj Japonske je postal nevaren, vsako nadaljnje prodiranje japonskega imperializma lahko prav kmalu prikljče na plan tako močno nasprotno koalicijo, da ji Japonska ne more biti kos.

Agresivni imperializem Japonske je posledica silnega razvoja indu-

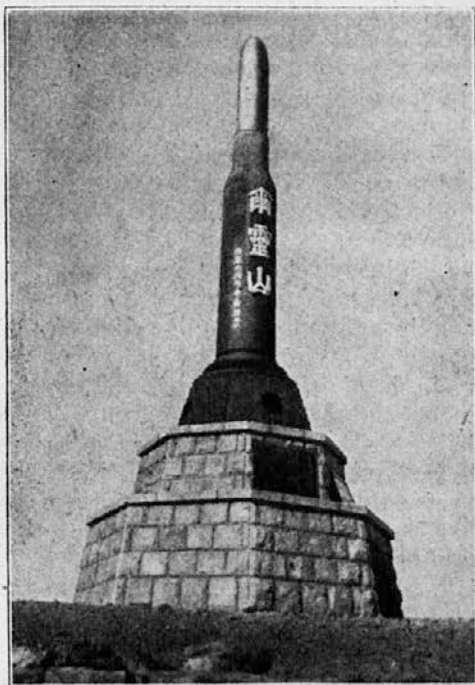
strijskega kapitala zlasti po l. 1900. Država je podpirala z vsemi sredstvi razvoj že obstoječih in nastanek novih industrij. Nehote je država pospeševala koncentracijo kapitala v roke maloštevilnih bogatinov, ker je pač v prvi vrsti podprla podjetnost finančno močnejših poedincev oziroma družb, ker so te nudile večje jamstvo, da država ne bo zaman žrtvovala svojega denarja. Koncentracija kapitala je na Japonskem tako napredovala kakor nikjer drugje na svetu, niti v Ameriki. Pet rodbin poseduje ali pa vsaj kontrolira polovico japonske produkcije in sicer so to rodbine Micui, Micubiši, Sumitomo, Jasudu in Okura. Drugo polovico si dele nekatere velike industrijske družbe in država. Prav posebno izjemen položaj imata rodbini Micui in Micubiši. Vsak finančni manever ene od označenih rodbin ima takoj dalekosežne posledice na vseh področjih narodnega gospodarstva.

Izredna koncentracija kapitala je olajšala razmah japonske industrije. Zlasti odkar je izbruhnila svetovna gospodarska kriza, so se kar kopičile vesti o japonskem »dumpingu«, ki ogroža starejše industrijske države. Strah je razumljiv, če pomislimo, da je n. pr. japonska bombažna industrija prekosiła v izvozu tkanin Anglijo, ki ima za seboj že 150 letno tradicijo. Svetovna tržišča so preplavili japonski izdelki, in sicer tkanine, svinčniki, kolesa, igračke, ure, testenine itd. Njihova kakovost brez dvoma ni vedno prvovrstna, imajo pa veliko prednost, da so izredno poceni. Gospodarski strokovnjaki evropskega in ameriškega časopisja so bili od početka mnenja, da so uspehi japonske eksportne ofenzive posledica dumpinga, razvrednotenja jena in sramotno nizkih mezd japonskega delavca. Mezde japonskega delavstva so res izredno nizke, zlasti če jih preračunamo v naš denar po

dnevnem menjalnem tečaju. Vendar izdatki japonskega delavca za stanovanje, kurivo, prehrano in obleko so ravno tako neprimerno manjši kakor v katerikoli evropski državi. Deloma je to posledica ugodne klime, deloma pa skromne, razumne, rekli bi racionalizirane zadovoljitve življenjskih potreb, ki jo opazimo pri japonskih delovnih množicah. Jadikovanje evropskega kapitala o nizkih japonskih mezdah spominja zelo na slovite krokodilove solze. Brez dvoma je izkoriščanje delovne sile v nekaterih industrijskih panogah, zlasti pa v hišni industriji zelo veliko. Vendar v splošnem se je položaj japonskega delavstva v zadnjih letih celo narahlo izboljšal. Na vsak način se mu godi sorazmerno boljše, kakor japonskemu kmetu. Vsi poznavalci Japonske so si v tem edini, da spremlja sijajno konjunkturo japonske industrije beda in propast kmečkega ljudstva.

Osnova japonskega narodnega gospodarstva je še vedno kmet, kajti več kot polovica prebivalstva se bavi s poljedelstvom. Ker je dežela gosto obljudena, se zemlja zelo skrbno obdeluje, in sicer v obliki vrtnarstva brez vprežne živine. Za kmečko rodbino, ki šteje 6 glav, zadostuje nekaj malega več kakor 1 ha (100 × 100 m) obdelane zemlje. Samo 29% kmečkih rodbin ima toliko, oziroma še nekaj več. 71% podeželskega prebivalstva pa ima premalo zemlje. 36% ima samo okoli pol ha. Zelo neugodne so tudi lastninske razmere. Samo 30% kmečkih rodbin obdeluje zemljo, ki je njihova last. Ostalih 70% mora najeti nekaj tuje zemlje, ker lastna ne zadostuje. Naturalne rente prevladujejo. Posestnik zahteva običajno polovico pridelka. Ker mora najemnik plačati tudi davke, mu ostane samo 40% žetve. Obdavčenje kmeta je težko, saj plača kmet, ki ni najemnik, sorazmerno dvakrat toliko davka kakor meščan. Kmečki dol-

govi se cenijo na sedem milijard jen. Vsako leto narastejo za pol milijarde. Kmet je velikokrat prisiljen, da si izposoja pri vaških oderuhih, ki zahtevajo 20% obresti. Beg iz dežele v mesta je velik in zato ima

Spomenik, ki si ga je japonski imperializem postavil v Mandžuriji.

japonska industrija vedno na razpolago ceneno delovno moč. V tekstilni industriji so zaposlena po večini mlada kmečka dekleta, ki se obvežejo tovarnarju za daljšo dobo. Tovarnar jim da prehrano in stanovanje v nekakih kasarnah, kjer so tudi izven delovnega časa pod nadzorstvom. Po nekaj letih dela se vrnejo na deželo, da se poroče. Skromni prihranki tvorijo njihovo doto. Naravnost obupen postane položaj kmeta ob slabi letini. Že večkrat so japonski časopisi priobčevali vesti iz podeželskih okrajev, zlasti severne Japonske, da vlada glad in da se prebivalstvo hrani s travo in drevesno skorjo.

Socialni problemi terjajo nujno rešitev in tako je razumljivo, da je tudi politično ozračje vedno bolj napeto. Japonska ima po ustavi iz l. 1889. parlament. Vendar so pravice parlamenta precej omejene, o najvažnejših državnih zadevah odločuje cesar. Stranke, ki so se osnovale v okviru parlamentarizma, niso mogle nikdar zajeti širših narodnih množic. Prišle so popolnoma pod vpliv velikega kapitala. Oblast si delita dve veliki stranki Seju kaj in Minseito. Če bi jih hoteli primerjati s strankami v Evropi, bi bila stranka Seju kaj konservativna stranka. Stoji v službi najbogatejše japonske rodbine Micui, ima pa tudi dobre zveze z dvorom, uradništvom in višjimi oficirji. Zavzema se za odločno imperialistično politiko, zato je dosegla velik uspeh pri volitvah l. 1932., ko se ji je posrečilo zajeti vsaj deloma v svojo korist nacionalistično psihozo, ki je navdajala Japonsko za časa zasedbe Mandžurije. Liberalna stranka Japonske je stranka Minseito, ki vzdržuje zelo tesne stike v drugo najbogatejšo kapitalistično rodbino Micubiši. Nakopala si je srd vojaških in nacionalističnih krogov, ker se je izrekla proti prevelikim izdatkom za vojsko in se je v tej zvezi zavzemala celo za ohranitev pomorske pogodbe v Washingtonu, ki določa razmerje japonskega vojnega brodovja napram ameriškemu oziroma angleškemu kakor 3 proti 5. V svojem odporu ni uspela, l. 1935. je Japonska to pogodbo odpovedala in dala s tem znak za tekmovanje v pomorskem oboroževanju, ki mora prej ali slej usodno vplivati na že itak slabe japonske finance. Druge stranke se poleg označenih dveh pri volitvah le težko uveljavijo. Že od nekdanj vlada velika volilna korupcija in izgleda, da pri volitvah prodre, ima samo kandidat, ki je finančno dobro podprt. Razumljivo je, da množice za tak parlamentari-

zem niso kazale nikoli velikega zanimanja. Položaj se ni mnogo izboljšal niti po l. 1928., ko se je na Japonskem uvedla splošna volilna pravica.

Delavsko gibanje je zelo mlado, kajti šele l. 1903. se je pojavila stranka, ki je imela že izrazit socialistični program. Našla je sicer pristaše med izobraženci, vendar do delavskih množic ni mogla prodreti. Razmah gospodarstva za časa svetovne vojne, ko je odpadla evropska konkurenca, spremlja živahen strokovni pokret, ki pa ostane nepolitičen in se bavi izključno z dnevnimi zahtevami delavstva. Po zaključku svetovne vojne je pritisnila huda gospodarska kriza, tuja konkurenca se je zopet pojavila. Velikim štrajkom v mestih se pridružijo kmečki nemiri na deželi. Zanimanje za politično življenje je med delavstvom oživel. L. 1923. je izšel celoten prevod Marksovega Kapitala, ki so ga doslej poznali na Japonskem samo v izvlečkih. Razkol, ki se javlja med svetovnim proletariatom kot posledica ruske revolucije, se prenese tudi na Japonsko. Poleg delavsko-kmečkih strank z reformističnim oziroma socialističnim programom se ustanovi l. 1923. tudi komunistična stranka, ki je kmalu dobila precej privrženecv med izobraženci, zlasti pa med dijaštvom. Tako n. pr. je kot žarišče komunizma veljala dolgo časa cesarska univerza v Kiotu, najvišji vzgojni zavod Japonske. Vlada je nastopila z vso energijo. L. 1925. je izšel zakon o zaščiti države, ki se je poostril l. 1928. z novimi določbami.

Sledili so številni komunistični procesi, vendar komunizem na Japonskem še ni zatrt. Značilno za posebne japonske razmere je, da so sodniki pri procesih skoro vedno z odobravanjem sprejeli izvajanja obtožencev o potrebi preureditve družbe v duhu marksizma. Sodili in obsodili so jih samo radi veleizdaje

in omalovaževanja vzvišene osebe vladarja. Ponovno se je zgodilo, da so bili obtoženci oproščeni, če so se s prisego zavezali, da bodo v bodoče ohranili cesarju zvestobo.

Posebnost japonskega političnega življenja so stranke, ki skušajo spojiti marksizem z nacionalizmom in s tradicionalnim spoštovanjem do vladarja. Tako n. pr. stranka Šin-Nihon-Kokumin-Domei in stranka Nipon - Koka - Šakato. Te stranke imajo pristaše med vsemi sloji japonskega naroda. V nje so se zaleteli tudi številni »spokorjeni« komunisti.

Marksistično bi bilo to, da si stavijo za cilj podružabljenje produkcijskih sredstev in priznavajo potrebo razrednega boja. To jih loči od fašizma, kateremu je razredni boj skrajno zopern. Sicer pa so označene »nacionalno« marksistične stranke izrazito imperialistične in sanjajo o posebnem poslanstvu Japonske v Aziji in na svetu. Revolucija, ki naj razlasti kapital, se naj izvede samo s privoljenjem cesarja ob tesnem sodelovanju z armado.

V zadnjih letih so se pojavile tudi stranke z več ali manj izrazitim fašističnim programom. Tudi te stranke se poslužujejo protikapitalističnih fraz, vendar poudarek leži na razgretem nacionalizmu in imperializmu, ki se spaja z odklanjanjem parlamentarizma, strankarskega življenja in zapadnjaškega materializma, ki je baje kriv vseh nadlog, ki tarejo Japonsko. Vzdržujejo tesne stike z raznimi verskimi sektami, zlasti z budhistično sekto »Ničeren«. Razmahnile so se zlasti od l. 1930., ko je japonski imperializem zbiral sile za pohod v Mandžurijo. Najvažnejša med njimi je stranka Seisanto, ki za dosego svojih ciljev odobrava tudi individualni teror. Smatra, da bo Japonska ozdravela, če iztrebi tri vrste ljudi: politike, koruptne uradnike in milijonarje. Njen vpliv je precejšen, ker

vzdržuje zelo tesne stike z mlajšim oficirskim zborom. Največ pristašev dajo fašizmu malomeščanske množice. V nasprotju z drugimi deželami veliki kapital na Japonskem finančno ne podpira fašistični pokret.

Kitajec v vročem prepiru

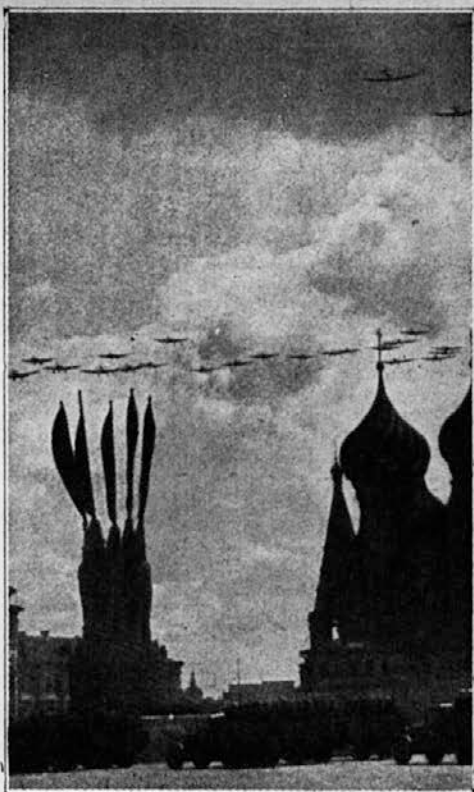
Čemu tudi, saj je imel do sedaj samo dobre izkušnje s parlamentarizmom! Iz fašističnih vrst izhajajo številni politični umori in atentati. Maja 1932. l. je bil umorjen pravosodni minister Inukaj. Fašistični pokret je bil takrat tako močan, da so morale stranke pristati na nadstrankarski kabinet vikomta Saita. Iz fašističnih in vojaških krogov je tudi izšla gonja proti profesorju Mitobi. Ta je namreč že pred leti napisal sloveče državnopravno delo, v katerem imenuje cesarja vrhovni organ države. Dolgo časa se ni javil nikak protest proti tej organski teoriji, tudi dvorski krogi niso našli na njej ničesar pohujšljivega. Ko pa je vojska * l. 1931. začela osvajati Mandžurijo in je v naslednjih letih

prodirala naprej, ne da bi se zmenila za mednarodne konflikte, ki bi lahko nastali, je rabila neko utemeljitev diktature, ki jo je dejansko uvedla. Povdarjala je, da je podrejena samo cesarju in se za vlado, ki je svetovala previdnost, ni zmenila. Naenkrat so sedaj odkrili v organski teoriji težko žalitev cesarja, češ da je profesor Mitobe postavil cesarja na isto stopnjo kakor ostale ustavne faktorje. Gonja je uspela, profesor Mitobe je moral to organsko teorijo preklicati. Teror je bil tako hud, da so morali umolkniti vsi, ki so se zanj zavzemali. Vojska je dosegla potrditev izjemnega položaja cesarja v državnem življenju in s tem posredno tudi priznanje svojega stališča, da je vojska podrejena samo cesarju, ne pa tudi vladi, ki jo izbere slučajno parlamentarna večina. Odslej je vojska velikokrat hodila svoja pota brez ozira na želje vlade. Ukrepi japonskih oficirjev na Kitajskem in v Mandžuriji so velikokrat prav očitno dementirali izjave japonskih državnikov. V nepoznavanju notranjih razmer Japonske, je svetovna javnost tako postopanje tolmačila kot izraz neke posebne zahrbtnosti in dvoličnosti japonske politike, medtem ko je to samo posledica samovolje japonskega militarizma.

Militarizem se je na Japonskem razvil v silo, ki grozi celo vzrasti čez glavo japonskemu velekapitalu. Videli smo, da stranki Sejukaj in Minseito stojita v službi kapitala. Voditelji obeh strank so ponovno z večjo ali manjšo odločnostjo zahtevali, da se izdatki za vojaške svrhe omejijo na znosno mero. Ravnotako so se zavzemali za previdnejše uresničenje japonskih ciljev v Aziji. Vse to je bilo zaman, vojska hodi v Aziji svoja pota in vsako leto so izdatki za vojsko večji. Proračun za tekoče leto znaša 3200 milijonov jen in je za 900 milijonov večji kakor lanski. Državni dolgovi rastejo sko-

koma, kajti vsakoletni primanjkljaj je večji kakor iznos državnih dohodkov in se krije z notranjimi posojili. Zvišati davke ni mogoče, ker bi to imelo težke posledice za japonski izvoz. Japonska mora izvažati, če hoče prehraniti številno prebivalstvo. Navzlic velikopotezni eksportni ofenzivi je trgovska bilanca močno pasivna. Razumljivo je, da so se tudi japonski kapitalisti začeli zavzemati za znižanje izdatkov za vojsko, čeprav večji del teh sredstev priteče zopet v njihove žepce. Vojno ministrstvo je kmalu našlo sredstvo, da pridobitne kroge prisili k popuščanju. Vsako leto izdaja vojno ministrstvo knjigo, ki obravnava vojaški položaj Japonske v zvezi s svetovnopolitično situacijo. Vojno ministrstvo se je pri tem tudi večkrat dotaknilo socialnih problemov, v kolikor ti vplivajo na obrambno silo države. Zadnja leta so se v teh knjigah pojavile ostre obtožbe kapitalizma, ki so vzbudile pravo senzacijo. Jasno se v slogu teh obtožb javlja vpliv »nacionalno« marksističnih in fašističnih gesel. Te edinstvene publikacije vojnega ministra razodevajo zelo jasno mišljenje mlajšega oficirskega zbora. Oficirji se tudi za skromne japonske razmere slabo plačani in po uradni statistiki prevladujejo med njimi kmetijski sinovi. Stroga vojaška vzgoja noče in ne more izbrisati jeze nad kapitalističnim izkoriščanjem. Vojno ministrstvo je seveda razodelo pravo mnenje oficirskega zbora samo s tem namenom, da prisili pridobitne kroge k popuščanju in je svoj namen tudi doseglo, kakor kažejo vedno večji vojni krediti. Vendar odpor proti mrzličnemu oboroževanju je zajel polagama tudi množice. Nacionalistični psihozi, ki je bila na višku okoli l. 1932, je sledilo iztreenje. Osvojitve Mandžurije koristi brez dvoma rodbini Micui, ki je našla nova plodnosna polja za svoje udeleževanje. Široke narodne plasti pa

nimajo od Mandžurije za sedaj ničesar razven novih bremen. Volitve februarja t. l. so zato dale nepričakovan rezultat. Zmagala je stranka Minseita, ki se je odločneje kakor stranka Sejuka izrekla proti pretiranemu oboroževanju. Velik uspeh je dosegla tudi delavsko-kmečka stranka z zmernim socialističnim programom, ki je osvojila 22 mandatov. Razočaranje nad volitvami, ki so pokazale miroljubno razpoloženje japonskega naroda, je močno vplivalo na radikalne elemente med oficirskim zborom. Čutili so, da morajo dejanja slediti besedam, kajti sicer se bodo množice otresle vpliva nacionalističnih in fašističnih gesel. Umor politikov februarja t. l. ni ničesar spremenil na položaju. Že itak velik vpliv vojske se je še bolj utrdil. Novo ministrstvo, ki ga je sestavil po dolgih in mučnih pogajanjih Hirota, je moralo vojski obljubiti, da bo upoštevalo vse zahteve glede novih kreditov za oboroževanje. Razen nekaj neprijetnih koncesij militarizmu, je veliki kapital ohranil svoje pozicije. Bogate japonske rodbine so si oddahnile, ko je bil upor zaduščen. Vedele so, da bi morale po načrtu zarotnikov iztrebljenju politikov slediti iztrebljenje največjih denarnih mogotcev Japonske. Tudi če bi zarotniki uspeli, smo lahko prepričani, da bi bistvo sedanjega družabnega reda ostalo nedotaknjeno. Zato jamčijo že njihovi megleni nazori, ki kažejo popolno nepoznavanje gospodarskih in političnih osnov sodobne družbe. Zarota je bila za japonski kapital resen memento, ki ni ostal brez posledic. Premožne japonske rodbine so postale skrajno previdne. Še v večji meri, kakor poprej se skrivajo za raznimi anonimnimi družbami. Množe se velika darila za humanitarne svrhe. Velekapital je začel širokogrudno podpirati manjše podjetnike in obrtnike. To so poslednje vesti, ki prihajajo iz Japonske. Gotovo je, da se nahaja japonski ka-

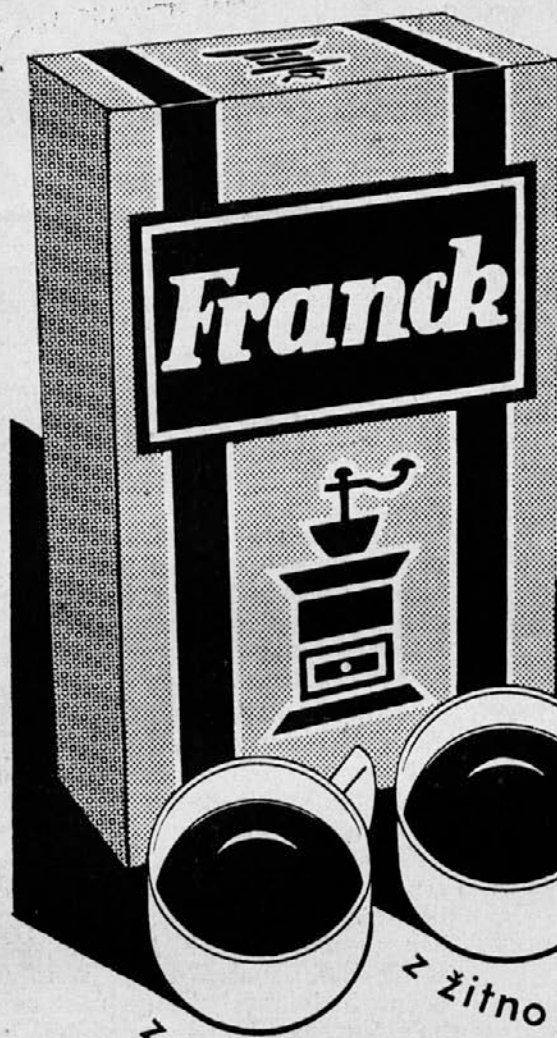
Letala nad Rdečim trgom v Moskvi

pitalizem v težki krizi. Kakor nikjer na svetu so na Japonskem dani objektivni pogoji za prehod v socializem vsled velike koncentracije kapitala in izrednega osiromašenja množic. Vendar duševni ustroj delovnih množic je trenutno še tak, da nudi le malo izgledov, da se bo prehod v socializem res kmalu izvršil. Pospeši ga seveda lahko neuspela vojna, ki nikakor ni izključena, kajti agresivni japonski imperializem bo prej ali slej zadel na koalicijo vesil, kateri ne bo kos. Zavedati pa se moramo, da vojna na daljnem vzhodu pomeni uvod v novo svetovno vojno! Zato upajmo, da bo razvoj na Japonskem krenil drugo pot in da bo prihranjena človeštvu nova morija. Od prebujenja japonskih narodnih množic je v nemali meri odvisna usoda svetovnega miru in naša vroča želja mora biti, da do tega prebujenja prav kmalu pride! Ivan Kličar

Kaj vedo ljudje o, znanih, stvareh in osebah?

Na Češkem so vprašali razne ljudi, kaj vedo o raznih stvareh, ki veljajo za splošno znane. Prva tabela pomeni poklice ljudi, ki so odgovorili na stavljena vprašanja. Odgovori so takile:

Poklic	Koga smatrate za največjega nemškega pesnika?	Katera dela je ustvaril Beethoven?	Kaj so sankcije?	Kdo je bil zadnji nemški cesar?	Kaj je pengó?	Kdaj je bila velika francoska revolucija?
Krojač	Rudolf Herzog	komične opere	okorakanje vojske	Hindenburg	ples	1918.
Islelna učenka	Richard Wagner	arije	grožnje med državami	Franc Jožef	pesem z glasbo	1048.
Seklar	Watsik	simfonijo	denarna kazna za vlade	Ludwig	židovski praznik	1871.
Brtaec	Grillenparzer	pesmi	konference	Hindenburg	italijanski denar	?
Učiteljica	Goethe in Hauptmann	simfonije, sonate, eno opero	svete pogodbe	Viljem II.	madžarski denar	1789.
Sobarica	Bartsch	koncerte za flaute	mirovna pogodba	Friedrich Veliki	Azija	1914.
Bančni uradnik	Th. Körner	pasjon sv. Matevža	zapora	Barbarossa	madžarska valuta	1753.
Trgovec	G. Freytag	žalobno glasbo	uvoza in izvoza	Viljem II.	inozemski denar	1848.
Stenotipistka	Ganghofer	korale	uvoz petroleja	Karl	madžarska pusta	1917.
Tekstilna delavka	Kellermann	„Meistersinger“	izvoz surovin	Friedrich	poljski plemić	1905.

Franck

**za vsako
kavo** !

z mešanico

z žitno kavo

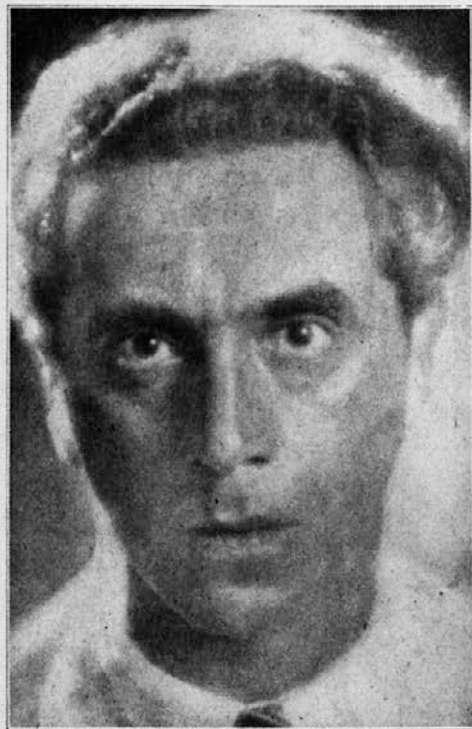

z zrnato

Pismo delavcu o proletarski umetnosti

Ernst Toller (Pisma iz ječe)

Ernst Toller

Imenovali so me buržuijskega sinčka, da, rodil sem se kot buržujev sin. Ko sem spoznal, da imamo družabni red, ki je zgrajen na socialni nepravilnosti, sem stopil na stran delavstva.

Danes se mnogo govori o proletarski umetnosti. Potrebna nam je, vendar se ne da fabricirati na podlagi programov.

Oblikovati večne človeške probleme, kakor jih doživlja proletarec, samo to more biti vsebina proletarske umetnosti. Ne more biti naloga proletarske umetnosti, da bi metala med množice kake resolucije,

je, to naj opravijo agitatorji. Proletarčeva usoda, življenje, stiska, boj in sanje množic, to bo dalo posebne poteze proletarski umetnosti.

Končno se pa tudi proletarski pesnik ne more zapreti pred tragiko človeškega življenja, ki se razodeva tako pri proletarcu kakor pri buržuju.

Politično se borim proti Ludendorffu z najostrejšimi sredstvi. Če bi pa na primer hotel kot pisatelj narisati njegovo osebnost, ne bi mogel »izpustiti« tragičnih in človeških Ludendorffovih potez.

Proletarska umetnost ima še drugo važno nalogo: varovati veliko duhovno dediščino meščanskega obdobja in skrbeti, da postane res last ljudstva.

V vsakem delu ne najdemo odgovorov na naša vprašanja. Ali naj jih zavržemo, ker ne vsebujejo nobene nauke, ki bi bil nam koristen? Kako malenkostno, kako napačno bi bilo to! Ali ne postanemo bolj človeški, boljši, ko vidimo nekaj lepega? Samo umetnosti tuji teoretiki zahtevajo, da mora vsak pesnik dati bravcu koristno navodilo, kakor stare matere, ki so imele navado, da so še v blazine za na zofe vtakale tolažljive pregovore.

Državnik mora misliti na človeka, samo na človeka.

Kdo pa naj pesniku prepove, da ne bi smel videti zvezd in oblakov, da ne bi slišal šušljanja pomladanskih vetrov in bučanja jesenskih viharjev, da ne bi razmišljal o življenju in smrti?

V delih revolucionarjev se opeva boj in borbeni človek. Ali ljubimo boj radi boja samega? Ne. Boj je sredstvo, kakor je politika sredstvo. Brez boja, brez politike smo mrtvo železo, po katerem bije kladivo. Mi pa moramo postati kladivo, ki oblikuje železo. Sanjamo pa o družbi, ki bo živela brez lakote in brez strahu, o plemeniti sreči.

*

Že nekaj let živim prav tesno s proletarci,*) kajti nikjer ne moreš tako tesno živeti z drugim kakor v ječi. Spoznavam proletarce, kakor bi jih na svobodi nikdar ne mogel tako. Zunaj vidiš samo površje človekovo, skoro nikdar ga ne vidiš golega. In prav zato, ker sem videl proletarca v nagoti, spoznavam nevarno samoprevaro pisateljev, ki mislijo, da opravljajo proletarsko izobraževalno delo, ako kličejo »O sveti proletarec, o božanski prolet, ti si otrok pravičnosti, ljubezni in čistosti« in se po bizantinsko hlinijo proletarcu.

Proletarca gibljejo nagoni še bolj kakor meščana. Na proletarca pa tu-

*) Toller je bil v ječi od l. 1919. do 1924.

di lahko močnejše vplivaš. Vplivati se pa da nanj le z umetnostjo, ki oblikuje njegovo življenje, njegovo resnično življenje. Proletarec mora videti sebe, v svoji duhovni surovosti, v svojem nasilnem poželenju, v svoji nemoči, v svoji slabosti, v svoji bojazljivosti, v svoji obupanosti, v svoji nezvestobi do samega sebe in stvari, v svojem pogumu, v svojem junaštvu, v svojih sanjah.

Proletarec mora slišati sebe govoriti in pregovarjati, tožiti in obtoževati, smejati se in zasmehovati se! To čustvo ga mora pretresti, ako ga hoče umetniško delo zgrabiti.

In proletarec se mora učiti praznovati svoje praznike. Če s svojim delom ne razvijemo njegovih duševnih in duhovnih sil, če ne ustvarimo tistih finih odnošajev, ki vežejo človeka na idejo, na neko delo, potem bomo imeli sicer strankarske skupine, nikdar pa ne bomo videli prave skupnosti. Ne varajmo se, posledice vojnega klanja: demoralizacija, korupcija, preziranje življenja v vseh oblikah so okužile tudi široke plasti proletarijata.

Del. konzumno društvo za Tržič in okolico

r. z. z. o. z. v Tržiču

se priporoča svojim članom odjemalcem za nadaljno naklonjenost. Cene najnižje. Nazalogi vedno sveže blago. Točna in solidna postrežba. Član postane lahko vsak. Delež Din 200.—

Spomini na Marxa

Kako sem se z njim seznanil

Ko so me 1850. leta izgnali iz »svobodne« Švice, sem čez Francijo došel v London. Pri poletnem praznovanju delavskega izobraževalnega društva v londonskem predmestju sem dobil Marxovo družino. »Oče Marx«, ki sem ga tokrat videl prvič v življenju, me je takoj podvrigel strogemu izpitu, mi ostro gledal v oči in natančno opazoval mojo glavo. Izpit sem srečno napravil, vzdržal sem pogled njegovih oči, ki so me motrile iz levje glave z levjo grivo; strogi izpit se je hitro spremenil v živ, vesel pogovor in kmalu smo bili vsi v razigranem veseličnem razpoloženju — Marx sam je bil najbolj razposajen. Pri tem sem se seznanil tudi z Marxovo ženo in otroki. Od tistega dne sem bil pri Marxu kot doma in ni bilo dneva, da jih ne bi obiskal. Njegova žena je vplivala na moj razvoj prav tako močno kakor on sam. — Moja mama je umrla, ko sem bil šele tri leta star, in imel sem trdo vzgojo. Občevanja z ženskami nisem bil vajen. Tu sem pa našel lepo, plemenito in duhovito ženo, ki se je napol materinsko, napol sestrsko zavzela za izganca, ki ga je preganjanje zaneslo na obalo Temze. Ona me je rešila, da nisem poginil v emigrantski bedi.

Moje zahajanje na Marxov dom mi je mnogo emigrantov zamerilo. Urednik radikalno-demokratskega časopisa Bauer mi je očital:

»Ti si vendar svoboden mož in lahko samostojno mnogo napraviš. Pa kaj si pri Marxu? Žoga, osel, ki se mu nalagajo tovari in ki vedno ostane osel. Kajti pri vas je tako: zgoraj kraljuje vsevedni, vsemodri dalaj-lama Marx. Potem dolgo, dol-

go nič ne pride na vrsto. Potem pride Engels. Nato spet dolgo, dolgo nič. Potem pride Wolf. In nato spet dolgo, dolgo nič. No, in potem pride morda »sentimentalni osel« Liebknecht.«

Odgovoril sem mu, da nimam nič proti temu, ako pridem šele za ljudmi, ki so za socializem več storili od mene, in da sem rajši v družbi ljudi, od katerih se lahko kaj naučim, kakor pa ljudi, na katere bi moral gledati od zgoraj dol.

In ostal sem, kjer sem bil, in se učil.

Marx in popularnost

Za popularnost (priljubljenost pri ljudeh) je imel Marx suvereno zaničevanje. Prost vsake ničemurnosti ni mogel Marx polagati nobene vrednosti odobravanju množice. Množica, masa, to je bil zanj kup ljudi, ki nič ne mislijo, ki slepo prevzemajo in posnemajo vsakokrat vladajoče mišljenje in navade.

Vedno se je držal ponosnega Dantejevega verza:

Segui il tuo corso e lascia dir le genti! — Hodi svojo pot in pusti ljudi, naj govoré, kar hočejo!

Kolikokrat je citiral ta verz, ki zaključuje tudi uvod njegovega »Kapitala«! Brez občutka za vse udarce ne more biti nihče in kolikokrat je moral Marx v zasledovanju svojega cilja, napadan z vseh strani, zaskrbljen v boju za vsakdanji kruh, nerazumljen od delavskega razreda, za katerega je v tihih nočeh koval duhovno orožje, kolikokrat je moral Marx, ki so ga delavci marsikdaj grdo zavrnil, dočim so sledili praznim frazerjem, izdajalcem ali celo odkritim sovražnikom — kolikokrat si je moral Marx sam v svoji samoti ponavljati te besede velikega floren-

tinskega pesnika in črpati iz njih nove moči!

In prav radi te železne doslednosti je bogato obrodilo njegovo seme.

Kakor mu je bila zoprna popularnost, je čutil naravnost sveto jezo do ljudi, ki so iskali popularnost. Govorniki, ki so gledali le na učinek svojih govorniških fraz in kretenj, so bili zanj ljudje, ki so zaslužili samo preziranje. »Frazer« je bil v njegovih ustih najhujša beseda obsodbe in kogar je spoznal za frazerja, s tem je obračunal za vse življenje. Logično misliti in misli jasno izražati — to nam je zabijčeval ob vsaki priložnosti in nas silil, da smo vsako stvar študirali, spoznali, preden smo o njej govorili. Učiti se! Učiti se! — to je bil pri njem kategorični imperativ.

Medtem ko so drugi emigranti kovali načrte za svetovni preobrat in ko so sami sebe vsak dan opajali z zdravico »Jutri bo izbruhnilo!« — smo mi »banda kontrarevolucionarjev«, »izmeček človeštva« itd. z Marxom študirali v britskem muzeju in pripravljali orožje za boje bodočnosti.

Marx — vzgojitelj

Marx je bil dober vzgojitelj, to je dokazal pri tečaju, ki ga je vodil v londonskem delavskem izobraževalnem društvu, o tem smo se lahko vsak dan prepričali mi, njegovi ožji učenci.

Marx je bil strog učitelj; ne samo, da nas je silil k učenju, temveč vedno se je tudi prepričal, če se učimo. Nekaj časa sem se ukvarjal z zgodovino angleških tradeunionov; vsak dan me je spraševal, kako daleč sem, in ni mi dal prej miru, da sem predaval o tem v širšem krogu. Prišel je na to predavanje. Pohvalil me ni, ker hvaliti sploh ni bila njegova navada in če je hvalil, je hvalil bolj iz sočutja. Za indirektno pohvalo sem smatral to, da se je spustil z menoj v debato radi neke trditve v mojem predavanju.

Marx kot učitelj je imel redko lastnost, da je bil strog, ne da bi človeku jemal pogum in veselje.

In še eno odlično vzgojiteljsko lastnost je imel Marx: vedno nas je navajal v samokritiko in ni dopuščal, da bi se človek zadovoljil z doseženim.

Marx in politika

Politika je bila za Marxa stalni študij. Zgodovina, politika je plod vseh sil, ki delujejo v človeštvu in naravi, plod človeškega mišljenja, človeških strasti, človeških potreb. Politika je teoretična: spoznanje teh milijonov in milijonov sil, ki predejo na kolovratu časa, in praktična, ker spoznanje zahteva dejanje. Politika je torej znanost in praksa; in politična znanost ali znanost o politiki je v neki meri esenca vseh znanosti, ker vsebuje vsa področja delovanja človeških in naravnih sil. Kljub temu rad misli vsak osel, da je velik politik ali celo državnik, kakor bi bil rad vsak osel dober urednik časopisa. Taki domišljavi osli mislijo, da se za politiko ni treba nič učiti, da so kar »rojeni« politiki.

Marx je bil kar divji, kadar je govoril o puhloglavcih, ki poznajo za razlago stvari samo nekaj šablonskih fraz in ki svoje zmedene želje in fantazije smatrajo za dejstva ter za gostilniško mizo, v praznem članku ali govoru vodijo usodo sveta. Sreča je, je dejal, da se svet drugače suče, ne meneč se za nje.

Marx v tem oziru ni bil samo kritik, ker se je sam pokazal izvrstnega politika in je njegova knjiga »18. Brumaire« prava mojstrovina političnega spisa.

Krinke, ljudje in fotografije

Marx je eden od redkih meni poznanih velikih, srednjih in malih ljudi, ki ni bil ničemuren. Za to je bil prevelik, premočan in preponosen.

On ni poznal poze. Nikdar se ni ponarejal.

Nikdar še ni bilo odkritosrčnejšega človeka od Marxa — on je bil prava vtelešana iskrenost. Ako si ga pogledal, si takoj vedel, pri čem da si. V našem civiliziranem svetu seveda ne smeš vselej govoriti resnice, toda neresnice zato ni treba govoriti. Vedno lahko rečem, kaj čutim in mislim, toda to še ne pomeni, da bi moral povedati tudi, česar ne mislim ali čutim. Eno je previdnost, drugo je hinavščina. In Marx se ni nikdar hlinil. Bil je za to enostavno nesposoben — prav kakor nepokvarjen otrok. In njegova žena ga je često imenovala »moj veliki otrok«. In bolje od nje ga ni nihče poznal — niti Engels ne. Ako je bil v družbi, v kateri je treba paziti na zunanost in kjer se človek ne počuti prostega, je bil »naš oče« res kot velik otrok in je v zadregi zardel kakor ma jhen otrok.

Ljudje s teatraličnim nastopom so mu bili nad vse zoperni. Nekdo je trdil, da so vsi ljudje igralci. To ni res. Toda kulturni ljude so brez dvoma po večini igralci in jaz sem od nekdanj delil ljudi v igralce in neigralce. Kadar utegnem, se zabavam s tem, da na cesti ali v vlaku opazujem ljudi, kdo se obnaša naravno, kakršen je, in kdo se ponareja in kako. Med delavci in kmeti najdem veliko naravnih obrazov, ne pa med študiranimi in bogatimi stanovi; od teh si skoro vsakdo nadeva krinko. Da vidiš, da so ljudje večinoma igralci, ti ni treba študirati fiziognomije, temveč enostavno glej fotografije! Solnce ne laže. In vendar, kako malo fotografij je podobnih človeku! Zakaj? Ker tisti ali tista, ki se da fotografirati, se hoče pokazati čim najlepšega, najboljšega, najpogumnejšega, najinteresantnejšega, polnega samih najboljših lastnosti, skratka, hoče igrati in si nadeti najidealnejšo krinko. In solnce upodobi ne človeka, temveč njegovo

krinko, njegovo pozo. Solnce ne vara, temveč ljudje, ki se dajo po njem fotografirati, varajo sami sebe in soljudi. In varajo tako dobro, da jih včasih po sliki niti ne spoznaš.

Zato ni brez pomena študij fotografij; čeprav more človek varati in čeprav more tudi slika varati, vendar se ne moreš varati, če imaš fotografijo in človeka pred seboj.

O Marxu ne poznam slabe fotografije. Vse ga kažejo takega, kakor je bil, ker se ni nikdar ponarejal.

Marx in otroci

Kakor vse močno in zdrave nature je tudi Marx imel otroke izredno rad. Bil je ne samo najnežnejši oče, ki je mogel biti dolge ure otrok med svojimi otroki — kot magnetična sila ga je privlačevalo tudi k tujim, posebno revnim otrokom, ki jih je srečaval. Kolikokrat se je odtrgal od naše družbe, ko smo hodili po bednih predmestjih, da je revnemu, razcapanemu otroku pobožal lase in mu stisnil v ročico kak groš. Proti beračem je postal nezaupen, ker je beračenje v Londonu postala prava obrt, toda če je stopila k Marxu beračica ali berač z otročičkom, je bil »naš oče« izgubljen; čeprav je mogel beraču z obraza brati, da je slepar; prosečim otrokovim očem se ni mogel upreti.

Za Marxa je bila otroška družba potreba, v njej se je oddahnil in poživil. Ko so njegovi otroci odrasli ali pomrli, so mu njegove otroke nadomestili vnuki.

Ganljivo in kar komično včasih je bilo, kako se je Marx, ki se v politični in gospodarski debati ni bal najkrepkejših, tudi ciničnih besed, kako se je isti Marx v družbi otrok in žensk izražal s tako nežnostjo, da bi ga lahko angleška guvernanta zavidala. Ako je zašel pogovor na kako kočljivo snov, je postal nervozen, se presedal na stolu in včasih pordečil, kakor more pordečiti le še šestletna nedolžna deklica.

Pravilna nega čevljev!

Ne zna vsakdo pravilno čistiti čevljev, kakor tudi ne ve vsak, da si s slabo kremo prezgodaj pokvari svoje čevlje. Predno čevlje namažemo s kremo, moramo z njih odstraniti vsako nesnago in če je le mogoče, nategniti jih na kopito. Šele sedaj namažemo čevljev s kremo, kar storimo s ščetko, ali pa z mehko krpo, nakar čevljev takoj čistimo z mehko krtačo. Potem šele postopamo prav tako z drugim čevljem. Nikoli pa ne smemo namazati hkrati obeh čevljev, ker je to slabo, temveč vedno le samo enega, ki ga moramo nato do konca očistiti. Terpentinsko olje, ki se namreč nahaja v vsaki dobri kremi za čevlje, zelo hitro izhlapi in iz kreme nastane čez nekaj časa trda snov, ki se pri krtačenju ne vtare v usnje, temveč odstrani. Ko se čevlji že lepo svetijo, jih z mehko krpo še enkrat prav tanko namažemo s kremo in nato poliramo s suho flanelasto krpo. Da pa ohranimo čevlje dolgo časa v dobrem stanju in da jih dobro negujemo, moramo uporabljati samo že 50 let priznano Šmol pasto. Milijoni ljudi čistijo z njo in jo hvalijo. Čevlji, ki jih trajno snažimo s Šmol pasto in katere vedno napnemo na kopito, obdržijo vedno svojo prvotno lepo obliko in svojo prožnost. S tem podaljšamo znatno njih trpežnost in prihranimo tudi mnogo denarja na leto.

Pravtako kot čevlje, čistimo lahko tudi vsako usnjeno pohištvo, usnjene kovčege, aktovke galose itd. s Šmol pasto, celo igralne karte se dado z belo Šmol pasto krasno očistiti.

Kako je Tomaž Bat'a postal mogočen?

Švicar Rudolf Philipp je izdal le-tos obširno knjigo o Bat'i pod naslo-vom »Stiefel der Diktatur«. Philipp pozna Bat'o, saj je na čelu boja pro-ti njemu in je imel nešteto sodnih procesov z njim. V svoji knjigi po-pisuje vso njegovo karijero od mla-dega revnega čevljarjevega sina do gospodarskega diktatorja. Tomaž Bat'a je že v deških letih pokazal, da vse njegovo početje in življenje obvlada samo pohlep po denarju. Vendar bi se pri vsej svoji denarni pohlepnosti ne povzpел gospodarsko tako visoko, če ne bi bilo svetovne vojne. Tako kot mnogo bogatašev, je tudi Tomaž Bat'a postal bogataš s svetovno vojno. Philipp primerja karijero denarnega Tomaža Bat'e z idealnim Tomažem Masarykom in pravi:

»Tedaj ko so Nemci na Češkem kričali hura in ko so Čehi obupavali, tedaj, ko so Tomažu Masaryku gro-zile vislice, je postal Tomaž Bat'a črno-žolti vojni liferant.«

Iz Bat'ine karijere do patentira-nega avstrijskega vojnega liferanta pripoveduje Philipp tudi to-le zna-čilnost:

»Tomaž Bat'a je bil več let zaro-čen s pridnim, zalim dekletom iz Zlina. Ko je postal vojni liferant, mu je ta zaročenka postala ovira, in na nekem izletu »Sokola« ji je sporočil, da se ne more oženiti iz zdravstve-nih razlogov. Brez sentimentalnosti ji je ponudil velik denarni znesek, da bi mirno vzela na znanje njegov preklic zakonske oblube, da ne bi trpel njegov družabni ugled. Dekle je jezna primazala krepko zaušnico novo pečenemu vojnemu liferantu, ker ni verjela, da bi on radi zdravja prelomil dano besedo. Bat'a ji je pla-čal dvojni znesek za zmanjšano za-

konsko sposobnost in se brez ozira na zdravje v kratkem času oženil s hčerko cesarskega dvornega svet-nika Menčika, s čimer je postal bliž-nji sorodnik najvišjih političnih funk-cionarjev vladajočega režima.

In postal je predsednik dunajske usnjarske centrale. Potom žene se je Tomaž usidral v vladajoči plasti donavske monarhije, postal je gos-pod.

Bivša njegova zaročenka se je omožila z usnjarskim industrialcem Štěpankom. Ta Štěpanek je bil c. kr. intendaturi na Dunaju ovaden kot »p. v.«, to je politično sumljiv. V ovadbi je bilo rečeno, da je Tomaž Masaryk 1907. l., ko se je boril za svoj poslanski mandat, prenočeval in jedel pri Bat'inem konkurentu Štěpanku.

In Štěpanek je izgubil vse doba-ve za vojaštvo, s tem pa tudi vsako možnost za obratovanje svoje to-varne v tistem času. Poleg tega so mu zaplenili še usnje v vrednosti 1.450.000 kron in usnjarska centrala, ki ji je predsedoval Bat'a, mu ni do-volila nobene nabave usnja več. Na-to je neka banka prevzela upravo njegove tovarne in Tomaž Bat'a je kmalu postal gospodar tudi nad nje-govim podjetjem.

Tako se je Tomaž Bat'a pod Av-stro-Ogrsko povzpел do visokega gospoda.

Ko pa je propadla avstro-ogrsko monarhija in nastala čehoslovaška republika, se je seveda Tomaž Bat'a takoj izdajal za prvega češkega pa-triota. Saj vemo, kako so se pri nas preobračali gospodje v tistem času. In Tomaž si je brez težav pridobil novo naklonjenost, da je mogel raz-širiti velike tovarne, uničiti deset-tisoče čevljarjev in vzeti vsako svo-

bodo organiziranja pri njem zaposlenih delavcev. Medtem ko je igral na Češkem velikega češkega patriota, je prodril tudi v Nemčijo, postavil tudi tam tovarne in delal za nje tako-le reklamo:

»Nemška čevljarska d. d. Bat'a je pravkar začela delati v Ottmuthu, okraj Oppeln v Gornji Šleziji. V tej tovarni delajo pri nemških strojih samo nemški delavci in delavke.

Tovarniško štirinadstropno poslopje so postavile nemške stavbne firme z nemškimi rokodelci iz nemškega materiala.

Nemška d. d. Bat'a proizvaja v svoji tovarni z nemškimi delavci nemške Bat'a čevlje.«

Bat'a je v svojih nemških tovarnah prvi odpravil vsako delavsko organizacijo in ukazal delavcem, da so prvi razobesili hitlerjevsko zastavo in korporativno zapeli hitlerjevsko himno!

Proti Bat'inemu sistemu so se večkrat poskušali upreti zdaj njegovi delavci, drugič čevljarji sploh. Bat'a je zlomil vse.

Zakaj?

Philipp odgovarja:

»Kadarkoli se povzpne kak gospodarski Mussolini, leži krivda v prvi vrsti na delavcih njegovega obrata, v drugi vrsti pa na nameščencih, delavcih, malih obrtnikih in intelektualcih vse države.

Ko so štrajkali Bat'ini popravjalci čevljev v Pragi, so stali drugi usnjarski delavci in mojstri na strani.

Ko so protestirali in demonstrirali čevljarski mojstri, so ostali delavci čevljarskih tovarn in industrijskih popravjalnic ter usnjarski trgovci nevtralni.

Vselej so mislili eni, da bodo profitirali na račun drugih. Vsak trgovec je mislil, da bo prišel kdaj v poslovne zveze z Bat'o. Sreča vseh diktatorjev je ravno v pomanjkanju dalekovidnosti in solidarnosti ljudi. Zato diktatorji v politiki in gospo-

E. Penzoldt. Konkurenca

darstvu lahko spravijo ob moč in premagajo eno skupino za drugo. Proti složnosti ne bi mogli diktatorji nič opraviti.

Ko je bil čas za složnost, je ni bilo.

Danes pa delavci in samostojni čevljarski mojstri pretakajo solze v ganljivi složnosti s fabrikanti in trgovci usnja, ki so svoj čas štrajku Bat'inih popravjalcev čevljev posvečali manj pažnje kakor nogometni tekmi med Slavijo in Sparto.«

Tone Maček:

Čevljarji

*Mi veseli smo čevljarji,
na trinožnikih sedimo,
izpod rok nam čevljev pari
se vrsté, za leto, zimo.*

*Klinci, žebliji za podplate,
smola, dreta za zaplate,
škornje, čizme za možé,
šolnicke pa za žene.*

*Kladivo poje klip, klap, klop,
dreta vleče sip, sap, sop,
smolaste so nam roké,
a žuljave so in trdé.*

Ko je rokodelstvo še bilo zlato dno...

(Navade mojstrov in pomočnikov v starih časih)

»Vandranje«

Časi romantike izumirajo. Meje so zaprte. Povsod brezposelnost. Vsakdo je vesel, če kjerkoli dobi službo. Ostal je še ponos obrtniškega stanu, toda pomočniki in večina mojstrov ne razume več pregovora, da je rokodelstvo zlato dno, iz katerega vsaj kaplja, če že ne teče. Le starejši mojstri in pomočniki so bili toliko srečni, da so prepotovali razne dežele, da so videli nekaj sveta, preden so se posvetili svojemu poklicu v domačem kraju.

Včasih je pa bilo »vandranje« dolžnost. Da ni bilo preveč mojstrov in da so bili mojstri res mojstri v pravem pomenu besede, da so pomočniki zadovoljili svojo željo, da se spopolnijo v svoji stroki in da vidijo nekaj sveta, so najprej potovali v tuje kraje. V 15. stoletju je postalo obvezno, da je moral iti vsak izučeni pomočnik za nekaj let po svetu. Nihče ni mogel prej postati mojster.

Kasneje se je ta obveznost spremenila v prostovoljnost, vendar je ostalo ukoreninjeno prepričanje, da tisti, ki ni romal po svetu okrog raznih mojstrov, ni pravi rokodelcec. Najdalj časa se je ohranilo to nazoranje pri zidarjih in tesarjih. Ko je n. pr. v Gdanskem 1810. l. hotel postati stavbni mojster nekdo, ki ni delal »v treh inozemskih vele mestih«, so se temu vsi pomočniki uprli. Nikakor niso dovolili, da bi tak človek postal mojster. Zato je nastala prava diplomatska korespondenca med magistratom v Gdanskem, ki je držal s pomočniki, in med berlinsko vlado, ki je dokazovala, da ni nikjer zakona, da bi moral nekdo delati v treh tujih vele mestih. Berlinska vlada je zagro-

zila pomočnikom z ostrimi kaznimi, vendar ni mogla uveljaviti svoje volje.

Redni večeri pomočnikov

Pomočniki v vsakem kraju so imeli obvezno na vsake štiri tedne svoje skupne večere, da na njih »gojé rokodelske navade«. Za stroške teh večerov je moral vsakdo plačati 2 krajcarja, od tega je šel po 1 krajcar v mojstrsko blagajno. Kdor ni prišel na sestanek ali ga je zamudil, je moral plačati 6 krajcarjev kazni, ki se je ob ponovnem prestopku še podvojila. Od teh kazni je šla spet polovica v mojstrsko blagajno. Polovico so pa pomočniki zapili ob določenih dnevih.

Zastave in sveče

Vsak rokodelski stan je gledal na to, da je imel čim lepšo svojo zastavo, s katero se je postavil ob raznih javnih svečanostih.

Dočim je danes prva skrb za vsakdanji kruh in obstoj, so imeli v starih časih druge skrbi. Tako so pekovski pomočniki v mestecu Kolmar štrajkali celih 10 let od 1495. do 1505. Pa zakaj? Dotlej so imeli pekovski pomočniki to predpravico, da so pri procesiji korakali tik za nebom, ker so imeli najlepše sveče. Toda drugi rokodelci so jim začeli zavidati in so si naročili še lepše sveče. Potem so si peki za 120 goldinarjev naročili izredno dragoceno svečo. Ko pa jim kljub temu ni bilo vrnjeno njihovo častno mesto v procesiji, so iz protesta zapustili mesto in čez 10 let so si spet izvojevali svojo predpravico.

Posebne nagrade

Kakor se iz tega vidi, pomočnikom tedaj ni bilo treba skrbeti za jedačo in pijačo. Rokodelski ponos je tedaj veleva mojmstrom, ki so veljali za očete vse družine, vštevši pomočnike in vajence, da jih je dobro hranil in dostojno plačal. Tozadevno so bile z vsakim pomočnikom in vajencem podpisane točne pogodbe. Za vsako posebno delo izven delavnice se je dala posebna nagrada.

Tako se iz starih spisov vidi določba za pekóvske hlapce v Nemčiji. Kadar jih je mojster n. pr. poslal v mlin, da meljejo žito, jim je dal štiri funte mesa, osem kvartov piva in za štiri fenige kruha. Stari spisi utemeljuje to radodarnost s tem, da zadovoljnim hlapcem ne bo prišlo na misel, da bi nekaj zmlatega žita prodali, da bi si za izkupiček kupili piva in kruha. Tedaj se je torej še postopalo po pametnem svetopisemskem ireku: Volu, ki mlati, ne smeš zavezati gobca!

Slovo od mojstra

Ako je kak pomočnik nepravilno zapustil mojstra, se ga je kaznovalo s tem, da »se mu je odrekel pozdrav in punkelj« in da se »mu ni izkazalo nobeno slovo«.

Kdor se je pa v redu »poslovil« od mojstra, so ga lepo spremili na pot. Spremili so ga izven mesta vsi pomočniki in mojster. Tako slovo je seveda trajalo ves dan, ker so ga pridno zalivali.

Slovesnosti pri izpitih

Poleg praznovanj »plavega« ali dcbrega ponedeljka, poleg raznih obredov pri skupnih večerih so se posebno slovesno praznovali pomočniški in mojstrski izpiti.

Neki nemški mojstrski kandidat iz leta 1684. si je verno izpisal stroške, koliko ga je stal izpit, in iz česar lahko vidimo, da je bilo mojstrstvo zvezano ne samo s strokovno

izvežbanostjo, temveč tudi s precejšnjimi stroški. Njegov troškovnik, ki se je ohranil v mestnem arhivu, se glasi:

Seznam, kaj sem porabil za svoj izpit in mojsterstvo

Na magistratu pri izpitu je šlo:

	Tolar	Mg*	Pf.**
Sekt (šampanjec)	1	—	—
štiri sklede slaščic z mandeljni, rozinami itd.	2	—	—
županu	2	—	—
fiziku g. dr. Giessleru	2	—	—
županovim strežnikom za obešenje medeninaste table	—	12	—
	10	—	—

Po obredu se je použilo v hiši

	Tolar	Mg	Pf
1. vinska juha, kvart vina zraven sladkor in cimet	—	2	—
2. Skleda kokoši zraven funt riža	—	12	—
3. 12 funtov kisle goveje pečenke	—	2	—
15 funtov špik. telečje pečenke	—	18	—
slanine 1 funt	—	22	4
funt češplj	—	3	4
4. 6 funtov rib	—	3	4
5. 6 funtov govedine brez masla in sira	—	30	—
	—	9	—

Pri izpitu se je použilo

alkantskega vina	—	24	—
renskega vina	—	18	—
zraven prepečenec	—	7	—

Opoldne se je použilo

	Tolar	Mg	Pf
1. vinska juha	—	9	—
11 funtov špik. tel. peč. sladkor in cimet zraven	—	16	4
1 funt slanine zraven kaperce	—	2	—
češplje	—	3	—
2. pečena gos	—	2	—
3. skleda kokoši	—	9	—
4. 7 funtov ščuk itd. itd.	—	12	—
	—	28	—

Tako natančen račun si je ta novi mojster napravil za pojedino, ki je trajala dva dni in eno noč. K svojim stroškom, ki znašajo v celoti 56 tolarjev, 6 Mg in 4 pf., pripominja: »Oba dneva se je pilo samo najbolj-

* Marijin groš, ted. denar ** fenigi

še rensko in francosko vino in halberstadtsko pivo, toliko, kolikor je kdo hotel.« Jasno je, da si toliko denarja kot pomočnik ni mogel prihraniti, temveč da je moral nekaj denarja dobiti od svojcev.

Obrtniški ponos

Vsak rokodelski stan je bil nase ponosen. Rablji, konjederci in grobarji so pa veljali za najbolj nečastna rokodelstva. Teh se je moral izogibati vsakdo, če ne, je bil izločen

iz svojega ceha in je izgubil vse časti.

Pa tudi sicer je moral vsak rokodellec paziti na svojo čast. Tako so n. pr. osumili nekega peka, da je sam s svojo roko snažil svoje stranišče. Radi tega nečastnega dejanja je prišel pred posebno sodišče, ki ga je sicer oprostilo, toda le radi tega, ker tožniki niso mogli dokazati, da bi res izvršil »to dejanje, ki je nevredno rokodelca«.

Tako je bilo v starih časih, a danes ... Š.

E. Penzoldt, Šei

NEKAJ O POSTOPANJU Z RANAMI IN TURI!

Zdravljenje ran je eno med najstarejšimi sestavnimi deli zdravniške učenosti. Predno so čarovniki in duhovniki že izumrlih narodov poskušali zdraviti bolezni s čaranjem in zakletvijo, je cvetela kirurgija in s to v zvezi tudi ranarstvo. V starih časih so nekateri ljudje hodili v prirodo, ter so iz rastlin napravljali zdravila, katera so pri ranarstvu čudežno delovala, a izognili so se škodljivemu delovanju, katero kemijski izdelki povzročajo, ako jih laiki rabijo. V prvi vrsti teh zdravil za rane je »Centifolia mast za rane«, katero že dolgo

vrsto let izdeluje lekarna Thierry. To mazilo zaustavlja otekanje in razkužuje rane. Ono oblažuje bolečine ter očistuje in hladi rane. To izkušeno in glasovito sredstvo ne bi smelo v nobeni hiši manjkati, posebno, ker se to mazilo nikdar ne pokvari in postaja vedno boljše. 4 lončki Thierry-jeve Centifolijske masti stanejo skupaj s pakovanjem in poštnino 48 dinarjev.

Naročajte to mast naravnost od:
Lekarne pri »Angelu Varuhu« Adolfa pl. Thierry-ja, nasled. Pregrada št. 182 (via Zagreb) Savska Banovina, Jugoslavija.

**PRODUKTIVNA ZADRUGA
LJUBLJANSKIH MIZARJEV**

prevzame vsakršna stavbena in pohištvena mizarska dela
ter jih izvršuje točno, solidno in po jako zmernih cenah

TOVARNA NA VIČU PRI LJUBLJANI

Telefon šte. 24-10 — Čekovni račun šte. 13.997

KAJ PRINAŠA AROMATIČNA MEŠANICA KAVE

„Slast melange“?

SREČO, ZDRAVJE IN VESELJE

KAKO? ZAKAJ?

SREČO, ker „Slast melange“ vsebuje nekaj, kar
napravi vsako gospodinjstvo srečno in zadovoljno že
pri otvoritvi zavojčka

ZDRAVJE, ker uživanje kave „Slast melange“ ne
škoduje ne živcem, ne srcu, in

VESELJE, ker je kava „Slast melange“ spojena
z mešanico najfinejše prave kave, lebrije in dvo-
vrstne sladne žitne kave in je zato višek užitka.

Poskusite tudi Vi doseči te tri najvišje blagore člo-
veštva z aromatično mešanico kave „Slast melange“

Commerce d. d. Ljubljana

Keksi, vafeljni, biskviti

najboljši pri

**B. PAUER, d. z o. z.,
LJUBLJANA IN ŠIŠKA**
tovarna keksov in vafeljnov

Radio-valovi vadijo letala

Brez radio-valov bi letalstvo tudi v sto letih ne moglo tako napredovati. Za letanje na velike daljave niso dovolj krila, motorji in piloti. Če letala nimajo trajne zveze z letališči, bi bile dolge vožnje nemogoče.

V začetku tega stoletja se je zdelo, da bo radio služil le na morju za večjo varnost življenja ljudi, ki potujejo z ladjami. Tako imajo parniki svoje radio-postaje, se lahko vsak čas zvežejo z drugimi parniki ali s suho zemljo, lahko v sili kličejo na pomoč, se sporazumevajo na stotine kilometrov in lahko omogočijo potnikom razgovore s svetovnimi vele mestii. Kaj več se že skoro ne more zahtevati.

Pri letalstvu se je radio težje uporabil v razne koristne namene. Tu so zahtevali poskusi mnogo truda in vztrajnosti. Strokovnjaki so trdili, da je izključeno, da bi letala mogla oddajati radio-poročila, ker jim manjka vsega zemeljskega. Parniki sicer tudi ne vozijo po suhi zemlji, vendar je pri njih radio-zveza mnogo lažja, ker nadomešča zemljo voda, ki je dobra prevajalka. Zrak pa ni. Prvi poskusi so potrdili to bojazen. Dejansko je delokrog majhne radio-postaje silno majhen, kakor hitro je brez zveze z zemljo.

Poleg te težkoče se je pojavila še nova, hujša. Motorji namreč tudi povzročajo radio-valove, ki izhajajo iz užigalnih sveč, in vsak val napravi pravo morje valov okrog letala. Vsi ti nešteti valovi izginejo šele, če se motorji ustavijo. Ti motilni valovi morajo učinkovati na sprejemno napravo letala in povzročati v njej nezaslišano prasketanje. Pod takimi

okolščinami je vsako sprejemanje nemogoče.

Vztrajnost tehnikov je premagala tudi te ovire. Pomanjkanje zemeljske podlage so nadomestili s tem, da so letalo obdali z enotno kovino, motenje po radio-valovih motorjev so pa odstranili z znatnim podaljšanjem njihove dolžine.

Kakor hitro se je izkazalo, da letala lahko sprejemajo, so tehniki stremeli za tem, da bodo letala tudi oddajala poročila. Prvi uspehi niso bili baš navduševalni. Vsako besedo je bilo treba najmanj trikrat ponavljati, da se je razumela. To je bilo premučno za pilotove živce. Izmenjavanje brzovjavnih znakov se je izkazalo mnogo ugodnejše. Prva letala so se torej zadovoljevala z oddajanjem brzovjavnk. Toda pilot ne sme izgubljati časa z razbiranjem brzovjavnih vesti. Letalo ni ladja. Na morju naglica ni nujna, niti v primeru najhujše nevarnosti, ker zahtevana pomoč ne more v hipu priti. Često je treba čakati na njo več ur, včasih tudi ves dan. Pod takimi okolščinami torej ne gre za nekaj sekund več ali manj. Z letalom je popolnoma drugače. Ladja plove z brzino 40 km na uro, letalo pa lahko doseže 300 km ali še več. In dočim ladja na morju lahko miruje, ne sme letalo obstati niti za trenutek, saj niti svoje brzine ne sme zmanjšati pod določeno mejo, ker le v letu lahko plove po zraku. Tako lahko ena sama sekunda pomeni smrt potnikov in konec letala. Zato so morali brzovjavne znake nadomestiti s človeškimi glasovi. In danes letalcu ni treba več niti v mikrofona govoriti. Aparat, pritrdjen na njegovo jabolko, prevaja njegov

glas v telefonski tok, ki takoj izžareva radio-valove. Veliki avijoni seveda vzamejo s seboj posebnega radio-oddajalca, ki vzdržuje trajno zvezo z zemljo, izmenjava poročila, sprejema brzovjavke in radio-telefonska sporočila. Razne postaje na zemlji pričakujejo prihod letala, vsaka postaja ga nekaj časa spremlja, da ga potem prepusti naslednji, ne da bi ga videla. Kakor pravljica se sliši ta resnica.

Dandanes moderno letalo ne čaka več na jasno nebo in svetlo solnce, da poleti v višave. Letala krožijo po zraku ponoči in v megli, nad gorami in morjem, nad puščavami in polji, v oblakih in nad njimi. Vsekakor ni to enostavna naloga. Letalec, ki prevozi vsak dan isto progo, se natančno orientira po vsem in lahko z vso točnostjo pristane na cilju. Toda tudi ta letalec se po krajih na zemlji ne more več orientirati, če se mora dvigniti nad morje oblakov. Pilot se mora tedaj ravnati po kompasu in astronomskih računih. Toda tudi kompas lahko odpove ali pokaže celó napačno smer posebno pri povečanju letalske hitrosti, pri ostrih krivuljah, pri strmem dviganju ali pri zibanju v viharju. Ako leti avijon skozi steno oblakov, mora ohraniti vodoravno lego, kar ni vedno tako lahko, ker sam čut za ravnotežje ne more prepričati, da se letalo nagne, se zasukne okoli svoje lastne osi in to brez znanja pilota, ki misli, da drži pravi kurz.

V takih okolščinah letalo lahko izgubi smer. Čim pilot opazi, da je izgubil pravo smer, se skuša na novo orientirati, kolikor se more. Toda medtem minevajo ure, bencin je že skoro porabljen, in končno mora pilot nekje zasilno pristati, pri čemer se lahko kam zaleti in razbije.

Če bi pa bila v zračnem prostoru dobro markirana ravna pot med dvema letališčima, bi ji lahko letala brez skrbi sledila in se jim ne bi bilo treba brigati za smer. Brzela bi

po zraku kakor vlaki po tirih. In te markirane poti po zraku so napravili radio-valovi! Danes letalu ni več treba zaiti v meglenem morju, ker ni videlo zameglenih svetlobnih signalov dvajset, trideset metrov

H. Rombach, Šahovske veličine

pred letališčem. Tudi se ne zgodi več, da bi v slepem letu avijon klical obupno na pomoč, ne da bi mu je mogel kdo nuditi, ker se ne da dognati, kje je nesrečno letalo. Tudi ponoči v najgostejši megli ima letalo radio-progo, po kateri lahko mirno doseže svoj cilj. To čudo se je posrečilo tehnikom šele zadnja leta.

Radio-postaja letališča izžareva snope radio-valov podobno, kakor izžareva morski svetilnik snope svetlobe. Ta snop valov je proga, ne signal. Ako bi se letalo slučajno oddaljilo od pravega vala, ga z lahkoto spet najde. Ta radio-val teče namreč med dvema širokima pasovoma. Vsak pas označuje poseben radio-znak, val, ki kaže smer, je pa združitev obeh signalov. Ako leti avijon desno stran od prave črte, začuje pilot radio znak A, če leti po drugi strani proge, začuje znak N, ko pa pride na pravo progo, sliši oba znaka spojena, ki data pet sekund trajajoč enakomeren glas. Tako je prav lahko obdržati pravo smer.

Po tej »markaciji« zračnega pro-

stora, ki jo imenujejo radio-proga, so uvedli še to da se proga ene postaje nadaljuje v progo druge postaje. In Američani so že prepredli svoj zračni prostor s temi radio-mostovi, ki vežejo po več letališč. To glasovno markacijo so izpopolnili še s tem, da pilot na posebnem inštrumentu vidi radio-progo. V črnem okvirju tega inštrumenta sta dve svetli progi, ki ju loči črna črta. Dokler sta obe progi enako veliki in dokler je črna črta natančno v sredini, ima letalo pravilno smer.

Radio-kažipot pa ima vsekakor enega sovražnika, ki lahko pilota zavede, čeprav trajno sledi radio-progi. Ta sovražnik je lomljenje radio-valov v ioniziranih plasteh v velikih višinah. Lahko bi se pripetilo, da bi radio-valovi po lomljenju v stratosferi prišli z druge smeri, ne z letališča. Ako bi letalo sledilo temu napačnemu valu, ne bi nikdar doseglo svojega cilja.

In pri prvih poskusih z radio-markacijo so piloti res imeli opraviti s fato morgano. Pilot, ki je jasno in razločno sprejemal radio-znake, je bil trdno prepričan, da plove proti pravemu letališču, dočim je kasneje ugotovil, da je sledil popolnoma napačni smeri in da se je vedno bolj oddaljeval od svojega cilja. Kakor vodja karavane v razgreti puščavi, je tudi pilot postal žrtev fate morgane. Pa tudi to motnjo so odpravili s tem, da so na letala namestili posebne sprejemne antene, ki morejo sprejemati le valove letališčnih postaj, ne pa nebesnih valov.

Toda na letalo preže nevarnosti ne samo v praznini, ne samo v zraku, temveč še bolj na zemlji. Start in dvig v zrak ni nevaren. Tem nevarnejše je pristajanje; saj se letalo lahko že razbije, če premočno zadene ob tla. Ali pa se radi oblakov in megle zaleti v skalo ali drevje. To so vzroki mnogih katastrof.

Če bi pilot podnevi in ponoči mogel dobro videti, bi seveda zanj zem-

lja, gorovje, poslopja, stolpi ne pomenili nobene nevarnosti več. Sama spretnost in previdnost ne pomaga mnogo, saj zahteva brzina avijona od pilota, da se v odlomku sekunde orientira. Torej je treba človeški čut spopolniti z inštrumenti, ki so ostrejši in okretnejši kakor oko, ki je naš najpopolnejši čutni organ.

In radio-višinomer je spet tisti, s katerim pilot v trenutku ugotovi višino, v kateri je letalo. Dokler je avijon v višini 1000 metrov, je ta inštrument koristen, toda ne neobhodno potreben. Nujno potreben postane šele, ako hoče pilot pristati v temi brez svetlobnih signalov, ali pa v megli, potem ko mora po brezuspešnem iskanju letališča zasilno pristati, ker mu že primanjkuje goriva. Tedaj višinomer ne kaže več višine v metrih. Pilot ne utegne več čakati, da razbere številke; na užiganju barvastih lučk mora spoznati, kako visoko je. Odlomki sekund odločajo tedaj o življenju in smrti.

Kakor hitro se letalo spusti na 80 metrov višine, zagori na črni deski višinomera ena različnih lučk. Zelena luč svari pred bližino zemlje. Ako je letalo nad kakim nevarnim pasom, nad kako naselbino ali gozdom, miglja zelena lučka kot divje zbegana in kaže hitre spremembe višine. Tedaj zagori rumena lučka, dočim zelena ugasne: znak, da leti avijon le še 30 m nad zemljo. V milijontem odlomku sekunde mu lučka pokaže natančno višino. Tedaj se posveti rdeča lučka: torej samo še 15 m višine!

Konstrukcija tako preciznega, bliskovito hitrega višinomera ni enostavna stvar. Če bi inštrument pokazal pilotu, ki leti le še nekaj metrov nad zemljo, njegovo višino šele v pol sekunde, bi moglo to že povzročiti katastrofo. Kajti v tej pol sekunde je avijon prevozil že 405 m! Torej se ta višina ne sme meriti s pomočjo radio-postaj na zemlji, ker v tem slučaju ne morejo pravočasno

pomagati, temveč višina v tem primeru se mora pokazati s pomožnimi sredstvi na samem krovu letala.

Za to iznajdbo se imamo zahvaliti evropskemu tehniku Alexandersonu, ki dela v Ameriki. Princip njegove mojstrske iznajdbe je enostaven. Letalo ima na krovu dve majčkeni radio-postaji: oddajno in sprejemno, ki sta pa obe v enem samem zelo majhnem in lahkem aparatu. Antena je razpeta pod gondolo. V globino vržen snop radio-valov se takoj odbije nazaj, kakor hitro zadene ob

tla ali kako drugo oviro. S kako brzino pove ta naprava pilotu vse potrebno, si moremo predstavljati le v fantaziji, kajti radio-valovi imajo brzino 300 milijonov metrov na sekundo! S pomočjo tega aparata lahko takoj pilot z nevidnimi tipalkami v trenutku otiplje vse okrog sebe in pod seboj.

Tako neprestano napreduje letalstvo z napredujočo radio-tehniko. In optimisti pravijo, da bomo doživeli čase, ko bodo avioni prevažali varno ljudi brez pilotov. Rav.

Telefon
22-82

L. Mikuš

Ljubljana, Mestni trg 15

Telegram: Mikuš Ljubljana / Ustanovljeno leta 1839

Sportne čevlje moramo prav posebno negovati, ker so izpostavljeni vsakovrstnemu štrpacu. Posebno pri dolgotrajni hoji, pri turah v planine, za lov in zimski sport morajo biti sportni čevlji često namazani z dobro mastjo za usnje. Tu se je **Schmollova gumitran mast za usnje** odlično obnesla in

jo že desetletja uporabljajo izkušeni sportniki tu- in inozemstva. **Schmoll-gumitran mast** napravi usnje prožno in nepremočljivo, pri tem pa konzervira usnje. Zahtevajte Schmoll gumitran mast za usnje v vseh trgovinah s sportnimi potrebščinami in z mešanim blagom.

ČAS JE NAJBOLJŠI IZKUSITELJ!

Mnoge novosti, katere se nenadoma pojavijo in postanejo znane po večjih reklamah, kmalu zopet prestanejo, ker imajo premalo podloge in ne vsebujejo to, kar so obljubljale. Ali kar je zares dobro in vredno, kar izpolnjuje svoje obljube, to postaja med ljudstvom vedno bolj in bolj priljubljeno. Tako izkustvo časa je izdržalo poznano domače zdravilo **THIERRY-BALZAM**. Število prijateljev Thierry-Balzama raste od leta do leta in mi najdemo znane steklenice Thierry-Balzama z zakonom zavarovano znamko »zelena nuna«
po celem svetu. Povsod zavzema Thierry-Balzam prvo mesto v hišni lekarni, ker on nudi v mnogih slučajih dobro in zanesljivo pomoč. Pri bolezni želodca in težki prebavi blaži Thierry-Balzam bolečine, daje tek, pospe-

šuje prebavo, a pri kašlju pospešuje izblu-
vanje. Istotako je to blago izvrstno sredstvo za zunanje mazanje, ker uteši bolečine. Tudi pri zastaranih boleznih je učinek Thierry-Balzama odličen. Moral bi ga zares vsak imeti v hiši, on se nikdar ne pokvari, šele čim starejši je, tem boljši je v delovanju. Stotere zahvale dokazujejo dobro učinkovanje Thierry-Balzama, a kar vsi hvalijo, to mora tudi Vam pomagati. 1 kanton s 6 steklenicami stane s pakovanjem in poštnino 60 dinarjev.

Naročajte ta Balzam naravnost od:
Lekarne pri »Angelu Varuhu«, Adolf-a pl. Thierry-ja, nasled. Pregrada št. 182 (via Zagreb), Savska Banovina, Jugoslavija.

Finska

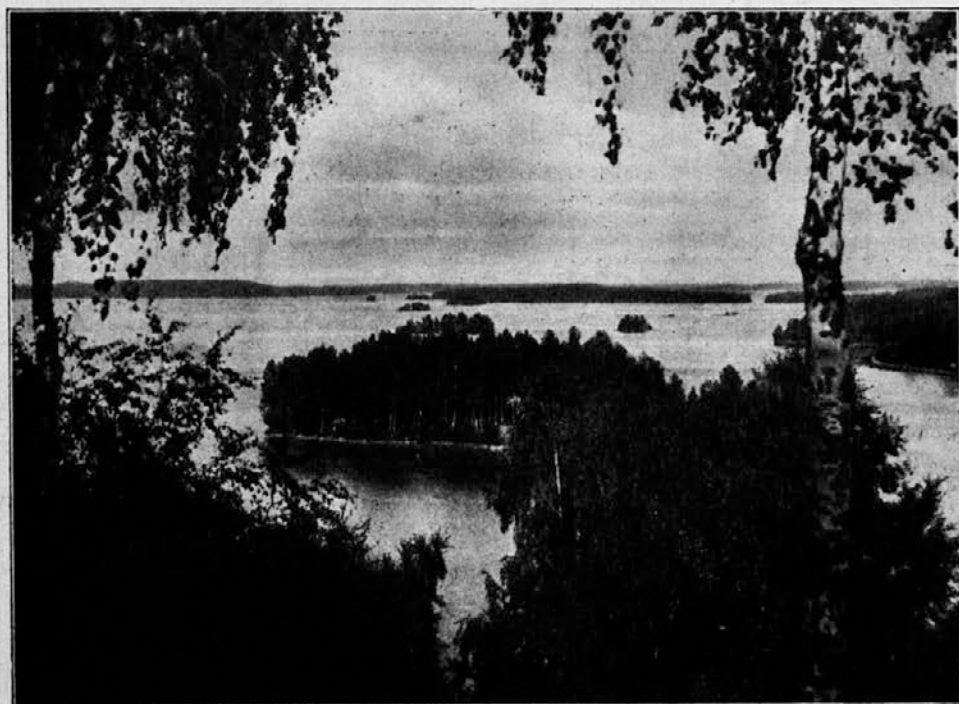
dežela sporta in združništva

Finska je sama po sebi revna, ker njena zemlja je skopa, podnebje mrzlo. Finska očara človeka po veličini svoje samote in trpke nedotaknjenosti. Zima trpi dolgo časa. Več kakor šest mesecev v letu preživé Finci v ledu in snegu. Šele v aprilu razbijejo vode ledeno skorjo. Večkrat so že proslavili prvi maj v snežnih viharjih. Toda tedaj se zgodi čudež: solnce hipoma prebudi vso naravo, breze se odenejo z nežnim svežim zelenjem, siva polja in suhi travniki se bohotijo v pisanih barvah. Pomladi, kakor jo mi poznamo, skoro ni, ker mrzla zima hitro preide v poletje z vročim solncem, z zapadnimi vetrovi opoldne in s hlad-

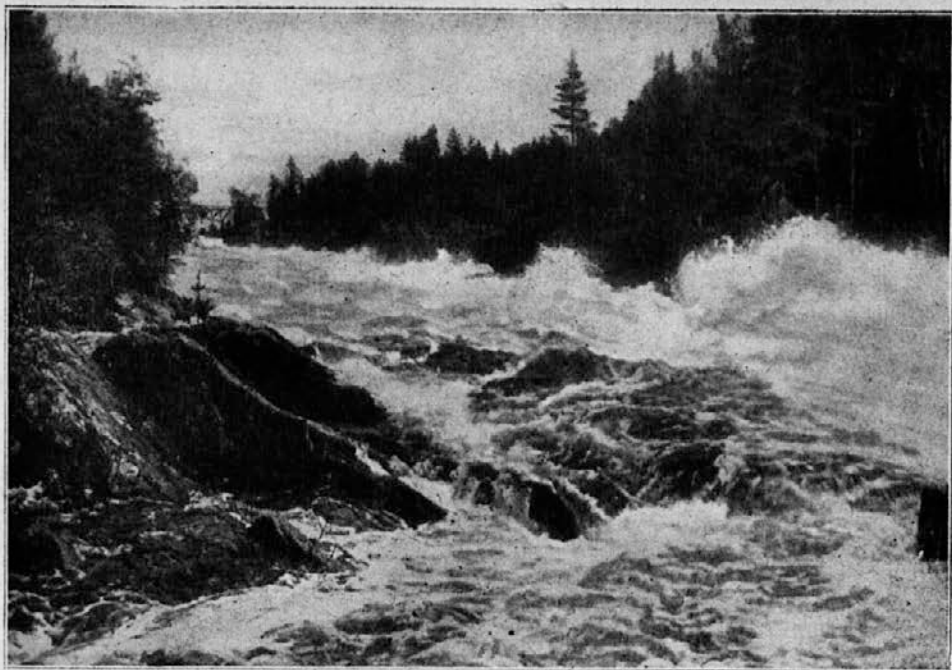
no, sanjavo tišino zvečer. V juniju sije solnce podnevi in ponoči. Tedaj uživa finska mladina bele noči.

Led je v desetisočletjih razoral deželo in se stajal v 30.000 večjih in manjših jezer, da je ostalo le malo prostora za pesek, ilovico in rodovitno zemljo, na kateri so v stinem boju s kruto naravo zrasli finski gozdovi. Čim bolj gré človek proti severu, tem bolj ga osvaja samota pokrajine.

Neusmiljena granitna tla, jezera in deroče vode, mraz in samota silijo Finca k herojskemu boju z naravo za svoj obstanek. Ta boj oblikuje značaj Fincev, ki so molčeči, trdi, resni in odločni ljudje.

Finska pokrajina

Imatra — reka na Finskem

Finski ribiči

Tovorni čoln na finski reki Ulla

Zato je Finska tudi dežela plemenitega športa. Zato finski tekmovalci uspešno tekmujejo in zmagujejo nad predstavniki mnogo večjih narodov.

Trd boj z naravo, stoletni boji za narodno samostojnost in severnjaška razumnost sta vzbudila v Fincih tudi zmisel in razumevanje za pravo združništvo, ki naj z medsebojnim sodelovanjem združnikov olajša gospodarske skrbi.

V severnih skandinavskih državah je itak združništvo najmočnejše razvito izmed vseh evropskih dežel. Združna misel je prodrla tako med delavce kakor kmete in obrtnike, tako da je skoro ves finski narod organiziran v zadrugah.

Veliki finski roman »Sedem bratov« (spisal Aleksis Kivis) nazorno razodeva zdravo ustvarjajočo moč združnega gibanja: Sedem bratov, ki jih ne more rediti očetova domačija, sklene, da jo zapusté, in gredo

ustanovit nov skupen dom. Skupno odidejo v neobljuden kraj, s sedemkratno moško močjo vihté sekire in orjejo in drugo poletje že zavalové žitna polja iz divjine in pustinje. Različni so si po značaju in temperamentu, toda drug z drugim delé srečo in nesrečo, tovariško in neustrašeno delajo za skupno blaginjo. — Tako se je finsko združništvo rodilo iz različnih potreb, nastale so razne oblike zadrug, toda vse skupaj je vedno vodil isti cilj. Danes zavzemajo zadruge na Finskem odločujoče mesto v gospodarskem in kulturnem življenju države in Fince vidi v zadrugi eno važno pot k zboljšanju gospodarskega stanja. Skoro vsak odrasli Finec je član kake zadruge.

Združništvo daje lice in izraz v vsej deželi. Tako je prišel Šved Ohde na deževen aprilski dan v kmečko vas Lapna: sredi vasi stoji gradu podobni občinski dom, Poleg občin-

skih prostorov je v njem gostilna in kavarna in tako je občinski dom središče vsega družabnega življenja. Vas šteje 14.000 prebivalcev. V vasi so tri konzumne prodajalne, sedem združenih mlekarn, šest kreditnih blagajn, zadruga za plemenske bibe, zadruga za pridelovanje in prodajo svinjske masti, zadruga za stroje in še razne združne in kulturne organizacije. Najmočnejša zadruga v Lapni je konzumno društvo »Lapnan Osuuskauppa« s 1400 člani in s prometom 11 milijonov finskih mark. V

središču vasi ima veliko, moderno poslopje z vzornim skladiščem.

V vasi Tampere je prisostvoval združnemu zborovanju. Štiri ure so s čudovito stvarnostjo obravnavali upravne in poslovne zadeve. V diskusijo so posegli zastopniki vseh političnih struj socialisti in konservativci. Čeprav se volijo odborniki po političnih listah, se v debati razpravlja samo stvarno o potrebah članov in zadruga. Brez gest, brez kričanja, samo dejstva, številke, stvarni argumenti.

Bernard Shaw o morali

Sloviti angleški dramatik, ki je po rodu Irec, pravi v svoji komediji »Zdravnik na razpotju«:

»Jaz ne verjamem v moralo. Morala obstoji namreč v tem, da človek sumi druge, da niso pravilno poročeni.«

Srečo moraš imeti

»Jamar je imel vedno srečo!«

»Kako to?«

»No, ko je jedel ostrige, je požrl biser. Nato se je dal operirati, in pomisli, izkazalo se je, da je bil tisti morski biser tako dragocen, da so lahko plačali z njim stroške za operacijo in pogreb.«

MESARIJA DELIKATESA

OCVIRK RUDOLF

LJUBLJANA-ŠIŠKA

Kolodvorska 35 / Medvedova 22

nudi

vedno prvovrstno
**volovsko, telečje in
svinjsko meso,**

čisto domačo svinjsko mast

in vse mesne izdelke

po najnižjih cenah

in se pri-

poroča za

obisk

Tvornica za dušik

d. d. Ruše

izdeluje in prodaja zelo učinkovita umetna gnojila:

- 1) 16 % apneni dušik,
- 2) 16 % apneno sečnino,
- 3) 40 % sečnino,
- 4) Nitrofoskal
24 % dušika, 8 % fosforne kisline,
8 % kalija in 33 % apna,
- 5) Nitrofoskal
4 % dušika, 6 % fosforne kisline,
8 % kalija in 35 % apna,
- 6) Nitrofor
4 % dušika in 12 % fosforne kisline.

Vsakdo kdor želi dobre in obilne

pridelke, naj gnoji s temi gnojili!

Kako je bergmandelc

Tone Maček

pomagal rudarjem

(Odlomek iz romana »Slučaj Kumberger«)

»Ali veste tudi to, da je bil bergmandelc prvi socialist?« je vprašal Janez in se dvignil s svojega ležišča mrmraje: »Salamenski okrajki, kako so trdi.«

»Socialist?! Bergmandelc pa socialist? Kaj pa kvasiš?« je vzkliknil Čepin in pokazal s kazalcem na svoje čelo, češ v tvoji glavi nekaj ne more biti v redu.

»Socialist, da! Sicer je to tudi pravljica, a vsaj toliko vredna, kakor so vaše. Slišal sem jo lansko leto od starega Sitarja, ki jo je pripovedoval na prvomajski veselici gori v Bobnu.«

»Ja Sitar, seveda, Sitar! Ker je sam tak socialist, ni nič čudnega, če hoče še Bergmandelca napraviti socialista. On vidi vse samo skozi rdeča očala. Menda bi najrajši še Kristusa prišteval k socialistom,« se je užaljen hudoval Kurent.

»Bo že imel vzroke za to. Sicer pa po mojem lahko Kristusa prištevamo k socialistom. Mislim pa, da danes nimamo namena se o tem prepirati,« je odvrnil Janez in se odkašljajal.

»Torej poslušajte, kaj je pripovedoval Sitar. Pred mnogimi leti so rudarji še veliko bolj trpeli kakor dandanes. Delali so samo na dve zmeni, po dvanajst ur. Poznali še niso ne vrtnih strojev, ne dinamita, ne spuščalnih naprav, ne varnostnih svetilk, še manj pa elektrike. Lesene vozičke so porivali še po lesenih tračnicah. Delo je bilo sila naporno, pomagati so si morali edinole s krampi. Rudo so vlačili iz jaškov z ročnimi motovili, ki so bile na njih pritrjene dolge vrvi z lesenimi děžami. Priganjali so jih še bolj ko da-

nes, na vsakem izkopu je prežal po en paznik s palico. Rudar se ni mogel nikomur pritožiti, ker je rudniški gospod bil obenem sodnik v vseh zadevah nad svojimi podložniki. In čeprav je bilo meso takrat po tri krajcarje funt, polič vina si dobil pa za dva krajcarja, so vendar dobivali rudarji tako majhno mezdo, da niso mogli ne prav živeti, ne umreti. Rudarji so na tihem vzdihovali in preklinjali svojo usodo in svoje tlačitelje, vendar le, kadar so se čutili varne, sami med seboj; ob nedeljah kje v bližnjem gozdu, ali v jami ob kratkem poldnevem odmoru, če ni bilo kakega paznika v bližini.

Tako so tudi nekega dne posedli skupaj v rovu, da použijejo skromno kosilce: ta je imel s seboj košček suhega črnega kruha, drugi nekaj krompirjev v oblicah, tretji lonček kuhanega fižola.

— Ko bi si mogli privoščiti vsaj košček slanine, so vzdihovali.

— Ko bi nam hoteli plačevati od storitve, od čevlja, da bi vedeli koliko lahko zaslužimo. Tako pa, če napravimo še toliko, nam dajo vedno iste krajcarje.

— Ko bi nas pustili delati le deset ur, da bi se mogli bolje odpočiti in pošteno obdelati svoje grede s krompirjem.

— Ko bi nas rešili vsaj polovice teh paznikov in biričev, ki jih moramo vzdrževati s svojimi žulji. Delali bi tudi brez njih in bi vedeli kako in kaj.

— Ko bi imeli med seboj vsaj nekoga, ki bi znal to gospodu razložiti. Gospod zna samo nemški, mi pa samo slovenski. Če bi prosili pa pazni-

ke za posredovanje, bi bilo že vnaprej vse izgubljeno.

Ko so tako tarnali in ugibali, se nenadoma oglasi za njimi visok, skoraj ženski glas z običajnim rudarskim pozdravom: »Glück auf — Srečno bilo!« in med nje je stopil nov tovariš, ki ga nihče ni poznal. Njegova bleščeča svetilka je gorela s čistim, zelenim plamenčkom in od nje se ni prav nič kadilo.

Rudarje je malo osupnil ta pojav neznanca, ki je imel čudno rdečo kapico na glavi in je bil oblečen v zelen jopič, vendar so drug za drugim odzdravili:

»Srečno!«

»Kaj ste tako pobiti?« je vprašal neznanec. — Ali imate težko delo? Ali premalo zaslužite? Ali se z vami slabo postopa?

Rudarje so opogumile neznančeve sočutne besede in prijazni nastop. Najstarejši med njimi je v imenu svojih tovarišev spregovoril in opisal vso bedo in krivice, ki se jim gode. Neznanca je poročilo vidno presenetilo in vznevoljilo. Zaklical je:

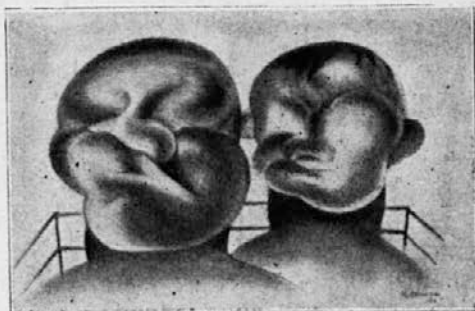
— Torej tako! Podzemeljska bogastva, ki so bila dana v koristno uporabo vsem ljudem, da bi si z njimi olajšali in izboljšali svoj obstanek, so vam postala prokletstvo? Polastila se jih je peščica izkoriščevalcev, ki se od njih redi in polni svoje malhe, vi pa, ki jih morate v potu svojega obraza, s krvavimi žulji in v večni življenjski nevarnosti spravljati na dan, pa ginete od gladu in vaši izstradani otroci rijejo po cestnem blatu goli in bosí?!

— Kaj bi se naj po vašem mnenju storilo, da bi se vam pomagalo?

In rudar je odgovoril:

— Sicer ne vemo, kdo ste in od kod ste, mislimo pa, da ste od samega cesarja, ki dosedaj gotovo ni vedel, kako se nam godi in kako nas naši ravnatelji in pazniki mučijo in izžemajo, pa je poslal vas, svojega zaupnika, da to preveri in mu poro-

ča, ker smo vedno slišali, da je cesar dober, samo njegovi svetovalci so od muh. Menimo, da bi se dalo marsikaj izboljšati, če bi mogli rudarji sami priti do rudniškega gospoda in mu vse razložiti, brez no-

H. Rombach, Boksarska tipa

sredovalcev. Ali križ je v tem, da on ne razume slovenski, mi pa ne znamo govoriti po nemško. Vi gospod bi pa gotovo znali z njim govoriti. Bodite naš zastopnik. Mi vam zaupamo.

Neznanec je zmajal z glavo: — Nisem cesarjev zaupnik in tudi ne želim postati. Če bi cesarju bilo kaj do vas, bi že sam prišel k vam. Tudi z rudniškim gospodom ne želim govoriti sam med štirimi očmi. Grem pa k njemu, če me vi v to pooblaščate in greste vsi z menoj, ker le tedaj bo moja beseda kaj zalegla, če jo bo spremljala vaša strnjena moč in odločna volja.

— Kaj naj tedaj storimo?

— Kak dan je jutri?

— Prvi maj je.

— Dobro. Zapomnite si. Prvi maj naj bo vaš dan. Naj ne gre jutri nihče na delo. Ob devetih se zberite vsi pred vhodom v jamo. Vsi pravim, naj nihče ne manjka. Tudi vaše žene in otroci. In počakajte name!

Še so ga hoteli vprašati to in ono, a neznanca že ni bilo nikjer. Kakor da se je bil v zemljo vdrl. Rudarjem se je pa zazdelo, kakor da so na novo oživel. Objelo jih je novo upanje, polastila sta se jih ne-

mir in nestrpnost. Začeli so ogledovati svoje žuljave dlani, mišice so se jim napele, začeli so verovati vase. Kako je že rekel neznanec? — Le tedaj bo moja beseda kaj zalegla, če jo bo spremljala vaša strnjena moč in odločna volja.

Da, združiti se moramo, hoteti moramo.

Kri je hitreje zaplala v njihovih žilah, obrazi so se jim zjasnili, oči zaiskrile. Nestrpno so čakali konca šihata. Še tisti večer so se razpršili po vsej naselbini in po okolici, povsod, koder so čepele razmetane posamezne rudarske koče. Od barake do barake, od koče do koče, od ust do ust je šlo:

— Jutri, prvega maja, nihče na delo! Vsi ob devetih pred jamo! Gremo pred gospoda! Končno je prišel naš Zagovornik!

Drugo jutro so bili pazniki nemalo začudeni, ko ob šestih še nobena rudarja ni bilo od nikoder. Je li svet padel s tečajev? Nezaslišano!

Šli so v bližnje barake in koče, da vidijo, je li res vse pomrlo, ali kaj je temu vzrok. Povsod je še vladal mir. Žene so si dale opraviti pri ognjiščih, otroci so že moledovali za zajtrk, možje so se pa še v posteljah pretezali. Kaj takega se na rudniku še ni zgodilo. Ali se je to noč cela naselbina opila? Pa kako neki, saj še za kruh nimajo.

In pazniki so se razjezili. Začeli so vlačiti odeje s postelj in mahati s svojimi palicami po ležečih. Ali čudo prečudno: nihče ni v strahu poskočil, da bi začel oblačiti svoje sajaste cunje. Možje so renčali: — Kaj pa hočete?

— No kaj! Ste pozabili na svojo dolžnost?! Že davno je tulilo šest!

— Naj tuli. Danes ne gremo na delo. Zato ker je prvi maj!

— Kaj? Kaka predrznost! Kdaj se je že kaj takega slišalo? — Ne gremo. — Alo! Marš!

Pazniki in biriči so začeli suvati rudarje in vihteti nad njimi svoje pa-

lice. Rudarji pa, nezaslišano, so pograbili svoje krampe in sekire in so jih pognali iz svojih koč.

Na velikem prostoru, pred vhodom v jamo, se je zbrala ob devetih tisočglava množica, ki je živahno valovala in šumela. Vse, kar je moglo hoditi, se je zbralo iz naselbine in iz okolice: možje, žene in otroci, nihče ni maral ostati doma. Bili so polni upanja in vere v boljšo bodočnost. Le redki so bili, ki so se bali, da bi jih neznanec pustil na cedilu. A že se je začela množica razgrinjati v dve polovici, tvoreč gost špalir, ki je skozi njega sem od rova prihajal navdušeno pozdravljan njihov skrivnostni voditelj, kakor da se je ravno ta hip izluščil iz teme podzemlja. Oblečen je bil kakor večina množice, v običajni rudarski kroj, ledja opasana z usnjatim zapasnikom, le na glavi je imel mesto črne kape rdečo čepico, ki je prečudno sijala, privlačila poglede vse množice, budila nove nade in utrjevala novo vero. In glej, že so se med množico pojavljali rdeči refleksi; kar je kdo premogel rdečega, si je pripel na vidno mesto. Možje so si privezovali rdeče ovratnice, žene so si privezovala na glave rdeče rute in nek fant je jadrno stekel domov, kjer je snel z okna veliko rdeče zagrinjalo in ga je pritrdil na dolgo palico. Tako je zaplapolala pred množico prva rdeča zastava.

Neznanec je vzkliknil z visokim glasom:

— Vsi za enega, eden za vse! Za menoj!

Množica se je zganila. Kar sama od sebe se je razvrstila v strumne vrste. Mladi in stari, možje in žene so se med radostnim vriščem otrok čvrsto prijeli za roke in so trdo stopali za rdečim znamenjem, ki je sijalo pred njimi. Neznanec je z roko, ki je v nji držal zvitek papirjev, pokazal smer proti oddaljenemu gričku, kjer se je med bujnimi nasadi belil prelep gradič rudniškega gospoda, ki se je dvigal tam gori kot

čarobni sen, ki je z vsakim korakom postajal bližji in stvarnejši, kot končno uresničenje že davno na skrivnem negovanih upov in želja. Množica je veselo in pogumno korakala za možem, katerega rdeče pokrivalo je izžarevalo nanjo čudovito zavest moči. Koraki so postajali odločnejši in usmerjenejši, dotik bokov in ramen je prešinjal vrste z zavestjo medsebojne povezanosti in nepremagljivosti. Pot do gradu, ki jim je drugače vlivala strah in trepet, se jim je zdelala sedaj lahka in samoumevna, kakor da gredo na veselo cerkveno prošenje.

Pred gradom so se ustavili. Prostrano dvorišče je ločila od ceste visoka železna ograja, skozi katero so vodila široka vrata iz železnih palic, ki pa so bila zaprta. Od nekod sta pridvela v divjih skokih dva velika psa z razprtima gobcema, ki sta se z ljutim renčanjem zagnala proti vratom. Na dvorišču se je pojavilo par hlapcev s palicami v rokah.

Množica je obstala. Kaj sedaj? Vsi pogledi so se uprli tja, kjer je na čelu sprevoda blestela rdeča kapiča. Neznanec je stopil k vratom in jih je stresel. In glej, že so bila odprta. Psa sta takoj umolknila in se z mahanjem repov prilizovala neznanecu.

— Vsi za menoj! je zaklical neznanec in množica se je kakor črna, s krvjo oškropljen val zlila na dvorišče. Hlapci so ji hoteli zastaviti pot, a neznanec je samo dvignil roko in odstopili so molče in se poskrili za vogali.

Šum je zbudil rudniškega gospoda. Nejevoljen se je dvignil iz pernic in v jutranjem plašču stopil ven na balkon. Nudil se mu je nepričakovan prizor: pred seboj je videl morje človeških glav, ki so do zadnjega kotička napolnile prostrano dvorišče. Pograbila ga je huda jeza: Nezaslišano! Kaka predrznost! Kako more ta sodrگا?! Hlapci! Kje so hlapci?

Nihče ni priskočil na njegovo povelje. Množica se je pasla na njegovi nemoči. Množica se je smejala in mu kazala krepke zobe mladih rudarjev in brezzobe čeljusti starcev. Gospod se je nebogljeno oziral krog

Kajenje ne škoduje vsakemu

sebe, ne prihaja li odkod pomoč. Bil je sam, sam nasproti tej režoči se masi. Prijemal se je za glavo in si trl oči. Ne sanja li?

Tedaj je zažrilo iz stoterih grl:

— Pravice hočemo!

Gospod je vztrepetal:

— Povejte, kaj želite.

In iz stoterih grl se je razleglo stotero želja in protestov, ki so se zlivali v nepojmljiv golč in vihar, ki se je odbijal od bližnjih gospodarskih poslopij in se zaganjal preko ceste ob bližnje griče. Tedaj pa je stopil neznanec na grajske stopnice in je zamahnil z roko. Takoj je vse utihnilo.

— Na ta način vas nihče ne bo razumel. Dovolite, da v vašem imenu stopim k gospodu in mu predložim vaše želje. Izberite tri zastopnike, ki naj gredo z menoj.

Po kratkem posvetovanju se je izluščilo iz prvih vrst troje rudarjev, ki so z neznanecem izginili v veži.

Boj je bil trd, a kratek. Neznanec je predložil gospodu že izgotovljeno skupnostno pogodbo v podpis. Gospod je nekajkrat razburjen premeril svoj kabinet iz kota v kot. To da bi naj podpisal? Lastno smrtno

obsodbo? Kaj si vse drznejšo zahtevati?! Osemurni delavnik, pogodbeno mezdo od mere na izkopu, minimalno plačo pri režijskih delih, da se jim prizna organizacija in izvoljeni zaupniki, da si smejo ustanoviti lastno konzumno prodajalno, rudniško bolnico, starostno zavarovanje, praznik na prvi maj in še več takega.

— Ne podpišem, je dejal. — Te ga bi mi še cesar ne oprostil!

— Ne zahtevamo cesarjeve, ampak božje pravice! je zaklical neznanec, prijel gospoda za rokav in ga odvedel k odprtemu oknu, kjer mu je pokazal morje temnih, mrkih obrazov na dvorišču.

— Tu, glej, je pravica! Če ne podpišeš, zadostuje en sam znak moje roke in vse tvoje razkošje se bo razsulo v prah in pepel, rude v tvojem rudniku se bodo spremenile v navaden kamen in ti sam boš moral po deželi od hiše do hiše prositi kruha, ki ti ga bodo grenili s prokletstvom!

Gospod se je zdrznil. Strašno proročstvo. Od neznanca je vela neka nadnaravna sila, ki se ji ni bilo mogoče zoperstavljati. Ko je neznanec v črnilniku omočil pero in ga potisnil gospodu v roko, je ta molče in s tresočimi prsti podpisal. In ko so ga zapustili, je ves prepaden in ponižan omahnil v naslanjač.

Na stopnicah je neznanec visoko dvignil podpisano pogodbo, da so jo mogli vsi videti.

— Tukaj, glejte, je vaša priznana in podpisana pravica, ki ste si jo s svojim složnim nastopom in disciplino priborili. Glejte, da jo boste tudi enako složno vedno branili, kajdar bi vam jo hotel kdo kratiti. Izročam jo v varstvo vašim sodrugom, ki so bili z menoj priča njenega nastanka. To naj bodo vaši prvi voditelji. Poslušajte vedno njih nasvete in se ravnajte po njihovih navodilih! Srečno bilo!

Zaupniki, ki so bili z njim, so pa rekli:

— Da vredno proslavimo današnji veliki dan, se zberemo popoldne vsi na občinski livadi k prvemu vselemu majskemu rajanju. In tako naj bo vsako leto! Sedaj pa se zopet vrnimo v naselbino, v redu, kakor smo prišli!

Množica, ki se je šele sedaj zavedla velike pomembnosti tega, kar se je zgodilo, se je zganila in iz stoterih grl so se razlegli navdušeni »srečno« in »živijo« klici; črno morje na dvorišču se je spet zazibalo in se je v širokem toku začelo izlirati na cesto, kjer se je zopet poredilo v vrste, ki so veselo odkorakale nazaj, odkoder so prišle.

Ali kje je ostal neznanec? Nihče ga ni več videl, a vsakdo je bil trdno prepričan da se nahaja med njimi. Tisti iz prednjih vrst so bili mnénja, da je najbrž kje zadaj, a oni zadaj so menili, da mora gotovo biti spredaj, tam kjer je v majskih sapah plapolal kos rdeče tkanine na dolgem drogu,, ki jih je spominjala neznančeve rdeče čepice in je delovala na nje z isto privlačno, magično močjo. Vendar ga od tistega dne ni nihče več videl in nihče ni vedel, kdo in odkod je bil. Nekateri so sveto trdili, da je bil to, če ne že sam Kristus, vsaj eden izmed njegovih prvih angelov, ki jim ga je poslal v rešitev. Pozneje so prišli drugi, ki so dopovedovali, da je bil to delavski prerok Karl Marx, ki je posvetil vse svoje življenje izkoriščanim delovnim slojem in jim je v pismu in besedi kazal pot k odrešitvi. Nazadnje so se pojavili še neki vročekrvneži, ki so strastno zatrjevali, da je bil to sam kralj Matjaž, ki spi s svojo vojsko nekje sredi gore in čaka ugodnega trenutka, da udari z njo po nemških ravnateljih in biričih in postavi na njih mesto slovenske, kajti naš rudar bo veliko bolj srečen, če ga bo nahrulil slovenski ravnatelj, če ga bo oplazil bič slovenskega bi-

riča in če bo njegov plačilni listek lepo po slovenski razdelil njegov borni zaslužek v neizbežne odtegljaje.

— Naj bo že kakorkoli — je dejal Sitar, — dejstvo je, da od takrat dalje, ko so se rudarji zavedli svoje skupne moči, nič več ne delajo po dvanajst in štirinajst ur, njihovi pazniki ne nosijo več korobačev, jih več ne plačujejo s poljubno miloščino, ampak od storitve in nihče jim več ne more braniti, da zapuste rudnik, če jih je volja.

— Ta je pa bosa, je zamrmral Čepin. — Ali ni to komaj podobno miloščini, kar danes zaslužimo? Spreten berač na šentjernejsko nedeljo na Kumu več zasluži ko jaz cel mesec! Pa da lahko grem, kamor hočem? Kam neki? Ko je pa svet tako krog in krog zaplankan in polovica ljudi brez dela in jela!

— Pst! Pusti, naj do konca pove, so ga opominjali ostali. Janez je nadaljeval:

— In od tedaj naprej, — je dejal Sitar, — praznujejo rudarji vsako leto prvi maj kot svoj praznik, kot obletnico vstajenja svoje zavesti. In kakor je takrat prvič šel njihov rešitelj pred njimi z rdečo kapico in so si oni sami prvič napravili rdečo zastavo, tako še danes na praznik prvega maja napravijo obhod po dolini z rdečo zastavo na čelu, možje si privežejo rdeče kravate, žene pa oblečejo rdeče bluze in rdeče rute. Vsi gredo v sprevodu, čeprav se spominjajo pri tem svojega prvega buditelja in ga časte eni kot nazarenskega Tesarja, drugi kot Karla Marxa, tretji kot kralja Matjaža. Prvi maj hočejo vsi praznovati, čeprav vsak po svoje.

»Tako je pripovedoval stari Sitar lani na prvomajski veselici in je trdil, da mu ta pravljica, ki jo je prvič slišal nekje na Westfalskem, kjer je v svojih mladih letih delal, izredno ugaja in da jo bo še pripovedoval vsakemu, ki jo bo hotel slišati, naj se

ohrani med rudarji v pouk in vzpodbudo od rodu do rodu.«

»Lepa je res,« je povzel Kurent, »ali vsekakor samo pravljica. Tisto o postanku praznovanja prvega maja in rdeče zastave je bilo v resnici čisto drugače. Sam sem bral o tem v knjigi »Zgodovina delavskega gibanja«.

»Nam boš pa drugič povedal o tem,« je dejal Janez. »Glejte, čisto se je razkadilo. Pojdimo, da vidimo, koliko je vrgel naboj. France, hajd, porini gare na izkop!«

»Bodi tako dober, pa zamenjaj prostor z menoj!«

— Zakaj?

»Ne morem več gledati tvojega neumnega obraza.«

Kar se z zadovoljstvom uživa že desetletja, je gotovo dobro! To velja posebno za »Kneippovo sladno kavo«. — Nešteto zdravniških priznanj dokazuje, da je »Kneipp« tudi izredno zdrav. — Pri nakupu je paziti na varstveno znamko: sliko župnika Kneippa.

Kaj vse dobite pri nas?

Pletenine
trikotažo
damsko perilo
moško perilo
nogavice
rokavice
ovratnike
samoveznice

Porcelan
steklo
kuhinjsko posodo
aktivke
damske torbice
nahrbtnike
turistovske potrebščine
toaletne potrebščine

Damske plašče
damsko konfekcijo
predpasnike
kuhinjske potrebščine
otroške igračke
norimberško blago
čevlje vseh vrst
vse po najnižjih cenah

ANT. KRISPER, Ljubljana, Mestni trg 26, Sibirjarjeva 1-3

Priporoča se Vam
SLAVIJA

jugoslovanska zavarovalna banka
delniška družba v Ljubljani **za zavarovanje**

zoper poškodbe vsled požara, eksplozije, tatvine,
toče, nesreč itd. na poslopijih, pohištvu, tvornicah,
avtomobilih in na lastnem telesu in življenju.

Podružnice: **Beograd**, Ulica kralja Aleksandra 8, **Sarajevo**, Vojvode Stepe čbala 29,
Zagreb, Boškovičeva ulica 2, **Osijek**, Radičeva ulica 12, **Novi Sad**, Šafarikova ulica 24,
Split, Tartagliina ulica. / Glavni sedež **Ljubljana**, Gosposka ul. 12. / Tel. 2176 in 2276

NIZKE CENE

dvokoles, otroških-igračnih-invalidskih vozičkov, prevoznih tricikljev, šivalnih strojev
Cenik franko

„TRIBUNA“ F. BATJEL, LJUBLJANA, KARLOVŠKA CESTA 4
PODRUŽNICA V MARIBORU, ALEKSANDROVA CESTA ŠT 26

J. C. MAYER, LJUBLJANA

USTANOVLJENO LETA 1834

MANUFAKTURA

En gros!
En detail!

tovarniška zaloga čevljev tvrdke
F. L. POPPER, CHRUDIM

Kvalitetno najboljša metla samo
z znakom

Zvezda

INDUSTRIJA METEL
KIMOVEC OLGA
LJUBLJANA

Dolenjska 23 - Borštnikov trg 2
Telefon 28-40

A. Šarabon
Ljubljana

Uvoz kolonijalne robe
Veletrgovina s špecerijo
Velepražarna za kavo
Mlini za dišave
Glavna zaloga rudninskih vodá

BRZOJAVNI NASLOV:
ŠARABON LJUBLJANA
Telefon št. 26-66
Ustanovljeno leta 1886

**Konsumno
društvo Vič**

r. z. z o. z.

priporoča svojim članom
vedno sveže specerijsko
in razno galanterijsko bla-
go. Cene konkurenčne.

Član postane lahko vsak.
Pristopnina 5.— Din.
Delež 50.— Din

FRANC MAJDIČ

INDUSTRIJSKI MLIN
VIR DOMŽALE

Priporoča priznano dobre
mlinske izdelke in sicer:
Pšenično, rženo, ajdovo in koruz-
no moko / Pšenični, koruzni in
činkvantinov zdrob / Ješprenček
vseh vrst, proseno in ajdovo kašo

KRMILA VSEH VRST
ZAHTEVAJTE CENIK!

Brz o j a v i:
Majdič mlin Domžale
Telefon št. 2, Domžale

Zgodba Giacoma

Bilo nas je petero v veliki kuhinji. Vrata niso bila zaprta, samo zagrinjalo iz nanizanih steklenih biserov nas je ločilo od ceste.

»Giacoma! Lahko govoriš, gošpod je prišel radi tebe.«

Giacomo je bil mal zagorel možiček, preko levega očesa je nosil črno prevezo.

»Ne vem, vas bo li zanimalo.«

»Pač, pač.«

»Prišel sem, da poskusim priti v Nizzo. Potnega lista nimam. Najprvo me je v Mentoni francoska policija aretirala in poslala nazaj v Ventimiglio. Če me tukaj v Tendi primejo, me bodo poslali nazaj v Florenco. Poznate Florenco?«

»Ne.«

»Zadaj za mestno hišo sem imel majhno knjigarno. Sem socialist. Knjige in časopisi, ki sem jih prodajal, so bili italijanski, z zakonitim dovoljenjem tiskani v Italiji. Ni bil to mogoče kak »hujskajoči« tisk, prodaja je bila dovoljena. Tako je šlo dve leti. Letošnje poletje sem bil par dni na obisku pri prijateljih na deželi. Ko sem se vrnil, sem našel v lokalu vse navzkriž razmetano, vse knjige in časopise na enem kupu.

Poizvedoval sem pri ljudeh, ki pa mi niso nič natančnega vedeli povedati. Sumili smo, da izvira vsa stvar od enega mojih sosedov, ki je že dolgo časa špekuliral na moj lokal, ker hi bil rad svojo tobačno trafiko razširil. Očividno me je denunciral. Svetovali so mi, naj grem na policijo, vendar se nisem mogel k temu odločiti.

Nekaj dni za tem so prišli policijski agenti. Hišna preiskava. Vzeli so nekaj zveznjev knjig s seboj in so me odvedli na kvesturo, (policijsko direkcijo), kjer so mi vzeli prstne odtise. Uradnik mi reče: »Pojdite domov in poiščite si kak drug posel. Fašio vas ima na piki.«

Nisem vedel, kaj naj počnem. Naslednji dan sem bil primoran lokal odpreti, radi dnevne svetlobe v moji sobi v ozadju lokala, ki ni imela svojega okna. Nenadoma vstopi petorica oboroženih z gumijevkami.

»Ste vi Giacomo? Popoldne se imate javiti pri fašiu.«

Troje jih je zopet odšlo, dva pa sta ostala za stražo. Ob treh sta mi velela: »Zaprte lokal in pojdite z nama!« Vodila sta me v dvonadstropno hišo na Piazza Montana. V prvem nadstropju je velika dvorana s petimi ali šestimi mizami. Pri vsaki je sedelo troje mož, po dva fašista in en tajnik. Sredi dvorane se je nahajalo dvajset mož, vsak z gumijevko v rokah. Pri vsaki mizi so zasliševali ljudi.

Postavili so me pred tak sodni tribunal. Tajnik je vpisal moje ime

**DELAVSKA
PEKARNA IN
SLAŠČIČARNA**

LJUBLJANA

Postojnska 11 - Tel. 3171

in poklic v polo papirja. Pisal je brzo, kakor da bi ga te formalnosti dolgočasile. Sredi med izpraševanjem ga je prekinil eden izmed fašistov in me je vprašal:

»Pri vas so zaplenili hujskajoče časopise. Zakaj jih prodajate?«

»To so časopisi, ki jih zakon dovoljuje in policija pusti, da se tiskajo. Niso bili niti zaplenjeni, niti prepovedani...«

»Komu pa prodajate te časopise?«

»Vsakemu, ki jih hoče kupiti.«

»Saj nimate kdove koliko odjemalcev, povejte nam njih imena.«

»Jaz jih ne poznam.«

Tajnik je odložil pero in vstal.

»Boš govoril ali ne!«

Še predno sem mogel odgovoriti, me je udaril s pestjo po nosu, da se mi je kri curkoma vlila. Iskal sem svoj robec, pa ga nisem mogel najti. Kri je kapljala na njegov zapisnik. Sunil me je v prsa in zarežal: »Pazi vendar!« Fašist je dejal: »Dosti tega.« Zapičil je svoj pogled vame in položil uro na mizo: »Poglej na uro, dam ti pet minut časa. Če mi čez pet minut poveš ime, vsaj eno ime, boš prost.«

V istem trenutku sem dobil udarec v zatilnik, da se mi je stemnilo pred očmi. Zaklical sem:

»Gospodje, nisem izvršil nikakega zločina, prodajam samo dovoljene časopise. Oblast dovoljuje njih izdajo, mene ščiti zakon!«

»Tepec, meniš da so še Nittijevi časi?«

Cele pol ure so v tisti dvorani igrali nogomet in jaz sem jim bil žoga. Najrajši so me bili po nosu in po očeh. Bil sem ves s krvjo oblit in slep. Ko so se utrudili, so me odvedli v neko sobo. Sunil sem ob neko mizo in padel po tleh.

»Tu notri boš crknil!«

Dali so mi dvajset minut časa za premislek in so zaklenili vrata. Potem so se zopet vrnili, ne vem več koliko jih je bilo, — po njihovem vpitju sodeč kakih deset. Poskušali so me sleči. Branil sem se ko brezumen. Potem so me zvezali.

»Obesili te bomo v vodnjak, — dobil boš mrzlo kopelj.«

Potem so zakurili peč. »Tvoje noge bomo ocvrli.« A to dvojce si menda niso upali. Privezali so me k neki mizi in obdelovali z gumijevkami. Vpil sem:

»Strahopetci, ubijte me vendar končno, ustrelite me!«

Neprestano so me bili z gumijevkami, vedno po nosu in po očeh. Ko je bila končno moja glava samo še nerazločna krvava masa in ko nisem več dal glasu od sebe, so prenehali. »Odvedli te bomo v kvesturo.« Odnesli so me na policijo.

»Gospod komisar, midva, Luigi Verdi in Secundo Mora sva nadzornika fašija. Tale mladi človek je padel po stopnicah in se je pobil.«

Skoro vsaka gospodinja preizkusi razne žitne kave. Nebroj izjav imamo o takih preizkušnjah in vse se glase približno enako:

ŽIKA

*je najokusnejša
porabi najmanj sladkorja
je zato najcenejša
Vam nudi brezplačno
svoj družinski mesečnik*

Takoj je komisar povzel: »Kako morete biti tako neoprezni. S kate-rega nadstropja ste pa padli? Ste bili mogoče vinjeni?«

Karabinjeri so me zopet zaprli. Razbijal sem po vratih:

»Jaz sem slep, za božjo voljo, odvedite me v bolnico!«

Pozvali so zdravnika.

»Gospod doktor, pogledjte, kaj so napravili iz mene!«

Zdravnik me je obvezal. Poznal sem ga dobro, bil je moj prijatelj in me je skušal tolažiti: »Bo že boljše, bo že še vse dobro.« Pa tudi to si ni upal izreči glasno.

Trajalo je tri tedne, da so mi rešili vsaj desno oko, levo je bilo izgubljeno. Ko sem zopet lahko hodil mi je zdravnik svetoval: »Hitro od-potujtje, z vami še niso gotovi.«

Louis Roubaud.

Življenje za pšenico

Sprehajamo se med pšeničnimi polji, jemo bel kruh in niti malo ne pomislimo, da se pšenice ni od ve-komaj sejalo po poljih, da hrani člo-veštvo. Slišimo in beremo o raznih velikih ljudeh, o znanstvenikih, ki so si pridobili zasluge v tem ali onem področju, najmanj ali pa nič ne vemo o ljudeh, ki so poskrbeli za človeštvo najvažnejše: vsakdanji kruh.

Pšenica ni bila vedno kulturna rastlina, ki se seje v razorana polja, da ob dobri letini preživi cele nara-de. Nihče ne ve imena prvemu Tur-ku ali Judu ali Tataru, ki je pred de-settisoči let prišel na misel, da bi lahko ta divja azijska trava postala hrana človeštva, da bi se dala spre-meniti v žito, ki se seje in čigar zr-na bi se dala hraniti, da bi od njih živel človeški rod.

Pa koliko izkušenj in preizkušenj je bilo treba še potem, da so iznašli pšenico, ki najbolje obrodi pod vsa-kim podnebjem! Skrb za prehrano človeštva, umno poljedelstvo spada med najtežje znanosti, ki se le pola-goma spopolnjuje, ker tu zahteva vsak eksperiment mnogo opazova-nja in potrpežljivosti.

Dandanes je Amerika med prvi-mi žitnicami sveta, toda dolga je bi-la njena pot, da se je do tega po-vzpela.

In Mark Alfred Carleton spada med tiste ljudi, ki so največ

storili za napredek poljedelstva, ki so dobili pravo pšenično seme, ki obrodi pod najneugodnejšim pod-nebjem.

Rojen je bil 1866. l. v ameriški državi Ohio, odkoder so se njegovi starši kmalu preselili v Kansas. Ko je še v njegovih mladeniških letih rja pokončala skoro vso pšenico in povzročila veliko lakoto v deželi Kansas, je začel Carleton razmiš-ljati, kako bi dobil pšenico, ki ji rja ne bi mogla do živega. Od tedaj je svoje življenje posvetil pšenici. Pri-šel je na državno poljedelsko po-skusno postajo.

Od vseh koncev sveta si je dal pošiljati razne pšenice in dobil je nad tisoč različnih vrst. Študiral je bradato japonsko pšenico onigara, preskušal cesarsko pšenico iz Nem-čije, italijansko puolifero iz okolice Rima, rattling-tam iz Avstralije itd.

Lovro Demšar

LJUBLJANA

Sv. Petra c. 4

Zaloga galanterijskega, drobnega in modnega blaga

Carleton je sejal vsa ta različna semena, pa ni prišel do nobenega pravega rezultata. Dognal je le eno: tista pšenica, ki najtrdovratneje kljubuje vsakemu podnebjju, da tudi najboljši kruh.

Zato je šel preizkušat razne sorte pšenice na ameriški sever. Imel je srečo. Dočakal je eno najboljših mrzlih, suhih zim. Carleton opazuje, kako mraz uničuje eno pšenično vrsto za drugo. On ve, da mu bo ena trda zima razodela več kakor dvanajst let eksperimentov v laboratoriju ali nekje pod milim podnebjem. Od tisoč sort pšenice jih je poleti ostalo le kakšnih sto.

Tedaj se je odločil: Moram v Rusijo! Da poiščem tam najodpornejšo vrsto pšenice, ki bo uspevala v prerijah južne Amerike in na mrzlem severu.

1897. l. je odpotoval iz Amerike v Rusijo, potem ko se mu je po dolgotrajnem pregovarjanju le posrečilo dokazati ameriškim oblastem, da bo iz ruskih step prinesel pšenico, ki bo najbolje uspevala tudi v Ameriki. Po dolgem tavanju in raziskavanju po veliki Rusiji je prišel h Kirgizom v turgajsko stepe, ki je vroča kakor Sahara. In pri teh Kirgizih, v presušeni stepi je našel pšenico, ki jo je iskal: trdo, durum-pšenico, imenovano kubanka in njene sestre arnavtko, garnovko in perezodko.

Z njimi se je vrnil v Ameriko in prepričeval neverne ljudi, da je našel pšenico, ki bo najbolje uspevala v Ameriki. Zasejal jo je po najrazličnejših krajih od vroče in nerodovitne pustinje do mrzlega severa. In prepričeval je kmete: »Poskusite! Riskirajte enkrat! S kubanka-pšenico se vam bo posrečilo. Čim neugodnejše so podnebne razmere, tem boljši bo kruh, ki ga boste dobili iz te pšenice!«

Z raznih poskusnih postaj mu poročajo. Sheppard s poskusne postaje v severni Dakoti mu javlja:

»Prerodka je dala 8 mernikov na oral več kakor najboljše fife- in blue-stem-sorte.« Z južne Dakote mu poročajo: »Kubanka in arnavtko sta čudovito vzdržali sušo in dali po 30 mernikov, dočim so druge sorte pšenice v tem letu dale komaj po 2 do 8 mernikov.«

Pa s tem še nikakor niso bile premagane ovire. Mlinarji so rekli, da je to pretrda pšenica za mletev, da je to sploh neka slaba bastardna pšenica, kvečjemu dobra za krmljenje prašičev.

Prišlo je leto 1904. Črna rja je pokončavala pšenična polja. Le kubanka se je sijajno držala. Tedaj gre glas o kubanki iz kraja v kraj. Tudi mlinarji jo začno mleti.

Carleton še ni miroval. Šel je še enkrat v Rusijo iskat še druge vrste pšenice. Prepričeval je ljudi: »Ne gre za dober pridelek, ki se dobi v ugodnem letu; najvažnejše je, da dobimo pšenico, ki obrodi tudi v najslabšem letu.« In dobil je harkovsko pšenico, ki počasi poganja korenine globoko v zemljo in ki zelena stebila drži tesno ob tleh in tako zvito kljubuje zimi. In ta pšenica se je hitro razširila po vsej zapadni Ameriki.

1907. l. so pridelali v Ameriki kubanka-pšenice že za 30 milijonov dolarjev, za 3.000 krat več, kakor so stali vsi poskusi. Njen pridelek je rasel od leta do leta. Prav tako je hitro napredovala harkovka, v l. 1914 že na 80 milijonov mernikov.

Carletona je pa medtem zadela huda nesreča. Umrla sta mu dva otroka. Za bolezen in svoje eksperimente se je zadolžil. In medtem ko so drugi dobro služili z njegovo pšenico, je on sam v največjem pomanjkanju in revščini 1925. l. umrl. Zadela ga je usoda marsikaterega velikega moža, ki je prinesel človeštvu največje dobrote, za hvaležnost se je pa poslovil od sveta zapuščen in pozabljen. C.

Sodnik za ločitve o zakonskem življenju

Višji sodnik v Chicagu Joseph Sabath je v zadnjih sedmih letih izrekel nič manj kakor 25.000 ločitev zakonov. To dejstvo mu gotovo daje pravico, da pove svoje mnenje o zakonskem življenju. Mož nasvetuje vsem zakoncem, ki hočejo biti srečni, to-le:

Prenašajte in potrpite!

Delajte skupaj, igrajte skupaj, uspevajte skupaj!

Ogibajte se razburljivih preprirov!

Ne skrivajte majhnih miselnih razlik, dokler se ne nakopičijo!

Pogovorite se mirno in odkrito, dokler se ne sporazumete!

Dobra volja, naklonjenost in medsebojno razumevanje so predpogoji za srečno zakonsko življenje.

Delite med seboj odgovornosti in zabave v enaki meri!

Pojdite zvečer spat s čisto vestjo in ne nosite v sebi v nov dan nič nerazčiščenega!

Žena naj pomisli, da se doma ne da graditi na samem pesku, zato naj

dela zanj in mu da trden temelj. Svojemu možu mora pokazati, da ga ljubi, da ne misli na druge moške.

Mož naj si napravi iz žene resnično tovarišico, naj se pogovarja z njo o svojih načrtih, naj ji pokaže, da jo resnično ljubi, da ji zaupa. Da naj ji dovolj denarja za gospodinjstvo. Ne dela naj nobenih nepremišljenih dejanj, ki bi pri ženi vzbudila sum o slabših stvareh.

Angleški pisatelj Somerset Maugham pa ne deli nobenih nasvetov za srečno zakonsko življenje, temveč izraža samo svoje mnenje o običajnem zakonu:

»Zakon ni nikaka ljubavna afera, otrok moj! Zakon je posledica neumne ljubavne epizode iz preteklega leta. Zakon pomeni dom in račune in kuhinjsko opremo in družinski prepir. Z lunino poezijo te zvabijo k oltarju, potem ti pa obesijo na vrat plačevanje visoke najemnine in računov za gospodinjstvo.«

Kaj je človek?

(Odgovori raznih modrijanov)

Aristofanes: Muhe enodnevnice brez kril.

Pascal: Človek ni ne angel ne žival; in nesreča hoče, da ga napravi za žival tisti, ki hoče iz njega napraviti angela.

Montaigne: Resnično, človek je izredno ničemurno, izpremenljivo, nestalno bitje, tako da je težko izreči o njem gotovo sodbo.

Schopenhauer: Človek je v bistvu divja, strašna žival.

Proudhon: Človek je Bog.

Gobineau: ... eminentno zlobna žival...

Taine: ... žival, ki se skuša braniti pred naravo in drugimi ljudmi.

Kant: ... edina žival, ki mora delati.

Carlyle: Žival, ki zna rabiti orodje.

Zola: Človek je še v svojih prijetnejših oblikah nenavadno zoprna žival.

Nestroy: Rajši prikrivajmo, da pripadamo sesalcem, ko se tako malo razlikujemo od njih.

Seneca: Kako bedno bitje je človek, ki se ne zna dvigniti nad človeka.

Rodovnik

Domišljav francoski plemič je hotel nekoč spraviti v zadrego slavnega romanopisca Aleksandra Dumas-a (izgovori Dimá), čigar rod je izhajal od neke Zamorke.

»Vaš gospod oče, general, je bil vendar Mulat, gospod Dumas?«

»Tako je,« je odgovoril Dumas.

»In vaš stari oče?« je spraševal dalje aristokrat.

»Je bil Zamorec, gospod grof,« je Dumas prostodušno odgovoril.

»In vaš praded, če smem vprašati?«

»Je bil opica, dragi gospod,« je odvrnil Dumas, ki ga je minilo potrpljenje, »mój rodovnik se namreč začne tam, kjer se vaš neha!«

„Malinovec“

BRANDY / LIKER / RUM / ŽGANJE

F. S. Lukas, Celje

NA VELIKO!

NA VELIKO!

Vsakdanje laži

Brivec: Takoj ste na vrsti, gospod!

Prodajalec: To blago vam lahko priporočam, ker sam nosim tako perilo.

Zobozdravnik: Niti čutili ne boste...

Urad: V nekaj dnevih dobite točen odgovor.

Napovedovalec v radio: Zdaj sledi zabavna igra.

Mlad mož: Še nikdar nisem nobene tako ljubil kakor tebe.

Natakar: Da, »popolnoma sveže, pravkar pečeno.

Zagovornik: Če bi ne bil popolnoma prepričan o njegovi nedolžnosti, bi me sploh ne bilo tu.

Zakonec: Važno sejo smo imeli.

Vremenska postaja: Za praznike se obeta milo in suho vreme.

Prijateljica: Kako izvrstno ti pristojta ta klobuk!

Založnik: Vašega dela ne moremo sprejeti, čeprav je sijajno, ker...

Prodajalec rib: Danes zjutraj ujet — garantiram!

Gospodinja: Kako me veseli, da ste prišla! Tako rada bi vam kaj ponudila, pa...

Talent

Župan mesta Altone je nekega dne obiskal intendant mestnega gledališča, da vidi sposobnosti novo angažiranih igralcev.

Po nastopu nekega igralca, ki se je odlikoval po visoki postavi in močnem glasu, je dejal župan: »Ta vendar nič ne zna!«

Intendant mu odvrne: »Kaj hočete? Mož ima postavu. Ima organ. Če bi znal še igrati, bi ga ne mogli plačati.«

Resničnost pregovorov

Rana ura — zlata ura. Ni vse zlato, kar se sveti.

Vrč hodi tako dolgo k vodnjaku, da se razbije. Črepinje prinesejo srečo.

Ljubezen gre skozi želodec. Želodec je laže zadovoljiti kakor oči.

Kdor molči, devet jih ukroti. Kdor jezik »špara«, kruha strada.

Lenoba je začetek vseh pregreh. Vsak začetek je težak.

Kdor hitro da, dvakrat da. Hiti počasi!

Dober prijatelj in pa star denar sta veliko vredna. Denar oči oslepi.

A. Beier, Smem ponuditi svoj prostor?

Zgodovinska anekdota

Ko so nesrečnega angleškega kralja Karla I. na ukaz parlamenta odpeljali v ječo, je dejal kralj spremljevalcem: »Mislim, da nimam nikomur drugemu polagati računov za svoje delo kakor samemu Bogu.« — »Saj mi baš mislimo,« je odgovoril eden od sodnikov, »da vas pošljemo k njemu, da mu boste lahko položili račune.«

Plesalec na vrvi

Oče in sin se pogovarjata o artistu, ki teka po vrvi.

Sin: Očka, čemu ima to dolgo palico?

Oče: Da z njo balansira.

Sin: Zakaj jo rabi?

Oče: da drži ravnovesje.

Sin: Pa čemu naj drži, saj teka sem in tja?

Oče: Osel! Na nekaj se mora opirati, če ne pa pade.

Sin: Toda, očka, kaj pa če mu palica pade na tla?

Oče: Norec! Kako naj pade palica? Saj jo on trdno drži.

TRGOVINA

Simon Jurčič

nudi vse špecerijsko in kolonialno blago, specialno pšenično in graham moko.

Ljubljana Tyrševa cesta št. 7

KNJIGARNA IN PAPIRNICARNA

»Domovina«

trgovina pisarniških in
šolskih potrebščin

Vam preskrbi knjige v vseh jezikih, vseh strok, znanstvene in poljudne, strokovne revije, časopise, muzikalije in šole za vse instrumente. - Najnovejši modni journali v veliki izbiri vedno na zalogi. -

Ako želite katerokoli knjigo, obrnite se na naslov

„KNJIGARNA »DOMOVINA«

Celje, Kralja Petra 45

PAZITE NA
ZAŠČITNO ZNAMKO!

DOMAČ IZDELEK!

E. Jeras in drug

Ljubljana, Tyrševa c. 33

*veležanarna,
tovarna likerjev in ruma
izdelovanje brezalkoholnih
pijač*

nudi vse vrste domačega žganja,
fine likerje po nizkih cenah, pri-
stni malinovec, „SULIČAR“,
želodčni zdravilni liker

„ASTRA“ TOVARNA KISA

E. JERAS IN DRUG izdeluje namizni
jedilni in vinski kis najboljše kakovosti.
Moderne in higijenične naprave!

Moderni bi hoteli bliži! Če je tako, potem se obrnite na dobrega krojača, ki izdeluje po nizkih cenah vsa moška in ženska oblačila, istotako vse vrste plašče usnjene suknje in vse društvene kroje Cene nizke. Solidna postrežba. Se priporoča MODNI SALON **FRANC STAJNKO**, Maribor Tržaška cesta 1, Podružnica Studenci pri Mariboru

Najtopleje se priporoča trgovina
s špicerijo in železnino
Jos. Jagodič, Celje
Glavni trg, Gubčeva ul.

Priporoča se tvrdka

Gregorc & Ko.

Ljubljana

veletrgovina špicerij-
skega in kolonijalnega
blaga

Brzjavni naslov: Gregorc Ljubljana, Telefon 2246

f. Hrehorič

Ljubljana, Tyrševa cesta šte. 28

Telefon interurban 24-04

Manufaktura na debelo in drobno

DR. OETKER-JEV
PECILNI PRAŠEK

IN

DR. OETKER-JEV
VANILINOV SLADKOR!

Rebek Anton

Splošno ključavničarstvo

Celje

Pooblaščená knjigarna

FRANC LESKOVŠEK
CELJE, GLAVNI TRG ŠT. 16

Na veliko

Na drobno

Trgovina s papirjem, pisalnimi in risalnimi
potrebščinami, umetninami in muzikalijami
PRODAJA MONOPOLN. ZVEZKOV IN TISKOVIN

D. Rakusch-Celje

VELETRGOVINA Z ŽELEZNINO
USTANOVLJENO LETA 1810

Palično železo, pločevina, cevi,
I-U-traverze, po'jedeljsko orodje,
drugo orodje, hišne in kuhinjske
priprave in vsakovrstna železnina

D. Rakusch-Maribor

skladišče, podružn'ca, A.eksandrova c.

Matevž Zadavec

pekarna

Celje, Gosposka ul. 3
se priporoča vsemu ob-
činstvu. Cene nizke.

Ako rabite moško, damsko in otroško
perlo ter dežnike, volno, bom-
baž in platenine, kupite najce-
neje pri tvrdki

POŽENEL DOMINIK

MODNA TRGOVINA
CELJE, GLAVNI TRG ŠT. 14

Specerija - Coloniale

BOŽIČ ALOJZ

Celje, Kralja Petra cesta 31

se priporoča cenj. občinstvu. Na
zalogi imam vedno sveže blago
po zmernih cenah, s solidno in
točno postrežbo. — Odjemalcem
dostavljam tudi na dom

Priporočamo tvrdko

M. TIČAR

trgovino s papirjem, pisar-
niškimi in šolskimi potreb-
ščinami, blago te tvrdke je
izvrstno in poceni

LJUBLJANA

Selenburgova 1, telefon 2934, So. Petra č. 36

To je zaščitena znamka edino pristnega THIERRY-BALZAMA.

Varujte se ponarejenja

To je zaščitena znamka edino pristne THIERRY-eve CENTIFOLIJSKE MASTI!

Varujte se ponarejenja

Veliki cenik, poučno brošuro, kotedar 1937 pošljem na zahtevo brezplačno.

THIERRY^{JEV} BALZAM

Edino pristen samo z zakonom zaščitnim žigom, Zelena nuna' in ime, Thierry'

Uporablja se pri motnjah prebave, hlipkanju, kolcanju, želodčnih bolečinah, pomanjkanju teka, želodčnih krčih, črevesnih boleznih in driski. — Nadalje pri oslabelosti, onemoglosti, nezavesti, proti zobobolu, pri boleznih ust in grla za grgranje ter kot blažilno sredstvo bolečin in trganja udov.

Oglas po uver. min. zdravja in soc. pol. S. br. 12947 od 7. VI. 1934

THIERRY^{EVO} CENTIFOLIJSKO MAZILO

(mast za rane) edino pristno samo z zakonom zaščitnim znakom križa z ovito kačo in s centifolijsko rožo

Thierry-jeva mast iz centifolije ublažuje bolečine, izleče iz rane nesnago, pospešuje zdravljenje rane, ublažuje obolenja, ter se toplo priporoča pri različnih ranah, ker je razkuževalno sredstvo, poznano v tu- in inozemstvu.

Thierry-jevi zdravilni izdelki (Thierry-Balzam in Centifolijska mast) se dobivajo v lekarnah in to: Balzam: mala steklenica 10 — Din, velika steklenica 50 — Din; Centifolijska mast: lonček 12 — Din, a kjer jih ne dobite z zgoraj omenjenimi zavar. znamkami, jih naročite naravnost od:

Lekarne pri „Angelu Varuhu“, Adolfa pl. Thierryja nasl. Pregrada št. 182 (via Zagreb) Savska banovina

Cene Thierry-Balzama skupaj s pakovanjem in poštino: 6 steklenic 60. — Din, 1 velika specialna steklenica 55. —

Cene centifolijske masti skupaj s pakovanjem in poštino: 4 lončki 48. — Din, — 6 lončkov 66. — Din

PRI VEČJIH NAROČILIH ZNATEN POPUST!

Pošljal se po povzetju ali pa če se denar pošlje vnaprej.

Oglas po uver. min. nar. zdravja in soc. pol. S. br. 12-918 od 7. VI. 1934

FRANC DOLINAR

PARNA PEKARNA IN SLAŠČIČARNA

(Marcipan za desert). Zdravilni kruh. Vsak dan trikrat sveže pecivo. Dobaoljč Delavskemu domu v Ljubljani in Javni kuhinji v Del. zbornici.

Na londonski svetovni razstavi je bila tvrdka odlikovana z Grand Prix zlato kolajno in diplomo

Ljubljana, Poljanska 19, Pred škofljo 11. Telefon Interurb. 30-56

KLIŠEJE

V
CINK
BAKER
ELEKTRON
MEDENINO
FOTO-LITO

IZVRŠUJE

JUGOGRAFIKA

LJUBLJANA
SV. PETRA NASIP 23
TEL. 2495

TISKARNA FRANJO JEREB

Še vedno pozabljate pri uporabi tiskovin obrniti se na reelno podjetje JEREBA, ki Vam jih izdeluje lično tiskane. / LJUBLJANA VII., CELOVŠKA 14, TELEFON 35-52
Nasproti Velesesjma

Pri nakupu blaga za moške in ženske obleke Vam posebno priporočamo veletrgovino

„Pri škofu“

R. Miklauc

Ljubljana

Lingarjeva ulica - Pred škofijo

Velika zaloga finih kamgarnov, sukna, svile, volnenega in perilnega blaga.

*Solidna postrežba
— nizke cene*

Tovrdka je stara preko 65 let

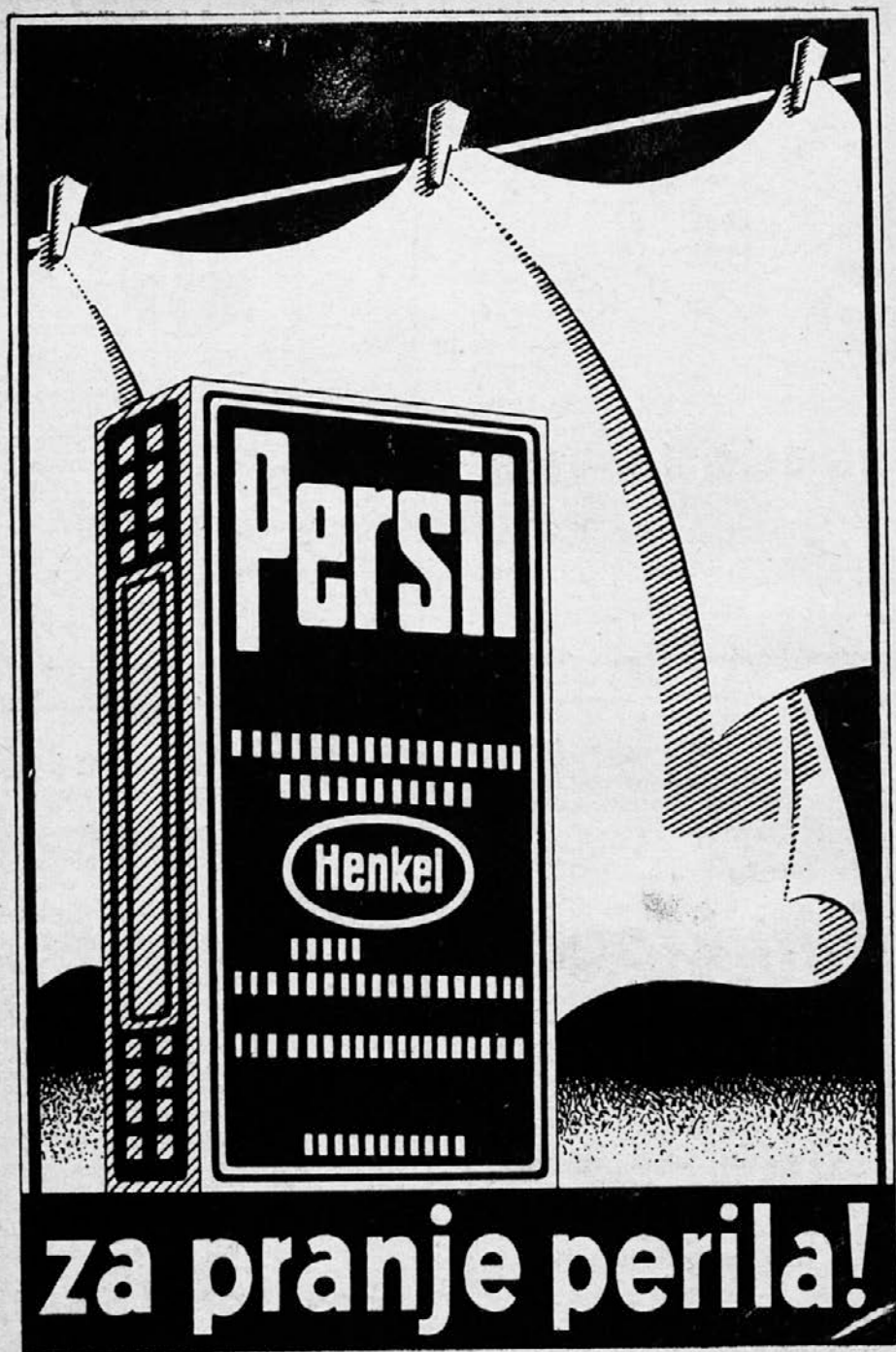
Slovenska narodna podporna jednota

največja slovenska gospodarska in dobrodela zadruga v Severni Ameriki — Najboljša zavarovalnica za življenje, za bolezen, poškodbe itd. Posluje v Zedinjenih državah in Kanadi. Ima približno 50.000 članov v obeh oddelkih in blizu 635 podružnic po raznih krajih Amerike. — Premoženje nad 6,000,000 — dolarjev

Za nasvete in informacije se je obrniti na:

Glavni urad SNPJ.
2657-59 So. Lawndale Ave.,
Chicago, Ill.

za pranje perila!

Naše milo je cenejše,
toda prav tako dobro!

Ta znak Vam jamči,
da prihranite pri 1 kg mila

Din 2'—

Zato zahtevajte cenejše

HUBERTUS
terpentinovo milo

*Ali nisi
še nič trudna
od pranja perila?*

„Kaj še. Zakaj naj bi pa bila trudna?
Poglej samo, koliko sem že oprala!“

„Zares hvale vredno! V tako kratkem času!
In kako je postalo perilo lepo belo.“

„Da, tu se zopet enkrat vidi, kako potrebno
je, da se perilo namoči v raztopini Ženske
hvale. Ali nisi videla na vodi, v kateri se
je namakalo perilo, kako se je nesnaga
čez noč razkrojila? Seveda, potem ima
Schichtovo terpentinovo milo lahek opravekl
Ta način pranja je brezdvomno najboljši.“

SCHICHTovo

TERPENTINOVO MILO

.. in za namakanje Zenska hvala